

Universitetet i Bergen

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

NOLISP350

Mastergradsoppgave i nordisk språk

vår 2018

”Vi synes det er døds morsomt, faktisk”

Semantisk og grammatisk analyse av forsterkende forledd i norsk

Kjersti Sørum Mjelde

Forord

Den aller (kjempe)største takk til veileder Þorsteinn G. Indriðason for at du introduserte meg for dette temaet som jeg har fått en stor interesse for, og for alt du har lært meg. Særlig vil jeg takke for grundige og inspirerende veiledninger, for fokus på framdrift, og for raske og utfyllende svar på alle spørsmål jeg har hatt. Takk også for at du oppfordret meg til å presentere prosjektet på MONS 17, og for at du var med meg der. Det var en kjekk opplevelse!

En stor (mengde av) takk til Elise for at du har lyttet og kommet med tilbakemeldinger når jeg har hatt behov for å diskutere oppgaven med noen. Takk også for at du har lest gjennom hele oppgaven og korrigert. Og ikke minst – takk for alle kollokviene, de faglige og ufaglige samtalene og annet moro vi har funnet på de siste årene.

Jeg vil også takke for nyttige innspill og konstruktive tilbakemeldinger fra deltakerne på skriveseminaret for språklige masterprosjekt. Takk til medstudenter på lesesalen som har inkludert meg i et godt miljø. En ekstra takk til Sarah som har vært det beste selskapet i Læringsgropa. Takk også til Gøril og Runa som jeg alltid kan spørre om råd.

Sist, men ikke minst, takk til den lille flokken hjemme, Remi og Martin. Takk for at dere lar meg holde på med mitt og mine interesser, og for at dere heier litt innimellom.

Bergen, mai 2018

Kjersti Sørum Mjelde

Innhold

1	Innledning	1
1.1	Innledning	1
1.2	Formål med oppgaven og forskningsspørsmål	2
1.3	Oppgavens struktur	3
2	Orddanning	5
2.1	Begrepsavklaring	5
2.2	Sammensetning	7
2.3	Avledning.....	9
2.4	Mellom sammensetning og avledning	10
2.5	Oppsummering.....	11
3	Om forsterkende forledd – Teoretisk grunnlag.....	12
3.1	Innledning	12
3.2	Tidligere forskning på forsterkende forledd	12
3.2.1	Emmy Sachs (1963).....	12
3.2.2	Grzegorz Skommer (1992 og 1993)	14
3.2.3	Maria Theresa Robles Westervoll (2015).....	15
3.2.4	Oppsummering.....	16
3.3	Forsterking	17
3.3.1	Hva er forsterking?	17
3.3.2	Om frie og bundne forsterkere	17
3.4	Adjektiv og adjektivsemantikk	18
3.4.1	Om adjektiv.....	18
3.4.2	Adjektivsemantikk	20
3.5	Grammatikalisering.....	21
3.5.1	Om grammatikalisering	21
3.5.2	Semantisk bleking.....	23
3.5.3	Utstrekning.....	24
3.5.4	Dekategorisering	24
3.5.5	Omtolkning	25
3.6	Affiksoider	26
3.6.1	Hva kjennetegner affiksoider?	27

3.6.2	Tidligere forskning på affiksoider	28
3.6.3	Kritikk	30
3.7	Oppsummering.....	31
4	Materiale og metode	32
4.1	Innledning	32
4.2	Korpus.....	32
4.2.1	Om bruk av korpus.....	32
4.2.2	Aviskorpus (bokmål)	34
4.3	Innsamling og kategorisering av forsterkende forledd	35
4.3.1	Innsamling av materiale	35
4.3.2	Semantisk kategorisering av forleddene	36
4.3.3	Forledd som er nedsettende ord	37
4.4	Søk i korpus, sortering av treff og kriterier.....	37
4.4.1	Søk i korpus	37
4.4.2	Sortering av treff.....	38
4.4.3	Kriterier.....	38
4.5	Semantisk undersøkelse – Metodiske valg	40
4.5.1	Semantisk kategorisering av grunnordene (adjektiv)	40
4.5.2	Undersøkelse av den semantiske relasjonen mellom forledd og grunnord.....	44
4.6	Grammatisk undersøkelse – Metodiske valg	45
5	Forsterkende forledd – Kategorisering	47
5.1	Innledning	47
5.2	Forsterkende forledd i kategorien KONKRET	48
5.3	Forsterkende forledd i kategorien ABSTRAKT	52
5.4	Forsterkende forledd i kategorien EGENSKAP/TILSTAND.....	53
5.5	Forsterkende forledd i kategorien AKTIVITET	54
5.6	Forsterkende forledd i kategorien NEDSETTENDE ORD	55
5.7	Oppsummering.....	55
6	Forsterkende forledd – Semantisk analyse	57
6.1	Innledning	57
6.2	KONKRETE FORLEDD.....	58
6.2.1	Blod-	58

6.2.2	Konge-.....	62
6.2.3	”Griselekker, men svinaktig dyr”	65
6.2.4	Lyn-.....	68
6.2.5	”Sylskarpe meninger”, ”Kanongøy!”.....	71
6.2.6	Oppsummering kategorien KONKRET.....	75
6.3	ABSTRAKTE FORLEDD.....	76
6.3.1	”Dødskult, dødsfett, dødsbra og en soleklar favoritt så langt i år”	76
6.3.2	Skam-	78
6.3.3	”Knallhard konkurranse”	81
6.3.4	Oppsummering kategorien ABSTRAKT.....	84
6.4	EGENSKAP/TILSTAND	84
6.5	AKTIVITET	88
6.6	NEDSETTENDE ORD.....	90
6.7	Oppsummering.....	92
7	Forsterkende forledd – Grammatisk analyse	97
7.1	Innledning	97
7.2	Affiksoid?	97
7.3	Grad av semantisk styrke	103
7.4	Markering av grad.....	105
7.5	Fonologiske og prosodiske forhold.....	111
7.6	Ellipse?.....	112
8	Hva er forsterkende forledd? – Oppsummering og konklusjon.....	114
8.1	Er forsterkende forledd grammatikaliserte?.....	114
8.2	Er forsterkende forledd affiksoider?	115
8.3	Konklusjon.....	116
8.4	Videre forskning	117
	Litteraturliste.....	118
	Korpus og søketjenester.....	122
	Vedlegg.....	123
	Sammendrag	176
	Abstract.....	177

Profesjonsrelevans 178

Figurer

Figur 1: Skjerm bilde av søk på forleddet <i>døds-</i> i <i>Aviskorpus (bokmål)</i>	37
Figur 2: Skjerm bilde av søk etter kontekst i <i>Aviskorpus (bokmål)</i>	42
Figur 3: Utsnitt fra kategoriseringen av konstruksjoner med <i>lyn-</i> som forsterkende forledd. .	43

Tabeller

Tabell 1: Semantisk kategorisering av forsterkende forledd.	36
Tabell 2: Forsterkende forledd i kategorien MENNESKE.	48
Tabell 3: Forsterkende forledd i kategorien DYR.	49
Tabell 4: Forsterkende forledd i kategorien NATUR.	50
Tabell 5: Forsterkende forledd i kategorien TING.	51
Tabell 6: Forsterkende forledd i kategorien ABSTRAKT.	52
Tabell 7: Forsterkende forledd i kategorien EGENSKAP/TILSTAND.	53
Tabell 8: Forsterkende forledd i kategorien AKTIVITET.	54
Tabell 9: Forsterkende forledd i kategorien NEDSETTENDE ORD.	55
Tabell 10: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>blod-</i> kan forsterke.	59
Tabell 11: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>konge-</i> kan forsterke.	63
Tabell 12: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>grise-</i> kan forsterke.	66
Tabell 13: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>lyn-</i> kan forsterke.	68
Tabell 14: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>syl-</i> kan forsterke.	71
Tabell 15: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>kanon-</i> kan forsterke.	73
Tabell 16: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>døds-</i> kan forsterke.	77
Tabell 17: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>skam-</i> kan forsterke.	79
Tabell 18: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>smell-</i> kan forsterke.	81
Tabell 19: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>knall-</i> kan forsterke.	82
Tabell 20: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>stygg-</i> kan forsterke.	85
Tabell 21: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>rå-</i> kan forsterke.	87
Tabell 22: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>spreng-</i> kan forsterke.	88
Tabell 23: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet <i>drit-</i> kan forsterke.	91
Tabell 24: Oversikt over utstrekning i gruppe 2.	93
Tabell 25: Oversikt over utstrekning i gruppe 3.	93

Tabell 26: Oversikt over antall ulike grunnord (adjektiv) utvalgte forsterkende forledd forekommer med i korpuset.	100
Tabell 27: Konstruksjoner med <i>kanon-</i> sortert etter første gangs treff i N-gram.	101
Tabell 28: Konstruksjoner med <i>grise-</i> sortert etter første gangs treff i N-gram.	102
Tabell 29: Konstruksjoner med <i>døds-</i> sortert etter første gangs treff i N-gram.....	102

1 Innledning

1.1 Innledning

Har du brukt ord som *spyttstygg*, *rotteskarp*, *festbra* eller *askesint* noen gang? Hvis nei, er det ikke så rart. Men i Nederland, Tyskland, Sverige og på Island gir disse ordene mening. Vel å merke som *spuuglelijk*, *rattensharf*, *kalasbra* og *öskureiður*. Dette er konstruksjoner med forsterkende forledd.¹ Forsterkende forledd er et utbredt fenomen i flere germanske språk, særlig i talemål. Flere av dem er felles mellom språk, men langt fra alle lar seg direkte oversette, noe som viser at de også er kulturspesifikke. I tillegg er forsterkende forledd elementer som både kan karakteriseres som ord og affiks, ettersom de har trekk fra begge kategoriene. I denne oppgaven skal jeg undersøke dette fenomenet for norsk.

Forsterkende forledd refererer til forledd som i konstruksjoner med adjektiviske grunnord forsterker semantikken i adjektivet ved å uttrykke betydningen 'veldig', som vist i (1-1):

- (1-1) a. *dødsbra* 'veldig bra'
b. *kanonfin* 'veldig fin'
c. *skamtrist* 'veldig trist'

Flere av disse forleddene kan også modifisere semantikken i enkelte substantiv (1-2) og verb (1-3). I slike konstruksjoner har de en noe annen betydning, som for eksempel 'veldig god', 'veldig stor', 'dårlig' eller 'intens', og fungerer på den måten enten oppvurderende, nedsettende eller kvantifiserende:

- (1-2) a. *kanonanmeldelse* 'veldig god anmeldelse'
b. *sprengkulde* 'veldig sterk kulde'
c. *kongefølelse* 'veldig bra følelse'

- (1-3) a. *råflørte* 'flørte intenst'
b. *grisekjøre* 'kjøre stygt'
c. *stupdrikke* 'drikke svært mye'

Disse forleddene eksisterer side om side med tilsvarende selvstendige leksem som er brukt i sammensetninger, som i (1-4):

- (1-4) a. *dødsannonse* 'annonsering av dødsfall'
b. *kanonkule* 'kule til en kanon'
c. *skamfølelse* 'følelse av skam'

¹ I oppgaven bruker jeg begrepet *konstruksjon* om det som er sammensatt av to eller flere elementer, enten det er ord eller affiks.

En sammenligning av forleddene i (1-1) og (1-4) viser et tydelig samsvar i form, men at forleddene har fått en endret, mer generell og abstrakt betydning i ny kontekst med adjektiviske grunnord. En slik betydningsendring kan også føre til økt produktivitet og en evne til å opptre mer frekvent i nydannelser. Produktive elementer som har en generell og abstrakt betydning, er en karakteristikk som gjerne brukes om affikser. Det kan også virke som om forsterkende forledd uttrykker en morfologisk kategori, grad, i en slik konstruksjon. Denne typen elementer har fått benevnelsen *affiksoid* i litteraturen, og er satt i sammenheng med en diakron utvikling som flere grammatiske elementer har gått gjennom, *grammatikalisering*. Her beskrives utviklingen fra ord til affiks som et resultat av en gradvis overgang der blant annet tvetydighet og ulike tolkninger i språkbrukssituasjoner er tilgjengelige.

I norsk finnes en mengde konstruksjoner der det er en sterk semantisk relasjon mellom forledd og etterledd, og der konstruksjonen samtidig kan uttrykke forsterking, ettersom en parafase med sammenligning gir denne typen effekt:

- (1-5) a. *iskald* 'kald som is'; 'veldig kald'
b. *lynrask* 'rask som lynet'; 'veldig rask'
c. *steinhard* 'hard som en stein'; 'veldig hard'

Mange av disse forleddene begrenser seg til å forsterke ett eller få grunnord, mens andre har større utstrekning og forsterker flere. En siste gruppe kan forsterke et tilnærmet ubegrenset antall modifierbare adjektiv. Forleddene kan altså fungere både som ord eller affiksoid i konstruksjoner, alt etter hvilken betydning som realiseres.

1.2 Formål med oppgaven og forskningsspørsmål

Formålet med oppgaven er å undersøke hvordan forsterkende forledd skiller seg semantisk og grammatisk fra tilsvarende selvstendige ord, og hvordan de kan beskrives som grensetilfeller av ord og affiks. Med utgangspunkt i teori om grammatikalisering, og med hovedvekt på forsterkende forledd i kombinasjon med adjektiv, tar jeg for meg dette ved å stille følgende forskningsspørsmål:

1. Er forsterkende forledd i norsk grammatikaliserte, og kan det handle om ulik grad av grammatikalisering?
 - a. Hvilken semantisk utstrekning (e. *semantic extension*) har forsterkende forledd når de står med adjektiviske grunnord?
 - b. Hva er den semantiske relasjonen mellom forsterkende forledd og grunnordet de opptre med?
 - c. Har de forsterkende forleddene begrenset produktivitet som følge av semantikken i ordet de er utledet fra?

2. Kan forsterkende forledd regnes som affiksoider?
 - a. Hvordan forholder forsterkende forledd seg til begrepet affiksoid?
 - b. Hvilken semantisk styrke har forsterkende forledd?
 - c. Kan adjektiv med forsterkende forledd gradbøyes ytterligere?

Det første forskningsspørsmålet med underspørsmål er i hovedsak semantisk rettet. Her vil jeg foreta en undersøkelse av hvilke ulike konstruksjoner forsterkende forledd opptrer i. Det andre forskningsspørsmålet med underspørsmål er grammatisk rettet og jeg vil undersøke ulike grammatiske faktorer som kan bidra til å svare på spørsmålet.

Det teoretiske grunnlaget for oppgaven er teori om grammatikalisering, men også teori om affiksoider og orddanning blir brukt. I undersøkelsen baserer jeg meg på autentisk språkbruk og benytter derfor korpus for innhenting av empiri og data. Dette materialet danner grunnlaget for en kategorisering av de ulike forleddenes utstrekning tilknyttet forskningsspørsmål 1a. I forskningsspørsmål 1b. er målet å undersøke om forsterkende forledd er desemantiserte. Dette gjør jeg ved å undersøke om forleddets opphavlige semantiske innhold er en del av konstruksjonens helhetlige betydning, eller om forleddet i stedet uttrykker 'veldig'. Ved bruk av parafrase kan en eventuell gradvis overgang fra leksem til affiksoid bli avslørt. I tillegg vil jeg kommentere eventuelle begrensninger i forleddets utstrekning for å svare på forskningsspørsmål 1c., fordi forleddenes leksikalske betydning kan være hindringer i en eventuell grammatikaliseringsprosess.

Affiksoid er et begrep som blir brukt om grammatikaliserte elementer i en mellomposisjon mellom ord og affiks. Det er derfor interessant å undersøke hvordan forsterkende forledd forholder seg til dette begrepet. Som en videre del av denne undersøkelsen blir også utvalgte forsterkende forledd sin produktivitet og evne til å opptre serielt undersøkt i forskningsspørsmål 2a. Med forskningsspørsmål 2b. vil jeg diskutere den semantiske styrken til enkelte forsterkende forledd, samt hvordan de også på dette kriteriet passer beskrivelsen ord eller affiksoid. Til slutt vil jeg undersøke forsterkende forledds grammatiske rolle for å svare på forskningsspørsmål 2c. Forskningsspørsmålene vil kunne bidra til å svare på hva forsterkende forledd er, og hvilke bruksområder forsterkende forledd har i norsk.

1.3 Oppgavens struktur

I kapittel 2 starter jeg med en begrepsavklaring, før jeg redegjør for temaet orddanning, herunder orddanningsprosessene sammensetning og avledning ettersom forsterkende forledd er aktuelle konstituenten i begge prosessene. Kapittelet inneholder også en diskusjon om hvilke elementer som befinner seg mellom ord og affiks. I kapittel 3 presenteres tidligere forskning på forsterkende forledd. Dette etterfølges av det teoretiske grunnlaget for oppgaven

– teori om forsterking, adjektiv og adjektivsemantikk, grammatikalisering og affiksoider. I kapittel 4 blir materialet og metoder beskrevet. Kapittel 5 viser frem materialet og kategoriseringer jeg har gjort. Kapittel 6 inneholder en semantisk analyse av forsterkende forledd der jeg i hovedsak ser på den semantiske relasjonen mellom forsterkende forledd og grunnord de opptrer med. I kapittel 7 er grammatiske undersøkelser samlet, og kapittel 8 inneholder en avsluttende drøfting og konklusjon.

2 Orddanning

Ettersom forsterkende forledd både har ordlike og prefikslige egenskaper, er de interessante fenomener å diskutere i et orddanningsperspektiv. Dette kapittelet inneholder en avklaring av begreper som blir brukt, samt en oversikt over aktuelle orddanningsprosesser som er omtalt i oppgaven, herunder sammensetning, avledning og det som finnes mellom dem.

2.1 Begrepsavklaring

For å kunne skille orddanningsprosessene sammensetning og avledning fra hverandre, må begrepet *ord* avgrenses. Ordet kan være vanskelig å avgrense, ettersom det avhenger av hvordan ulike språk er bygget opp. *Norsk referansegrammatikk* bruker fonologiske og strukturelle kriterier i sin definisjon, som også er utgangspunktet i denne oppgaven:

- A. Et ord er en meningsbærende enhet som kan (men ikke behøver) uttales med eget selvstendig trykk (hovedtrykk).
- B. De enkelte delene av et ord kan ikke bytte plass eller skilles fra hverandre ved at et annet ord blir skutt inn (Faarlund, Lie og Vannebo, 1997: 15).

Disse kriteriene kan vises med substantivet *gutten*, som består av elementene *gutt-* og *-en*. Bestemthetssuffikset *-en* i *gutten* har ikke trykk og regnes derfor ikke som ord. Det er heller ikke mulig å skille elementene ordet *gutten* består av fra hverandre ved innskudd av et annet ord (**gutt-fin-en*), og de ulike elementene kan ikke bytte plass (**en-gutt*).

Videre kan et ord også forstås som *leksem*. Et leksem blir ofte forklart som en representasjon av ordet slik det fremstilles som oppslagsord i ordbøker eller ordforrådet (Faarlund et al., 1997: 14). Et leksem blir derfor også et begrep som fanger opp at ord kan opptre i ulike grammatiske former, og at disse er relaterte til hverandre fordi de har et felles betydningselement (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 123). Eksempelvis samler betydningen 'øverste del av plante' ordformene *blomster* og *blomstene* til leksemet *blomst*, og ordformene *får* (presens) og *fikk* (preteritum) tilhører leksemet *få* fordi de er ulike tempusformer av det samme verbet.

Mange ord har et tydelig og fremtredende semantisk innhold, andre ord har en grammatisk funksjon som kommer frem når ordet blir brukt i relasjon med andre ord. Dette har ført til et skille mellom *leksikalske ord* og *grammatiske ord*. De leksikalske (også kalt *innholdsord*) har meningsinnhold og tilhører for det meste åpne ordklasser som substantiv, verb og adjektiv. De grammatiske (også kalt *funksjonelle ord*) har i seg selv en svakere betydning og tilhører lukkede ordklasser, som for eksempel subjunksjoner (Faarlund et al., 1997: 21). Det er også vanlig å gjøre et skille mellom *frie morfemer* og *bundne morfemer*. Dette skillet viser til

orddanningselementer som henholdsvis kan opptre selvstendig med betydning/innhold, eller må stå med andre elementer for å ha betydning/innhold (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 124).

Affikser kan ikke opptre som selvstendige ord, de er bundne og har som regel en fast plassering til ordet de står til. Begrepet *prefikser* blir brukt om de som står foran grunnordet og *suffikser* om de som står etter grunnordet. Semantisk er affikser elementer som uttrykker noe mer abstrakt, og som først får betydningen sin i kombinasjon med grunnordet. De har altså en semantisk rolle, selv om denne er mindre fremtredende enn hva som er tilfellet for ord. Eksempler på abstrakt betydning kan for eksempel være når suffikset *-het* i *klarhet* gir betydningen 'det å være klar, når suffikset *-skap* uttrykker en relasjon mellom mennesker i ord som *vennskap*, eller når prefikset *u-* uttrykker 'ikke' når det opptrer i ord som *usikker*. Affikser kan også ha varierende betydning alt etter hvilket grunnord de opptrer med. For eksempel har prefiksene *u-* og *mis-* både nektende (*umulig*, *mistrives*) og negativ betydning (*uvær*, *misbruke*) (Faarlund et al., 1997: 92-93).

Ord kan videre karakteriseres som *enkle* eller *komplekse* alt etter hvilken struktur de har. De enkle består av ett enkelt element med betydning, som for eksempel *hus*, *sy* eller *lilla*, også kalt for *rotord* (Faarlund et al., 1997: 16). De komplekse består av to eller flere elementer og kan følgelig deles i mindre enheter, som illustrert i (2-1):

- (2-1) a. *skoskap* (sko + skap)
b. *misunnelig* (mis + unne + lig)

Et komplekst ord som er dannet av to elementer som hver for seg passer kriteriet for ord, kalles *sammensetning*, som i (2-1)a. Et komplekst ord, som (2-1)b., kalles *avledning* fordi det i tillegg til et selvstendig ord (*unne*) består av affikser (*mis-* og *-lig*). Affikser brukes til å danne nye ord eller ordformer av ord. De som danner nye ord kalles avledningsaffikser, de som danner ordformer kalles bøyingsaffikser. Bøyingsaffikser tilfører et ekstra betydningselement til ordet (foruten ved kongruensbøyning), som for eksempel når endelsen *-en* etter substantiv viser tall, bestemthet og kjønn. I tillegg forandrer bøyingsaffikser ordets form slik at det passer den grammatiske konteksten det skal brukes i. I analysesammenheng blir den delen av ordet som bøyingsaffikser festes til kalt for *stammen* (Faarlund et al., 1997: 18-19). Bøyingsaffikser danner altså ikke nye leksem, men det gjør avledningsaffikser. I avledningsprosessen skjer en endring eller modifikasjon av ordet avledningsaffikset festes til, også kalt for *grunnordet*. I mange tilfeller skjer også en endring i ordklassetilhørighet, som når suffikset *-ing* avleder substantiv av adjektiv, som for eksempel når en tar utgangspunkt i

adjektivet *trøtt* og legger til suffikset *-ing* for å danne substantivet *trøtting*. *Trøtting* blir her et nytt leksem med sitt eget bøyingsparadigme.

2.2 Sammensetning

Det finnes flere ulike typer orddanningsprosesser. Sammensetning og avledning er de mest brukte i norsk (Askedal, 2016: 2527, Kulbrandstad og Kinn, 2016: 137). Begge prosessene bruker eksisterende elementer i språket for å danne nye ord, men som vist over er disse elementene ulike. En mye brukt definisjon på en sammensetning er ”/.../ a word which consists of two or more words” (Fabb, 1998: 66). *Norsk referansegrammatikk* uttrykker det slik: ”Ord som består av deler som hver for seg også er egne ord, som *husbåt, matfat, soverom, finkjole, blågrønn, rundstjele, brødfø*, kalles sammensetninger” (Faarlund et al., 1997: 16). Askedal (2016: 2528) definerer en sammensetning som ”/.../ the potentially recursive combination of two words into one”. En sammensetning er altså navnet på både en orddanningsprosess der to ord blir satt sammen til ett og resultatet av prosessen.

De ulike delene sammensetningen består av, kalles *forledd* og *etterledd*. Dette er ledd som kan være enkle (rotord), eller bestå av komplekse ord som i seg selv er sammensetninger eller avledninger (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 137). Enkelte forledd opptrer med suffikser som *-s* eller *-e*. Disse kalles *binde-element* eller *fuge* i litteraturen (jf. Faarlund et al., 1997: 73-74 og Kulbrandstad og Kinn, 2016: 140). Fugen har ingen innvirkning på sammensetningens betydning som helhet, men det finnes noe systematikk i bruken. I sammensetninger der begge ledd er substantiv, blir det oftest brukt *-s* etter sammensatte forledd (*bomullstøy*), og *-e* blir oftest brukt ved enkle forledd med konsonantendelse (*grisemat*).

Sammensetninger kan kategoriseres på grunnlag av semantiske eller grammatiske egenskaper til de ulike leddene som sammensetningen består av. Med utgangspunkt i hvilket av leddene som har hode, deler Fabb (1998: 66) sammensetninger inn etter om de er *endosentriske, eksosentriske* eller *koordinerende* sammensetninger. I endosentriske sammensetninger er det ett av leddene som innehar hovedbetydningen. Dette bestemmer også ordklassetilhørigheten og følgelig de grammatiske egenskapene til sammensetningen som helhet. Dette leddet kalles sammensetningens *hode*. Det andre leddets semantiske rolle er å innsnevre eller modifisere betydningen til hodet. I norske sammensetninger er hodet som

regel etterleddet.² Eksempelvis er det i sammensetningen *kantstein* etterleddet *-stein* som er hodet. Dette fordi en kantstein er en type stein og sammensetningen som helhet bøyes som ordet *stein* og har ordklassen sin etter det. I sammensetningen *steinkant* er det etterleddet *-kant* som er hodet etter samme prinsipp.³ Forleddet *stein-* bidrar her med informasjon om hvilken type kant dette er, og avgrensner følgelig etterleddet. Det semantiske forholdet mellom de ulike delene er likevel ikke alltid klart. Det finnes svært mange ulike semantiske relasjoner som kan uttrykkes med en sammensetning. Sammensetninger er ofte tvetydige eller dannet av ord som har fått betydningsforskyvninger (Leira, 1992: 22).

Eksosentriske sammensetninger er sammensetninger som ikke har hode. Norsk referansegrammatikk kaller disse possessive sammensetninger og skiller dem fra endosentriske på grunnlag av ulikt semantisk forhold mellom leddene. Denne typen sammensetninger mangler et logisk forhold mellom betydningen til de ulike leddene og sammensetningen som helhet, som når sammensetningen *rødstrømpe* betegner en feminist og ikke en slags strømpe (Faarlund et al., 1997: 66). Koordinerende sammensetninger (også kalt kopulative sammensetninger) på sin side har sidestilte konstituentene, noe som gjør at en kan analysere begge leddene som hode. Eksempler på slike er *dronningmor*, som både viser til en dronning og en mor, eller *sursøt*, som viser til en smak som på samme tid er sur og søt.

Det er også mulig å gruppere sammensetninger etter hvilken ordklasse etterleddet har, for å danne oversikt over ulike typer kombinasjoner som finnes. I norsk er den vanligste sammensetningstypen i denne sammenhengen substantiv sammensetninger. Adjektiviske sammensetninger, som utgjør størstedelen av materialet mitt, er sammensetninger med adjektiv som etterledd. Adjektiviske sammensetninger kan være både endosentriske og kopulative. Konstruksjoner med forsterkende forledd og adjektiv, der det er en sterk semantisk relasjon mellom komponentene, kan analyseres som endosentriske sammensetninger. Dette fordi etterleddet fungerer som hode og forleddets funksjon er en slags modifikasjon av dette, som for eksempel i *iskald* ('kald som is'). Men som oppgaven vil vise, passer ikke en slik analyse i andre konstruksjoner med forsterkende forledd der sammenligningsgrunnlaget ikke er tilgjengelig, som for eksempel i *grisemorsom* (*'morsom som en gris').

² Begrepet *determinative sammensetninger* blir i norsk litteratur brukt om den typen sammensetninger der forleddet spesifiserer betydningen til etterleddet (jf. Faarlund et al., 1997: 62 og Kulbrandstad og Kinn, 2016: 138).

³ Det finnes unntak, som f. eks. *krypinn*, *derfor*, *deretter*, nevnt hos Faarlund et al. (1997: 61). Disse sammensetningene har ikke samme ordklasse som etterleddet.

Både Askedal (2016: 2531) og *Norsk referansegrammatikk* regner også sammensetninger med partisipp som hode som adjektiviske sammensetninger, men påpeker at det tidvis kan være vanskelig å avgjøre om det komplekse ordet er en sammensetning eller adjektiv dannet ved konversjon:

Ved ord som *knivdrept* er forholdet mer komplisert. Opprinnelig har vi en sammensetning, men denne sammensetningen har også gitt opphav til verbet *knivdrepe*. Når et slikt verb er etablert, kan vi si at *knivdrept* er et vanlig partisipp (Faarlund et al., 1997: 79).

I sammensetninger kan det også forekomme forledd og etterledd som ikke eksisterer som selvstendige ord. Disse kalles *bundne røtter*. Eksempler på slike forledd er *tytte-* i *tyttebær* og *bom-* i *bomull* (Faarlund et al., 1997: 60-61), eller både forleddet *ran-* og etterleddet *-sake* i ordet *ransake* (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 141). Eksempelet *tyttebær* kan analyseres som et udelelig rotord, men ettersom ordet samsvarer i oppbygging med andre sammensetninger, som for eksempel *blåbær*, er også dette ordet mest sannsynlig dannet etter samme mønster, ettersom *tytte-* bidrar med å spesifisere hvilken type bær det er. Eksempelet *ransake* har vist seg å bestå av historiske ord. Det er derfor ikke alltid like enkelt å kjenne igjen de ulike delene av et sammensatt ord, noe som forøvrig også gjelder sammensetninger som består av lånord, som for eksempel *teo-* og *psyko-* (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 141). I 2.4 kommer jeg tilbake til forskjellen mellom bundne røtter og affikser.

2.3 Avledning

Som for sammensetning viser også begrepet *avledning* til en orddanningsprosess og selve resultatet av prosessen. Beard (1998: 55) definerer en avledning som “any process which results in the creation of a new word”. I *Norsk referansegrammatikk* blir en avledning (resultatet av prosessen) definert som ”et ord som er dannet av et annet ord ved hjelp av et avledningsaffiks” (Faarlund et al., 1997: 90). Beards definisjon inkluderer *avledning ved konversjon*, som viser til prosessen som endrer ordklasse i semantisk liknende leksem, som når substantivet *skryt* kan avledes til verbet *skryte*.⁴ Begrepet vil derimot i hovedsak bli brukt om avledninger som dannes med affikser i denne oppgaven, og dersom jeg snakker om orddanningsprosessen, vil begrepet *affigering* bli brukt (*prefigering* og *suffigering*).

De ulike delene en avledning består av, kalles grunnord og affiks. Grunnordet i en avledning kan ha form som et rotord, som en avledning eller som en sammensetning. Ofte opptrer grunnordet uendret fra formen det har som selvstendig ord, men flere avledninger kan

⁴ Kulbrandstad og Kinn (2016: 145) påpeker vanskeligheten ved å avgjøre retningen for slike avledninger.

inneholde grunnord som er endret eller reduserte, som et resultat av fonologiske eller morfologiske regler. Slike grunnord kan for eksempel ses i avledningen *heldig*, som er dannet av grunnordet *hell* og suffikset *-ig*, eller i ordet *gratulasjon*, som er dannet av grunnordet *gratuler-* og suffikset *-sjon*. Det finnes også avledninger med fugeelement, som for eksempel i et ord som *griseaktig* ‘som en gris’ (Faarlund et al., 1997: 90). Her er det grunnordet som har fugen, ikke suffikset.

Prefigering og suffigering gir ofte ulikt resultat. Prefikser påvirker ikke ordklassetilhørigheten til orddanninger i norsk, ettersom denne følger den siste delen av det komplekse ordet (Faarlund et al., 1997: 91). Både *fin* og avledningen *ufin* er adjektiv. Derimot kan suffigering ofte føre til en endring av ordklassen, men det kan også bare føre til et nytt ord med en ny betydning innenfor samme ordklasse. Det er omdiskutert hvorvidt affikser har ordklassetilhørighet eller ikke. Prefikser fungerer på mange måter som forledd i sammensetninger, fordi de ikke påvirker ordklassetilhørigheten, og de brukes utelukkende til å modifisere betydningen i grunnordet (Ralli, 2010: 59). Derimot kan suffikser karakteriseres som hode i avledningen, ettersom de bestemmer de morfologiske egenskapene (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 144).

En avledning består, som nevnt, av et grunnord og et affiks. Det finnes derfor også elementer som kan analyseres som bundne grunnord. Dette er elementer som bare forekommer i avledninger, som for eksempel *-humsk* i avledningen *uhumsk* eller *-barne* i avledningen *forbarne* (Faarlund et al., 1997: 92).

2.4 Mellom sammensetning og avledning

Forskjellen mellom en sammensetning og en avledning er som regel klar, men i enkelte tilfeller er det problematisk å skille dem på grunn av uklar status hos elementene de består av. Over har jeg nevnt bundne rotord og bundne grunnord som eksempler på konstituenten i sammensetninger og avledninger som ikke kan opptre som selvstendige ord. Videre er det kjent at flere affikser har utviklet seg fra selvstendige leksikalske ord gjennom en grammatikaliseringsprosess, som for eksempel avledningssuffikset *-lig* som er utviklet fra adjektivet *lik* (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 137, Faarlund et al., 1997: 79). *Norsk referansegrammatikk* nevner også her at avledninger med fuge kan vise at det har skjedd en endring i konstituentenes status fra rotord til affiks (Faarlund et al., 1997: 91).

Med et perspektiv som viser til en gradvis utvikling kan en anta at det i en overgangsperiode har eksistert former med ulik funksjon. Synkront finnes flere eksempler på konstituenten i komplekse ord som fungerer som affiks i noen konstruksjoner, men samtidig

eksisterer som selvstendige ord i andre. Elementet *-dom* er et avledningssuffiks i ord som *rikdom* og *sykdom*, mens det i *dødsdom* kan stå selvstendig med betydningen ‘avgjørelse’. Etymologisk har ordet også betydningen ‘væremåte’, men det etymologiske slektskapet er ugjenkjennelig for de fleste språkbrukere og en analyse som suffiks blir derfor den mest naturlige i ord som *rikdom* og *sykdom*. Et annet eksempel er elementet *hoved-*. Når dette blir brukt i komplekse ord som *hovedgate* og *hovedsete*, skiller betydningen seg fra ordet det er utledet fra, *hode* ‘øverste del på menneskekroppen’, og uttrykker i stedet ‘det eller den viktigste’. *Norsk referansegrammatikk* regner disse som sammensetninger på grunn av det tydelige semantiske slektskapet (Faarlund et al., 1997: 601). Men ordet har også likheter med prefiks. Andre eksempler på uavklarte ordledd er for eksempel suffiksene *-dømme* i ord som *kongedømme* og *herredømme*, *-løyse* i ord som *arbeidsløyse* og *søvnløyse*, og *-leik* i ord som *kjærleik*.

I sin diskusjon av det han kaller *halvsuffiks* og *halvprefiks* omtaler Jarle Rønhovd (1993: 135-136) etterledd som blant annet *-vennlig*, *-rik*, *-løs*, *-glede* og *-komfort* og forledd som *all-*, *fler-*, *mange-*, *kjempe-* og *drit-*. Dette er orddanningselementer som opptrer i svært mange nydannelser, og som kan få et svakere semantisk innhold i flere av disse. Siri Sofie Ovesen diskuterer for øvrig flere av halvsuffiksene i sin masteroppgave om privative og propriative etterledd (Ovesen, 2016). Ifølge Rønhovd kan denne typen elementer mulig betraktes som avledninger i enkelte tilfeller, som for eksempel når forledd som *drit-* i kombinasjon med etterledd som *-bra* har mistet sin opprinnelige betydning og fått ny funksjon som forsterker. Videre skiller han halvprefiksene etter rollene de har. Noen halvprefiks uttrykker grad og noen uttrykker kvantitet, noe som styrker en analyse av slike elementer som grammatiske. Dette kommer jeg tilbake til i den semantiske og grammatiske analysen av forsterkende forledd, ettersom karakteristikken gjelder for flere av disse. Denne typen elementer blir også omtalt i kapittelet om affiksoider i 3.6.

2.5 Oppsummering

Begrepsapparatet innenfor morfologi og orddanning omhandler blant annet relasjonen mellom ulike elementer i komplekse ord og strukturen i slike. Kapittelet har vist at det finnes klare kategorier, sammensetning og avledning, som i utgangspunktet skiller skarpt mellom ulike prosesser og ulike komponenter i prosessene. Men samtidig eksisterer orddanningselementer som ikke helt lar seg plassere, blant annet på grunn av diakron utvikling eller lån fra andre språk. I tillegg finnes elementer som synkront kan opptre både som forsterkende forledd og ord, alt etter hvilket grunnord de opptre med.

3 Om forsterkende forledd – Teoretisk grunnlag

3.1 Innledning

Teori om grammatikalisering og affiksoider har blitt brukt for å forklare utviklingen av elementer i en overgang fra leksem til affiks. I dette kapitlet vil jeg i hovedsak redegjøre for disse teoretiske retningene og for tidligere forskning som er gjort på dette området. Kapitlet starter med tidligere forskning på forsterkende forledd i norsk i 3.2. Deretter blir fenomenet forsterking omtalt i 3.3. I 3.4 diskuterer jeg hva et adjektiv er, samt adjektivsemantikk. Kapittel 3.5 omhandler grammatikalisering, herunder mekanismer som semantisk bleking, utstrekning, dekategoriisering og omtolkning. Til slutt diskuterer jeg affiksoider i kapittel 3.6.

3.2 Tidligere forskning på forsterkende forledd

Forsterkende forledd er et lite undersøkt fenomen i norsk. Emmy Sachs diskuterer et utvalg forsterkende forledd og bruken av dem i germanske språk i sin artikkel ”On ”Steinalt, Stokkstill”, and Similar Formations” fra 1963. Grzegorz Skommer behandler norske forsterkende forledd i et orddanningsperspektiv i to artikler fra 1992 og 1993. Enkelte forsterkende forledd er også en del av masteroppgaven til Maria Theresa Robles Westervoll (2015), ”Dødsinteressant eller sykt unyttig”. Hun skriver om grammatikaliseringen av *forsterkende elementer* i norsk, men tar i hovedsak for seg frie adjektiv som fungerer som gradsadverb og forsterker enkelte adjektiv, som for eksempel når *skrekkelig* og *sykt* blir brukt forsterkende foran adjektiv som *morsomt* eller *bra*.

I internasjonal litteratur er fenomenet bredere undersøkt, særlig med bruk av teori om grammatikalisering og affiksoider, noe jeg kommer tilbake til. Relevante metoder og resultat fra denne forskningen vil derfor bli presentert i forbindelse med teorigjennomgangen i kapittel 3.6.2.

3.2.1 Emmy Sachs (1963)

Sachs (1963) grupperer konstruksjoner med forsterkende forledd ved å parafrasere den semantiske relasjonen mellom komponentene. Dette gir tre ulike typer – den komparative typen, den elliptiske/vage typen og en siste gruppe der det ikke finnes en logisk relasjon mellom komponentene. Den komparative typen, som for eksempel *iskald* eller *knivskarp*, lar seg enkelt parafrasere (‘kald som is’, ‘skarp som kniv’) og er dermed semantisk like tydelig som en frase. Derimot er det i den elliptiske typen en mindre tydelig relasjon mellom de ulike leddene, ettersom konstruksjonen krever en lengre parafrase. Dette eksemplifiserer Sachs

(1963: 582) med de tyske konstruksjonene *sonnenklar* og *bombenfest*, vist i (3-1), uttrykk som også finnes i norsk med formene *soleklar* og *bombesikker*:

- (3-1) a. *sonnenklar* 'as clear as the sun makes things appear', not 'as bright as the sun'
b. *bombenfest* not 'firm as a bomb', but 'firm enough to resist bombs'

I slike konstruksjoner er den semantiske relasjonen mellom komponentene til stede i en eller annen grad, men ikke like tydelig som i den rent komparative typen. Konstruksjonen gir dermed også større rom for ulike tolkninger. Disse to typene skiller seg fra den tredje gruppen der relasjonen mellom komponentene er ikke-eksisterende, en gruppe Sachs refererer til som gruppen med banneord. I denne gruppen finnes ord med religiøse assosiasjoner (*blod-*), uhyggelige ord (*mord-*) og ord som beskriver farlige krefter i naturen (*blitz-*). I tillegg plasseres forleddene *stein-* og *stokk-* i denne gruppen, ettersom disse også er forledd som brukes i konstruksjoner der det er ingen semantisk relasjon mellom forleddet og etterleddet. Forleddet *stein-* kan være forbundet med det magiske eller religiøse, noe som er ikke tilfellet for *stokk-*. Men *stein-* og *stokk-* har i lang tid opptrådt parvis i idiom, som for eksempel "over stokk og stein", noe som kan forklare at *stokk-* følger etter *stein-* og forsterker mange av de samme adjektivene (Sachs, 1963: 587-596).

Det finnes flere ulike forklaringer på hvorfor *stein-* kan ha utviklet seg til forsterkende forledd, ifølge Sachs. For det første har en konkret stein flere fysiske egenskaper i stor grad, noe som gjør at den kan kombineres med flere ulike adjektiv og brukes forsterkende på grunn av sammenligningen, som for eksempel at en stein er hard og en stein kan være gammel (*steinhard*, *steingammel*). Videre kan ordet brukes metaforisk og bli gitt menneskelige egenskaper, som for eksempel at en stein ikke kan se, ikke kan høre og ikke er i live. Dette gir, sammen med sammenligning, kombinasjoner som for eksempel *steinblind*, *steindøv* eller *steindød*. Etterhvert kan det, ifølge Sachs (1963: 584), være såpass utbredt å forsterke med ordet *stein-* at forleddet også kan brukes til andre adjektiv:

/.../ when there are enough compounds in which stone as intensifier makes sense, then they serve as models for analogous formations in which no semantic relation between stone and the adjective exists: stone-broke /.../.

Likevel påpeker hun også at denne forklaringen er noe unyansert fordi det finnes diakrone eksempler på uttrykk der ordet *stein* har blitt brukt som sammenligning (rik som en stein) før en eventuell sammensetning. Denne forklaringen setter hun opp mot tidligere drøftinger av utviklingen til konstruksjonen *steinrik* 'veldig rik', som fremsetter tvetydighet på grunn homonymi, *steinrik* ('rik i steiner'), som en mulig utviklingsårsak (Lexer, 1872, referert til hos Sachs, 1963: 585).

Sachs diskuterer altså flere språklige mekanismer som kan forklare hvordan forsterkende forledd utvikler seg. Den forsterkende effekten er tydelig for flere forsterkende forledd, enten ved en parafrase som sammenligning, eller en litt lengre parafrase. Videre kan også kollokasjoner, idiomer og metaforisk språkbruk oppnå den samme effekten, og hun nevner muligheter for omtolkning ettersom sammensatte ord er tvetydige. Frekvent bruk av slike uttrykk kan til slutt føre til analoge orddanninger med det samme forleddet der relasjonen ikke lenger er tilstede. Det virker også som at Sachs mener at flere ord i den gruppen der relasjonen mellom komponentene er ikke-eksisterende, er forsterkende i seg selv fordi de har nedsettende betydning, er kraftuttrykk eller ord brukt som substitutt for slike (religiøse og magiske ord).

3.2.2 Grzegorz Skommer (1992 og 1993)

Grzegorz Skommer (1992, 1993) har diskutert forsterkende forledd i norsk i to artikler. I artikkelen fra 1992 blir forsterkende forledd i kombinasjon med adjektiv diskutert, mens fokuset er utvidet til å også gjelde andre kvantifiserbare og forsterkende uttrykk i artikkelen fra 1993.

Skommer definerer *forsterkere* som eksisterende ordforråd brukt på en mer abstrakt måte, og beskriver utviklingen forsterkere går gjennom som en gradvis diakron overgang der uavhengige ord blir affikser: ”/.../a multistage process in the course of which a semantic change takes place” (Skommer, 1992: 86). Videre grupperer han forsterkende forledd som prefikser, leksem eller elementer som står i en mellomposisjon mellom disse to ytterpunktene. Elementene i mellomposisjonen setter han i sammenheng med begrepet *semi-suffix* og Marchands (1960: 292) definisjon: ”/.../ such elements as stand midway between full words and suffixes. Some of them are used only as second-words of compounds, though their word character is still clearly recognizable”.⁵ Forskjellen ligger altså i om ordet kan opptre med samme betydning utenfor sammensetningen, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 3.6 om affiksoider.

Skommer vektlegger i hovedsak den semantiske relasjonen mellom de ulike komponentene, ettersom det er denne som bidrar til å bestemme om de skal regnes som ord eller prefiks, noe han viser ved å omfrasere uttrykkene med ‘veldig’. Et forledd, som for eksempel *brenn-*, kan ha tre ulike betydninger alt etter hvilket grunnord det står med, selv om formen er den samme, som vist i (3-2):

⁵ Her nevnes også andre begrep for det samme fenomenet: ”Halbsuffix”, ”relatives Suffix”, ”Affixoid”, and ”Halbableiter” are used to denote nearly the same phenomenon” (Skommer, 1992: 86).

- (3-2) a. *brennvarm*
b. *brennfort*
c. *brennsikker*

Dersom parafrasen av konstruksjonen formidler en betydning som er tilknyttet forleddets originale semantiske innhold, kan det fortsatt analyseres som ord. Men dersom ikke, kan det analyseres som prefiks, som i (3-2)c. Slike gradvise overganger med semantisk utvidelse viser Skommer til som en viktig mekanisme bak utviklingen av forsterkende forledd (Skommer, 1992: 85-87).

I sin undersøkelse fra 1993 deler Skommer ca. 110 morfologiske forsterkere inn i undergrupper (typer). Typene er dannet ved hjelp av parafraser med betydningene 'veldig', 'i høy grad' eller 'intens', for å vise betydningsutvidelsene i konstruksjoner med forsterkende forledd tydeligere. Blant annet viser han en komparativ type (parafrase med sammenligning), en elliptisk type (parafrase med setning eller frase) og en assosiativ type (der forleddets semantikk er forsterkende) (Skommer, 1993: 147-150). Dette er grupperinger som minner om betydningsutvidelsen hos Sachs (1963).

Det morfologiske perspektivet til Skommer, der han blant annet påpeker at det blir feil å analysere konstruksjoner uten semantisk relasjon som sammensetninger, samt den visualiserte prosessen med eventuelle gradvise betydningsendringer, minner om grammatikalisering. Men han nevner ikke dette som begrep. Hans poenger om en mellomkategori og omfrasering med 'veldig' og 'intens', er likevel interessante. Men Skommer har andre kriterier for å velge ut forsterkende forledd i sitt materiale enn hva jeg har satt som kriterier i denne oppgaven, noe som gjør det vanskelig å bruke disse videre. I tillegg har materialet endret seg, ettersom jeg inkluderer nyere forledd i denne undersøkelsen.

3.2.3 *Maria Theresa Robles Westervoll (2015)*

Westervoll (2015) bruker teori om grammatikalisering i sin masteroppgave som omhandler *forsterkende elementer* i norsk. I hovedsak diskuterer hun frie forsterkere (adjektiv) som får svakere leksikalsk innhold når de opptrer med enkelte adjektiv, og som kan ende opp med en rent graderende funksjon. I oppgaven plasserer Westervoll slike forsterkere på en grammatikaliseringsskala i tre stadier fra leksikon til grammatikk, der stadium 3 tilsvarer de mest grammatikaliserte. Skillet mellom en grammatikalisert forsterker og en mindre grammatikalisert forsterker er i hovedsak semantisk. Oppgaven viser blant annet den semantiske endringen som skjer når ord med negativt semantisk innhold står forsterkende til adjektiv med positivt semantisk innhold, samt at dette tydeliggjør en semantisk svekkelse. En

semantisk svekkelse (semantisk bleking, som jeg kommer tilbake til i 3.5.2) er tydelig når for eksempel *skrekkelig* brukes foran adjektivet *morsom*. Betydningen til *skrekkelig* er ikke lenger ‘fæl; avskyelig’, men ‘veldig’, og *skrekkelig* kan i denne konteksten ikke lenger stå alene. I tillegg blir forsterkernes bruksfrekvens undersøkt for å avdekke om de har utvidet bruksområdet sitt (Westervoll, 2015: 14-15).

I oppgaven skiller ikke Westervoll mellom forsterkere som uttrykkes morfologisk og forsterkere som uttrykkes syntaktisk (perifrastisk), og hun begrunner dette med at både bruken og grammatikaliseringsprosessen de går gjennom er den samme. Hennes fokus ligger på ”selve fenomenet forsterker” (Westervoll, 2015: 6). Men hun nevner likevel at det er noen forskjeller mellom disse to typene, blant annet at de som uttrykkes syntaktisk er utviklet fra adjektiv, mens de som uttrykkes morfologisk er utviklet fra substantiv. Dette er derimot noe unøyaktig ettersom det også finnes morfologiske forsterkere som er utledet fra adjektiv og muligens også fra verb. Videre nevner hun at prefiksforsterkere har gjennomgått utviklingen som kalles dekategoriisering. Dette kommer jeg tilbake til i 3.5.4.

Westervoll (2015: 80) fremhever også det hun refererer til som ”den negative preferansen”. Med begrepet viser hun til at ord som blir brukt som forsterkere ofte er hentet fra semantiske områder som uttrykker noe uvanlig eller negativt, ettersom slike er mer ekspressive i sin natur. Slike samsvarer med Sachs (1963) sin beskrivelse av gruppen med banneord. Dette er interessant også for forsterkende forledd fordi flere av disse kan ha nedsettende betydning.

3.2.4 Oppsummering

Tidligere forskning på forsterkende forledd og forsterkere generelt, fremhever betydningen av å undersøke de semantiske endringene et ord går gjennom i utviklingen fra leksikalsk til mer grammatisk, som for eksempel Sachs (1963) viser med en parafraze av relasjonen mellom komponentene. Den samme metoden bruker Skommer (1992, 1993), men han inkluderer et morfologisk perspektiv og setter utviklingen i sammenheng med andre gradvise språklige endringer. Westervoll (2015) inkluderer teori om grammatikalisering i sin undersøkelse av et lignende fenomen (forsterkende elementer generelt), og i forskningen har også grammatiske endringer blitt vektlagt, noe jeg kommer tilbake til i 3.6.

3.3 Forsterking

3.3.1 Hva er forsterking?

I språket finnes en mengde ord som kan forsterkes, noe som henger sammen med om ordet kan graderes eller modifieres. Denne egenskapen er i hovedsak forbundet med adjektiv og enkelte adverb,⁶ men gjelder også noen substantiv og verb: ”/.../ many verbs and nouns are regulary intensified, and lexical identities, or shared components, can be traced across all four major categories: adjective, adverb, noun and verb” (Bolinger, 1972: 144). Bolinger (1972: 17) definerer en *forsterker* som ”/.../ any device that scales a quality, whether up or down or somewhere between the two”. Definisjonen til Bolinger er vid og inkluderer språklige uttrykk eller ord som bidrar til å fastsette en kvalitet eller egenskap til et punkt på en skala av intensitet. Forsterkere er delt inn etter hvor på skalaen de befinner seg, i den øverste delen (1), midtre delen (2), lavere delen (3) eller i den laveste delen (4):

1. Boosters – He is a *perfect* idiot
2. Compromisers – He is *rather* an idiot
3. Diminishers – It was an *indifferent* success
4. Minimizers – He is a *bit* of an idiot

Forsterkende forledd tilhører den øverste delen av intensitetsskalaen, ettersom de kan parafraseres med ‘veldig’, og er i kategorien ”boosters”. Denne typen samsvarer også med det som defineres som forsterking hos blant annet Apreysan (1972, referert til hos Skommer, 1993: 151). Han forbinder forsterking med “a high degree of attribute or activity”, altså den øvre delen av intensitetsskalaen. Det er slike som vil bli undersøkt i denne oppgaven.

3.3.2 Om frie og bundne forsterkere

Det finnes flere ulike måter å uttrykke forsterking på. Bolinger (1972: 115) nevner blant annet retoriske spørsmål, hyperbol, repetisjon, underdrivelse, negasjon og sammenlikning. For eksempel kan sammenlikning i norsk bli uttrykt med enten *som*, vist i (3-3)a., eller *enn*, vist i (3-3)b. (Faarlund et al., 1997: 404):

- (3-3) a. *stor som en bjørn*
b. *raskere enn lynet*

Dersom konnotasjoner tilknyttet substantivet innehar stor grad av egenskaper som samsvarer med adjektivet, blir adjektivet forsterket. Ordet *så*, vanligvis etterfulgt av at-setning, er også

⁶ Ikke alle adjektiv kan gradbøyes. Dette diskuterer jeg blant annet i kapittel 3.4.2 og 7.4.

en hyppig brukt forsterker. Her kommer den forsterkende effekten frem som følge av et årsaks-virkningsforhold, som vist i (3-4).

(3-4) *så mett at jeg sprekker*

Ordet *så* kan også stå alene til et adjektiv, men da ofte med trykk, som vist i (3-5):

(3-5) *så mett!*

Som forsterkere brukes også grammatiske ord som uttrykker grad (gradsadverb som *veldig, svært, meget*), eller leksikalske ord (adjektiv) som uttrykker det samme når de kombineres med adjektiv som kan gradbøyes, jf. Westervoll (2015), som vist i (3-6):

(3-6) a. *fryktelig stille*
b. *eventyrlig vakker*
c. *skrekkelig vondt*

I tillegg kan forsterking bli uttrykt med genitiv *-s* i uttrykk som for eksempel *helvetes vondt* og *dødsens alvorlig*.

Den kanskje vanligste typen av forsterking i norsk, er å uttrykke komparativ og superlativ morfologisk med suffiksene *-ere* og *-est*. Men her er det også viktig å påpeke at disse brukes som sammenligning, og at suffiksene ikke uttrykker grad i seg selv (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 210).

Forsterkende forledd har likheter med gradsadverb ettersom de kan omfraseres med 'veldig'. Samtidig uttrykkes de morfologisk, noe som tilsier at de er avhengige av et annet ledd for å få betydningen sin. Betydningen kommer frem i kombinasjon med adjektiv, som også er tilfellet i komparativformene *-ere* og *-est*. De har videre en annen relasjon til andre ledd enn frie forsterkere og har mistet morfosyntaktiske egenskaper, som for eksempel bøyning. Mange adjektiv blir ofte brukt som forsterkere fordi de i sin natur viser til en skala. Mer sjeldent er det at substantiv blir brukt forsterkende. En endring fra substantiv til forsterkende forledd kan derfor tolkes som en større overgang enn endringen fra adjektiv til forsterker.

3.4 Adjektiv og adjektivsemantikk

3.4.1 Om adjektiv

Denne oppgaven tar i hovedsak for seg forsterkende forledd i kombinasjon med adjektiv som grunnord, ettersom dette er den mest prototypiske kategorien som blir forsterket (jf. Bolinger, 1972: 15 og Lorenz, 2002: 144). Men hvilke ord som blir klassifisert som adjektiv, avhenger av hvilke kriterier som blir lagt til grunn. Vanligvis er det en kombinasjon av både

morfologiske, syntaktiske og semantiske kriterier som avgjør ordklassetilhørighet i språk som er svakt syntetiske. Videre er det viktig å være oppmerksom på at det å vektlegge ulike kriterier i ulik rekkefølge, kan gi ulikt resultat (Faarlund et al., 1997: 21). Derfor vil jeg redegjøre for hva som blir regnet som adjektiv i denne oppgaven. Adjektivets semantikk vil også få en nærmere utgreiing. Denne er en sentral del av den semantiske analysen, særlig tilknyttet grammatikalisering og begrepet utstrekning, forklart nærmere i 3.5.3. En semantisk kategorisering er også viktig for å kartlegge små endringer og betydningsforskjeller i ulike konstruksjoner. Dessuten er adjektivets semantikk en faktor jeg også omtaler i den grammatiske analysen.

Syntaktisk kan et adjektiv stå i attributiv stilling som tillegg i substantivfrase (en *rask* jente), eller i predikativ stilling som eget setningsledd (jenten var *rask*). I nøytrumsform kan adjektivet også fungere som adverbial der det beskriver verbhandlingen (jenten løp *raskt*). Adjektivet bøyes i grad, enten perifrastisk med *mer* eller *mest* eller morfologisk med *-ere*, *-est*, og det kongruerer med substantivet det står til. Semantisk uttrykker adjektivet en egenskap eller en tilstand (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 209-210). Ulik vektlegging av syntaktiske, morfologiske og semantiske kriterier gjør at medlemmene i gruppen adjektiv ikke alltid får samme behandling hos ulike teoretikere. *Norsk referansegrammatikk* bruker gradbøying som det viktigste morfologiske kriteriet for å gjenkjenne et adjektiv (Faarlund et al., 1997: 22). Dermed inkluderer de også en del ord i adjektivklassen, som hos blant annet Kulbrandstad og Kinn (2016: 236) blir klassifisert som adverb eller kvantorer. Av ord som er relevante for denne oppgaven, gjelder dette noen omstendighetsadverb som uttrykker tid eller måte, for eksempel *lenge*, *ofte*, *fort* og *ille*, samt enkelte kvantorer, som for eksempel *mange*, *få*, *mye* og *lite*. Disse kan gradbøyes og følgelig også forsterkes med enkelte av de forsterkende forleddene som er med i denne oppgaven. Kriteriet om gradbøying er derfor vektlagt, noe som gjør at jeg i denne oppgaven inkluderer de nevnte i det jeg definerer som adjektiv. I tillegg samsvarer dette med den semantiske kategoriseringen som er gjort av adjektivet, som jeg kommer tilbake til i kapittel 3.4.2 under.

Et annet ordklasseskille denne oppgaven berører, er skillet mellom partisippformene (presens partisipp og perfektum partisipp) og adjektiv. Partisippformene blir ofte klassifisert som adjektiv, blant annet hos *Norsk referansegrammatikk*. Dette er fordi slike former ofte har adjektiviske funksjoner (Faarlund et al., 1997: 125). I tillegg finnes det ikke alltid en tydelig forbindelse til et verb i slike former (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 181). Det at partisippformene også kan gradbøyes, gjør at jeg i denne oppgaven regner dem som adjektiv,

men enkelte steder kommenterer jeg skillet ettersom forsterkende forledd også kan opptre med verb og uttrykke intensitet.

3.4.2 Adjektivsemantikk

Det å uttrykke egenskaper eller tilstander er den typiske semantiske egenskapen til adjektivet. For å beskrive slike videre kan adjektivene grupperes etter betydning. Dette er det ulike tradisjoner for. *Norsk referansegrammatikk* skiller blant annet mellom de som uttrykker permanente kvaliteter (størrelse, form, farge/lys, lydstyrke, smak og taktilitet) og de som uttrykker mer midlertidige tilstander (livstilstand, sinnstilstand, temperatur, og så videre). I tillegg påpeker de at noen adjektiv uttrykker mer subjektive vurderinger hos taleren, som adjektiv av typen *god, dårlig, pen, vakker, stygg*, og så videre (Faarlund et al., 1997: 346).

For å ha et mer universelt perspektiv på kategoriseringen min, har jeg valgt å bruke en typologisk kategorisering utviklet av R. M. W. Dixon. Bak typologiseringen til Dixon ligger et semantisk perspektiv ettersom han utgår fra at et språks vokabular (leksikon) kan grupperes etter en felles meningskomponent. Dixon (2005: 7) refererer til ord med felles meningskomponent som *semantiske typer*. For ordens skyld presenterer jeg de semantiske typene til Dixon (2005: 84-85) og utvalgte eksempeladjektiv her. Disse er satt opp for engelsk med engelske eksempler. I metodekapittelet diskuterer jeg hvordan denne oversikten er tilpasset norske eksempler og kategoriseringen jeg har brukt i min oppgave.

1. DIMENSION, *big, great, short, thin, round, narrow, deep.*
2. PHYSICAL PROPERTY, *hard, strong, clean, cool, heavy, sweet, fresh, cheap, quiet, noisy*; this includes a corporeal subtype, e.g. *well, sick, ill, dead; absent; beautiful, ugly.*
3. SPEED, *quick (at), fast (at), slow (at), rapid, sudden.*
4. AGE, *new, old, young, modern.*
5. COLOUR, *white, black, red, crimson, mottled, golden.*
6. VALUE, *good, bad, lovely, atrocious, perfect, odd, strange, curious; necessary, crucial; important; lucky.*
7. DIFFICULTY, *easy, difficult, tough, hard, simple.*
8. VOLITION, *deliberate, accidental, purposeful.*
9. QUALIFICATION (with a number of subtypes) *probable, true, usual, normal, correct, right, wrong.*
10. HUMAN PROPENSITY (with a number of subtypes) *angry, happy, certain, eager, clever, stupid, lucky, kind, cruel, busy, lazy.*
11. SIMILARITY, *like, unlike, similar, different, equal.*

I denne oversikten mangler derimot enkelte kategorier som Dixon har brukt i andre artikler, for eksempel POSITION (*high, low, near*) og QUANTIFICATION (*many, all, few, some*) (Dixon, 2004: 5). Som vist over er det ulik praksis når det gjelder plassering av kvantifiserende

adjektiv/kvantorer. Jeg har valgt å inkludere disse i kategoriseringen min, selv om jeg i utgangspunktet aksepterer dem som tilhørende i ordklassen kvantor. Det samme gjelder enkelte adverb, jf. 3.4.1.

Ulike semantiske typer har ulike grammatiske egenskaper. Ikke alle lar seg like enkelt gradbøye, og de kan i tillegg ha begrensninger når det gjelder hvilke prefiks de tar og hvilke substantiv de modifierer (Dixon, 2005: 84-86). Adjektiv, som blant annet *Norsk referansegrammatikk* refererer til som *epistemiske*, uttrykker om noe er sant eller ikke. Slike adjektiv finnes for eksempel i kategorien QUALIFICATION over. Enkelte av disse har begrensninger i form av at de ikke kan brukes predikativt. Slike blir vanligvis ikke gradbøyd. Det samme gjelder også det *Norsk referansegrammatikk* kaller *presise adjektiv* (Faarlund et al., 1997: 347-351). En kan derfor anta at adjektiv fra slike semantiske typer opptrer mer sjeldent med forsterkende forledd. Gradbøying vil for øvrig bli behandlet mer utfyllende i kapittel 7.4.

3.5 Grammatikalisering

3.5.1 Om grammatikalisering

Studier som omhandler utviklingen fra ord til grammatiske former, har røtter tilbake til 1700-tallet. Disse bygger på observasjoner om at mange grammatiske elementer som finnes i språket i dag, har utviklet seg fra å være selvstendige leksikalske ord. Selve termen *grammatikalisering* er antatt å først være brukt av Meillet (1912), men også Kurylowicz (1965) sine studier av elementer som har utviklet seg fra leksikalske til grammatiske eller fra grammatiske til mer grammatiske, har bidratt til at termen grammatikalisering i vid forstand blir brukt både om en diakron språkendringsprosess der grammatiske elementer oppstår eller om studier av denne prosessen (Traugott, 2010: 271-272). Mer begrenset kan grammatikalisering forstås slik Hopper og Traugott (2003: 1) definerer det:

”Grammaticalization” refers to that part of the study of language change that is concerned with such questions as how lexical items and constructions come in certain linguistic contexts to serve grammatical functions or how grammatical items develop new grammatical functions.

Ofte fremstilles grammatikalisering som en sti (e. *cline*) eller et kontinuum fra leksikalsk til grammatisk med ulike oppsamlingspunkt på veien. Denne kan fremstilles skjematisk, som vist etter Hopper og Traugott (2003: 7):

innholdsord > grammatisk ord > klitikon > bøyingsaffiks

Men det er ikke gitt hvilken utvikling elementet vil følge, og heller ikke når det eventuelt stopper opp (Traugott, 2010: 274). Grammatikalisering skjer gradvis og prosessen starter med et element i en språklig konstruksjon, som for eksempel i en frase. De fleste studier støtter også opp om hypotesen som tilsier at grammatikalisering er en unidireksjonal prosess. Med unidireksjonal menes at utviklingen er ensrettet og ikke går i motsatt retning enn det skisserte kontinuumet fra leksikalsk til grammatisk (Hopper og Traugott, 2003: 99).⁷

En stor del av forskningen på grammatikalisering har hatt et diakront perspektiv. I norsk finnes undersøkelser som blant annet avdekker at avledningssuffikset *-lig* har utviklet seg fra *lik* 'identisk' (Faarlund et al., 1997: 79), at etterstilt demonstrativ (f. eks. *hinn/inn*) har utviklet seg til bøyingssuffiks som uttrykker bestemt form av substantiv (Faarlund, 2009: 617), samt at synkrone ord med suffikset *-vis* er resultatet av ulike grammatikaliseringprosesser (Kinn, 2007: 159). Studier av denne typen omtaler flere typiske endringer. Blant annet har det å fokusere på grammatikalisering som en form for *reduksjon* vært utbredt fordi studieobjektene har vært etablerte grammatiske elementer (Traugott, 2010: 273).

Reduksjon kan vise seg som fonologiske/prosodiske, morfologiske eller semantiske endringer. Reduksjon som fonologiske/prosodiske endringer kan for eksempel være bortfall av trykk, vokaler eller konsonanter (Hopper og Traugott, 2003: 154). Denne typen reduksjon er vanlig i ganske etablerte funksjoner, som for eksempel tempus eller kasus. For andre grammatiske funksjoner er ikke dette et nødvendig utfall. En annen type reduksjon er økt morfologisk avhengighet, en endring der grammatikalisering gjerne forstås som "…/ a process in which it loses in autonomy by becoming more subject to constraints in the linguistic system" (Lehmann, 2004: 155, referert til hos Trousdale og Traugott, 2012: 2). Reduksjon kan også ses som semantisk svekkelse, som i teori om grammatikalisering ofte refereres til som semantisk bleking (Traugott, 2010: 277).

Grammatikalisering er også studert som utstrekning (e. *semantic extension*). Andre brukte termer som omfavner utstrekning er *generalisering*. Utstrekning blir fanget opp i Brinton og Traugotts (2005: 99) definisjon på grammatikalisering:

Grammaticalization is the change whereby in certain linguistic contexts speakers use parts of a construction with a grammatical function. Over time the grammatical item may

⁷ Begrepet *degrammatikalisering* er brukt om observasjoner av en utvikling i motsatt retning, altså fra suffiks til selvstendig ord. Dette er blant annet diskutert for selvstendige ord som *isme*, utviklet fra suffikset *-isme* (Hopper og Traugott, 2003: 134). *Isme* kan opptre som selvstendig ord i norsk, som for eksempel i setningen: "I motsetning til andre *ismer* som sosialisme og liberalisme er kapitalismen ikke en ideologi" (AP, 04.10.2008, min kursivering).

become more grammatical by acquiring more grammatical functions and expanding its host-classes.

Som definisjonen viser, vil en semantisk endring kunne føre til at ordets utstrekning øker, særlig dersom betydningen er mer generell, som grammatiske former ofte er. Fremtredende betydninger som var knyttet til ordet blir svakere, slik at ordet kan brukes i nye, nærliggende kontekster.

Hvilket syn på grammatikalisering som blir brukt, avhenger av hvilket fenomen som skal studeres. Grammatikalisering som reduksjon fokuserer på utviklingen av grammatiske former, mens grammatikalisering som ekspansjon fokuserer på ordets nye funksjon (Trousdale og Traugott, 2012: 3). For denne studien er både de grammatiske og semantiske endringene av betydning. Sistnevnte definisjon er mest aktuell som utgangspunkt ettersom den kan vise endringen forsterkende forledd går gjennom fra de er selvstendige substantiv til de opptrer i et nytt paradigme med betydningen 'veldig' i kombinasjon med adjektiv som grunnord. Denne betydningen kan oppstå i kombinasjon med ett enkelt adjektiv, og forleddet har fått en ny funksjon som er morfologisk bundet og mer grammatisk. Tap av selvstendighet kan føre til ny ordklassestatus, ikke nødvendigvis en ny grammatisk rolle.

3.5.2 *Semantisk bleking*

Semantisk bleking viser til den svekkelsen eller det meningstapet som skjer med et innholdsord når det blir brukt i konstruksjoner der det uttrykker noe mer grammatisk. Begrepet omtaler en endring i ordets semantiske innhold, som går fra å beskrive noe konkret og bokstavelig til å uttrykke noe abstrakt og mer generelt (Brinton og Traugott, 2005: 100). Denne semantiske svekkelsen er ofte relatert til et tidlig stadium av en eventuell grammatikalisering. Blant annet skriver Heine (2003: 580):

In early stages of grammaticalization there may be a shift from less to more grammatical meaning although there are yet no noticeable pragmatic, morphosyntactic, or phonetic changes associated with that shift.

Som sitatet viser, er den semantiske endringen ofte det eneste synlige tegnet i synkrone studier av grammatikalisering. Undersøkelser som har omtalt utviklingen av frie forsterkere (Lorenz, 2002 og Westervoll, 2015) vektlegger denne semantiske svekkelsen, ettersom et innholdsord har svakere leksikalsk innhold når det brukes for å uttrykke grad i form av 'veldig'. Endringen blir også nevnt hos Bolinger (1972: 151). For å påvise semantisk bleking tester Westervoll (2015) blant annet om negative adjektiv blir brukt med positive adjektiv. Denne typen bruk er også relevant for forleddene i materialet mitt, men hovedfokus vil ligge

på å avdekke forskjellen mellom sammensetning og avledning, og om forleddet i konstruksjonene jeg omtaler kan karakteriseres som ord, altså om den betydningen forleddet har inngår i den totale betydningen til konstruksjonen som helhet.

Når et ord er semantisk svekket og i en overgangsfase, vil det også være perioder der det samme elementet opptrer med to forskjellige betydninger, alt etter hvilke språklige kontekster det opptrer i. I teori om grammatikalisering blir dette referert til med begrepet *divergens*, som defineres av Hopper (1991: 24) som ”/.../ cases where one and the same autonomous lexical item becomes grammaticized in one context and does not become grammaticized in another”. Følgelig kan forsterkende forledd, som for eksempel *døds-* i *dødsannonse* versus *døds-* i *dødsbra*, være eksempler på divergens fordi det viser til en synkron sameksistens av like former.

3.5.3 *Utstrekning*

Utstrekning refererer til ulike gevinster et element med en mer generell eller bleket betydning kan få. Med uttrykket ”host-expansion” viser blant annet Brinton og Traugott (2005:100) til at mer generelle og abstrakte elementer har utvidet grunnlaget for hvilke grunnord de kan opptre med, og at det nye mønsteret dermed har en mulighet til å øke i produktivitet. Relatert til forsterkende forledd, kan dette ses i endringen fra å være substantiv i substantiviske sammensetninger (*svinekjøtt*) til å være forsterkende forledd i adjektiviske sammensetninger (*svineheldig*). I den sistnevnte konstruksjonen, der *svine-* har betydningen ‘veldig’, er forleddet såpass bleket, generelt og uten substans at det teoretisk kan brukes til flere adjektiv og inngå i nye konstruksjoner, ‘veldig X’. Enkelte forskere, blant annet Traugott (2010: 283) refererer også til dette som analogi: ”/.../ i.e., when new distributions are modeled on the new covert analysis”. Slike endringer er observerbare og kan måles. Begrepet typefrekvens eller grunnordsfrekvens måles ved å telle opp antall ulike grunnord elementet kan opptre med (Bybee, 2003: 605).

3.5.4 *Dekategorisering*

Begrepet *dekategorisering* omhandler de strukturelle egenskapene til elementer som går gjennom en grammatikaliseringsprosess.

When a form undergoes grammaticalization from lexical to a grammatical form, however, it tends to lose the morphological and syntactic properties that would identify it as a full member of a major grammatical category such as noun or verb (Hopper og Traugott, 2003: 107).

Hopper og Traugott (2003: 107) eksemplifiserer dette med den engelske konjunksjonen *while*, som er utledet fra substantivet *while* 'tidsperiode'. Ordets funksjon som konjunksjon er som tidsadverbial. Med slik funksjon har ordet mistet morfosyntaktiske egenskaper det hadde som substantiv, jf. at det ikke lenger kan bli modifisert av adjektiv, at det har fått en svært fast plassering i syntaksen, og så videre.

Hopper (1991: 30) bruker termen dekategoriisering når substantiv mister sin typiske rolle og i stedet opptrer med en sekundær rolle, som adverbial eller preposisjon. I ny bruk får substantivet andre restriksjoner. Dette er dermed relatert til ulike kontekster. Her er det mulig å trekke paralleller til når substantiv brukes i sammenlikningskonstruksjoner med adjektiv. Substantivet brukes da i en sekundær rolle som forsterker eller sammenlikningsgrunnlag. Og en slik endring er i hovedsak semantisk. Heine (2003: 580) påpeker at dekategoriisering også kan inkludere tap av ordstatus i og med at elementet mister sin selvstendighet. Relatert til forsterkende forledd, viser dekategoriisering særlig til dette sistnevnte. Med betydningen 'veldig' kan ikke forsterkende forledd opptre selvstendig og heller ikke som rotord i nye konstruksjoner.⁸

3.5.5 Omtolkning

Mye peker på at utviklingen av flere forsterkende forledd er et resultat av omtolkning (e. *reanalysis*). Dette er sannsynlig ettersom konstruksjoner med forsterkende forledd kan være tvetydige. En sammenlikningskonstruksjon som *iskald* har betydningen 'kald som is', men kan også oppfattes som 'veldig kald'. Omtolkning blir her forstått som "/.../ change in the structure of an expression or class of expressions that does not involve any immediate or intrinsic modification of its surface manifestation" (Langacker, 1977: 58, referert til hos Hopper og Traugott, 2003: 51). Med andre ord refererer omtolkning til en omstrukturering av et uttrykks betydning. En slik omstrukturering får ifølge Hopper og Traugott (2003: 51) grammatiske og syntaktiske følger som gradvis etterfølger hverandre, og omtolkning er sett på som en viktig mekanisme bak en grammatikaliseringsprosess.

Tvetydige uttrykk har potensiale for å bli omtolket ettersom de konstant inviterer til ulike tolkninger. Derfor er også metafor og metonymi vurdert til å være virksomme prosesser i en eventuell grammatikalisering. Metaforiske utvidelser kan for eksempel føre til en økning i bruksområdet til enkelte elementer (Bybee og Pagliuca, 1985: 75, referert til hos Hopper og Traugott, 2003: 85). Men ifølge Hopper og Traugott (2003: 92-93) er det metonymiske

⁸ Et unntak her er *kjempemessig*.

endringer og interaksjon mellom taler og mottaker i en ytringssituasjon som driver språkendringsprosessen:

Metaphorical change involves specifying one, usually more complex, thing in terms of another not present in the context. Metonymic change, on the other hand, involves specifying one meaning in terms of another that is present, even if only covertly, in the context.

Dette er fordi de vektlegger at det er et element i en diskurs, for eksempel i en ytring eller frase, og ikke et isolert element som blir grammatikalisert. En slik mekanisme er mer pragmatisk enn kognitiv.

Hopper og Traugott (2003: 48) viser til to kriterier som kan bidra til å bevise at en språk- eller regelendring har funnet sted. For det første må endringen ha spredt seg fra et individ til en gruppe. For det andre må obligatoriske restriksjoner fra tidligere språklige omgivelser ikke lenger være obligatoriske. Ettersom det er et vanlig utgangspunkt å anta at språkbrukere ønsker å bli forstått, vil det være mer sannsynlig at et engangstreff av en konstruksjon, for eksempel i en skriftlig kilde, er et tidlig eksempel på en sosialt akseptert form enn en innovasjon, og at slike dermed kan bekrefte at en språkendring har spredt seg. Når det gjelder begrensninger fra tidligere språklige miljø, må den semantiske endringen ses i sammenheng med en eventuell regelendring. En mulig regelendring kan oppstå i konstruksjoner som uttrykker sammenligning, og som i tillegg har forsterkende betydning, som når forleddet *silke-* står med adjektivet *-glatt*. Men en konstruksjon som *silkeglatt* er begrenset til adjektiv som semantisk deler egenskaper med silkestoff (for eksempel det taktile, som *glatt* og *mykt*), altså er den språklige konteksten fortsatt i en viss grad obligatorisk. Men om et forledd som *kjempe-* står med adjektiv som uttrykker farge, er konstruksjoner som *kjempeblå* et tegn på at obligatoriske restriksjoner ikke lenger er gjeldende, ettersom *kjempe* er et ord som semantisk er tilknyttet 'person av stor størrelse', ikke farge.

3.6 Affiksoider

I diskusjoner som omhandler elementer i rommet mellom ord og affiks, har blant annet Stevens (2005), Ascoop og Leuschner (2006) og Kenesei (2007) argumentert for at begrepet *affiksoid* er nyttig som morfologisk kategori. Andre, som Booij (2005: 117), presiserer at han bruker begrepet utelukkende deskriptivt for å imøtesee kritikken begrepet har fått av teoretikere som ønsker å opprettholde et skarpt skille mellom ord og affiks. Begrepet *affiksoid* er en beskrivelse av ordelement i "bevegelse" fra en prototypisk kategori til en annen (Ascoop og Leuschner, 2006: 244). Det viser til forledd eller etterledd som samsvarer med

selvstendige ord i form, men som har en annen, mer begrenset betydning når det står til enkelte grunnord (Booij 2005: 114). Van Goethem (2008: 28) bruker beskrivelsen *hybridelement* for å få frem at affiksoider har kombinerte egenskaper fra både frie leksem (form) og bundne morfem (funksjon). I norske grammatikkbøker brukes benevnelsen halvaffiks som et synonym til affiksoid (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 126, Rønhovd, 1993: 135-136), men fenomenet omtales svært kort. I *Norsk referansegrammatikk* blir problematikken med å skille ord fra affikser nevnt og eksemplifisert med elementet *hoved-*, som har divergerende betydning i nynorsk. Brukt i konstruksjoner som *hovedgate* og *hovedsete*, skiller betydningen seg fra ordet det er utledet fra, *hode* ‘øverste del på menneskekroppen’, og uttrykker i stedet ‘det eller den viktigste’. *Norsk referansegrammatikk* regner slike forekomster, som nevnt i 2.4, som sammensetninger på grunn av det tydelige semantiske slektskapet (Faarlund et al., 1997: 601). Rønhovd (1993) aksepterer at forledd som *drit-* i kombinasjon med etterledd som *-bra* har mistet sin opprinnelige betydning og fått ny funksjon som forsterker, men anser også forledd der semantikken samsvarer med opphavsmorfemet, som for eksempel *topp-* og *drømme-*, som leksem og dermed sammensetninger. Her er det et skille i litteraturen. Askedal (2016: 2542-2545) definerer *drømme-* og *kjempe-* som prefiksoid og påpeker at *topp-* og *bunn-* utvikler seg mot prefiksoid. Videre definerer han adjektiv som *halv-*, *små-* og *hel-* som modifierende affiksoid. Kulbrandstad og Kinn (2016: 126) nevner halvprefikset *kjempe-* og halvsuffikset *-fri*. Det er altså en noe ulik bruk av betegnelsen affiksoider i norske grammatikker. Disse kriteriene blir nærmere prøvd ut på forsterkende forledd i 7.2.

3.6.1 Hva kjennetegner affiksoider?

Stevens (2005: 73) har utviklet fem kriterier som bidrar til å avgjøre om et ord kan karakteriseres som affiksoid eller ikke. De samme er brukt hos Ascoop og Leuschner (2006: 243-244):

1. Affiksoider har en samtidig eksistens som tilsvarende frie leksem.
2. Affiksoider har en mer generell og abstrakt betydning.
3. Betydningen til konstruksjonen som helhet bestemmes av det andre leddet i konstruksjonen, ikke affiksoidet.
4. Affiksoider kompletterer eller konkurrerer med andre affikser når det gjelder distribusjon.
5. Affiksoider er serielle og vanligvis svært produktive (særlig i muntlig språkbruk).

De ovennevnte kriteriene favner både semantiske, grammatiske og pragmatiske faktorer.

På samme måte som affikser kan også affiksoider deles inn etter bundet plassering til grunnordet, *suffiksoid* kommer etter, *prefiksoid* kommer før, og på samme måte som affikser har disse ulik funksjon og grunnegenskaper. Suffiksoid endrer som regel ordklassen til grunnordet, mens prefiksoid får ofte en augmentativ funksjon i kombinasjon med grunnordet det kombineres med (Ascoop og Leuschner, 2006: 243).

3.6.2 Tidligere forskning på affiksoider

Affiksoider er av flere blitt relatert til grammatikalisering, blant annet av Booij (2005:117) som plasserer affiksoider i en posisjon mellom ord og affiks:

The rise of affixoids is a typical case of grammaticalization, content words becoming grammatical morphemes. As is well known from grammaticalization studies, semantic change precedes formal change. In the case of affixoids semantic change has already taken place, but there is no formal change yet: formally there are just like (real) compounds, there is usually no phonological weakening involved.

Stevens (2005: 75) bruker en versjon av grammatikaliseringstien vist i 3.5 og appliserer denne på utviklingen av det engelske affiksoidet *-ful*:

Leksikalsk element > syntaktisk konstruksjon > sammensatt form > avledning
I'm full > *a basket full* > *a cupful* > *hopeful*

Som stien viser, skjer det en utvikling som i hovedsak viser seg i tap av leksikalitet og en mer generell betydning. Denne stien er det mulig å bruke både på diakrone og synkrone konstruksjoner, også der det synkront finnes elementer som har ulik ordstatus i ulike omgivelser.

Angela Ralli (2008: 69-72) bruker begrepet affiksoid for å vise at enkeltelementer kan fungere som leksem i én dialekt, affiksoid i en annen og som affiks i en tredje. Med dette viser også hun hvordan grensen mellom sammensetning og avledning er glidende, selv i et synkront perspektiv. Skillet mellom de ulike kategoriene er satt etter hvor enkelt språkbrukerne i den enkelte dialekten gjenkjenner den etymologiske bakgrunnen til elementet. Dette viser hun med elementer som har samme etymologi, men ulike realisasjoner når det kommer til form og funksjon i ulike dialekter i gresk.

Kristel Van Goethem (2008: 28-32) bruker teori om grammatikalisering og affiksoider når hun sammenligner nederlandsk og fransk orddanning, da særlig grensen mellom avledning og sammensetninger i respektive språk. Med teorien setter hun opp fonologiske, morfologiske, semantiske og distribusjonelle parametre som hun tester ut på språk som har ulik oppbygging. Først og fremst fokuserer hun på semantisk endring og spesialisering, fordi det er små semantiske forskjeller i den synkrone bruken av ulike forledd som gjør det vanskelig å skille

mellom sammensetning og avledning. Men også tap av trykk, dekategoriisering (som tap av bøyingsmuligheter), og en endring i elementets distribusjon, forklart som en overgang til et nytt grammatisk paradigme forbeholdt affikser, blir undersøkt. Videre påpeker hun produktivitet som en vesentlig faktor for en analyse av prefiksoid, en faktor hun undersøker ved å søke etter nydannelser med aktuelle forledd. Van Goethems undersøkelse viser at affiksoider er mer utbredt i nederlandsk enn i fransk.

Ascoop og Leuschner (2006) bruker begrepet affiksoid når de sammenligner tyske og svenske prefiksoid og suffiksoid. Deres fremstilling av de svenske prefiksoidene er særlig interessant for denne oppgaven ettersom disse samsvarer mye med de norske, sett bort fra variasjon i hvilke leksem de er utledet fra. I både svensk og tysk er det prototypisk for et forsterkende forledd å forsterke adjektiv, men bare i svensk kan de kombineres med verb. For eksempel kan det svenske eksempelet *vrålpugga* 'studere hardt/mye' vise til mye det samme som *sprenglese* eller *beinpugge* i norsk:

- (3-7) a. Det er fysisk umulig å *sprenglese* 3000 sider, ler Anette nervøst (FV, 19.05.2003).⁹
b. Det er stor forskjell på å måtte studere jevnt, fremfor å måtte *beinpugge* før en endagseksamen (AP, 12.06.2004).

Forleddene *spreng-* og *bein-* går her inn i paradigmet til prefikset *ni-*, som også brukes for å uttrykke intensitet når det blir kombinert med verb som *-stirre*, *-jobbe*, *-holde*, *-pugge* og enkelte adjektiv, som for eksempel *nitrist*.

- (3-8) I ukene før hun flyttet fra Norge, måtte Tone *nipugge* svenske værgloser (VG, 23.03.2002).

I tillegg finnes muligheten for elliptisk bruk av enkelte forsterkende forledd i norsk, som i svensk. Med elliptisk bruk menes at bare forleddet blir uttrykt, mens etterleddet blir elidert. Eksemplene fra Ascoop og Leuschner (2006: 246-247) er gangbare også i norsk, som i (3-9):

- (3-9) *Hvordan synes du de spilte?*
- *Kanon!*, *Knall!*, *Topp!*, *Kjempe!*,

Samtlige av svarene over denoterer en positiv vurdering. Andre forledd ville gitt en negativ vurdering, som dersom svaret var: *Dritt!* Denne elideringsmuligheten blir ifølge Ascoop og Leuschner mer sjelden brukt i tysk. Her dannes som regel adjektiv som svar på den samme typen spørsmål som i (3-9).

⁹ Konstruksjoner med forsterkende forledd er kursivert av meg, ikke i den opprinnelige avisteksten. Dette gjelder samtlige videre eksempler i oppgaven.

I tillegg nevner Ascoop og Leuschner (2006: 247-248) at svenske forsterkende adjektiv med nedsettende semantikk oftere brukes med grunnord som har positiv semantikk i svensk enn i tysk. Dette tolker de mot at denne typen svenske prefiksoider er mer desemantiserte enn de tyske:

There is also a semantic difference that emerges in combinations with adjectives: Swedish *skit-* has a purely amplifying meaning and is able to express intense feelings of any kind, for example *skitbra* 'very good, great', *skitkul* 'a lot of fun, very nice'. It has thus moved further along the desemanticization cline than German *Scheiß-*, which has more or less retained its negative meaning. A combination like *scheißgut* is difficult to imagine, except perhaps in young people's slang, and in words like *scheißfein* and *scheißfreundlich*, the affixoid is used ironically to express contempt or annoyance at fine clothes that are perceived as overkill or misplaced and behavior that is felt to be unnaturally friendly.

3.6.3 Kritik

Ved å ta utgangspunkt i at flere konstruksjoner med affiksoid inneholder oppvurderende (meliorative) eller nedsettende (pejorative) elementer mener Jörg Meibauer (2013: 13-28) at slike konstruksjoner er analyserbare som sammensetninger med metaforisk utvidete leksem. Særlig eksemplifiserer han dette med substantiviske sammensetninger, men han hevder også at dette gjelder de adjektiviske ettersom det er en sammenheng mellom (særlig) nedsettende ord og forsterkende betydning. Meibauer tar, som Ascoop og Leuschner (2006), utgangspunkt i kriteriene for affiksoid vist i 3.6.1. Hans sterkeste argument mot å klassifisere ekspressive element som affiksoider, er at de opptrer med fuge, noe som ikke er tilfelle for tyske prefikser. Videre argumenterer han mot en klassifisering som affiksoid fordi at enkelte av elementene kan opptre med nedsettende betydning både som modifierer og hode i sammensetningen. Affikser har derimot en fast plassering til grunnordet de står til.¹⁰ Kriteriet som viser til at affiksoider skal være serielle,¹¹ mener Meibauer er vanskelig å tolke ettersom det finnes flere selvstendige ord som også inngår serielt i sammensetninger og aldri har blitt regnet som affiksoid av den grunn, som for eksempel *-hus*. For det tredje viser Meibauer også til at det er vanskelig å finne prefikser som passer i samme posisjon som nedsettende eller oppvurderende elementer. Her skiller han mellom nedsettende betydning og negativ betydning som for eksempel finnes i prefikset *u-* (tysk *un-*). I tillegg virker det som om han bare ser på nedsettende og oppvurderende forledd brukt med substantiv her. For adjektiv, der betydningen av slike elementer er forsterkende, 'veldig', skal dette vise seg å være litt annerledes, noe jeg diskuterer i 7.5. Det siste argumentet til Meibauer gjelder substantiv som

¹⁰ Med unntak av enkelte neoklassiske.

¹¹ Meibauer (2013) bruker begrepet *Reihenbildung*.

også opptrer som adjektiv. Slike er, som nevnt i 3.6.2, behandlet som ellipser hos Ascoop og Leuschner (2006). Van Goethem (2008: 28) kaller for øvrig slike releksikaliserte leksem, noe jeg diskuterer i 7.6. Men Meibauer ser dem som adjektiv dannet ved konversjon fra substantiv, og viser til at en slik konversjon ikke er mulig for prefikser.

3.7 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist frem det teoretiske rammeverket for oppgaven. Teori om grammatikalisering har et begrepsapparat som kan forklare utviklingen fra leksikon til grammatikk, samt motivasjoner og mekanismer bak en begynnende språkendringsprosess. Med begreper som omtolkning, semantisk bleking, utstrekning og dekategoriisering er det mulig å systematisk vise de endringene forsterkende forledd gjennomgår. Teori om affiksoider gjør en synkron studie av elementer i en mellomposisjon mer nyansert ettersom en tredeling, forledd - prefiksoid - prefiks, er hensiktsmessig når det gjelder å få frem hvordan forsterkende forledd oppfører seg i forhold til de tre nevnte kategoriene og kan styrke eventuelle funn. Det teoretiske rammeverket er også brukt for å danne hypoteser i den metodiske delen av oppgaven som kommer i neste kapittel.

4 Materiale og metode

4.1 Innledning

Denne delen av oppgaven er en presentasjon av datamaterialet og arbeidsmetoder som er brukt. Kapitlet starter med en generell introduksjon av korpuslingvistikkk og korpuset jeg har benyttet meg av i 4.2. I kapittel 4.3 forklarer jeg hvordan jeg har samlet inn forsterkende forledd som blir brukt i norsk og hvordan jeg har kategorisert disse forleddene semantisk. I 4.4 beskriver jeg hvordan jeg har søkt etter konstruksjoner med forsterkende forledd i korpus, samt hvilke kriterier jeg har arbeidet etter når jeg sorterte konstruksjonene. I kapittel 4.5 blir metodiske valg for den semantiske undersøkelsen av forsterkende forledd presentert og i kapittel 4.6 presenterer jeg de metodiske valgene for den grammatiske undersøkelsen.

4.2 Korpus

4.2.1 Om bruk av korpus

Formålet med denne oppgaven er, som nevnt, å undersøke hvordan konstruksjoner med forsterkende forledd skiller seg fra konstruksjoner med tilsvarende selvstendige ord. Dette gjør jeg ved å stille ulike forskningsspørsmål som tar for seg semantiske og grammatiske faktorer tilknyttet disse, som beskrevet i 1.2. Sammen med teori om grammatikalisering danner dette utgangspunktet for valg av metoder i denne oppgaven.

Grammatikalisering har fra 1990-tallet i stor grad blitt studert ved hjelp av elektroniske korpus (Hopper og Traugott, 2003: 36). Bruk av korpus er en metode som er etterprøvable og som dermed skiller seg fra tidligere *introspeksjon*, forstått som den metoden der det blir avgjort om den grammatiske konstruksjonen er akseptabel eller uakseptabel ved å skape situasjoner der konstruksjonen kunne blitt brukt av en selv (Johannessen, 2003: 139). Historiske korpus har gitt verdifull innsikt i gradvise grammatiske endringer. Tale- og skriftspråkskorpus har gitt innsikt i repeterende mønstre, frekvens og konversasjoner. Også fremveksten av nye grammatiske former har blitt studert i synkrone korpus ettersom slike, på grunn av sin størrelse, gir en oversikt som vanskelig lar seg finne ved hjelp av introspeksjon alene (Hopper og Traugott, 2003: 36). Korpusundersøkelser har derfor blitt en mye brukt metode for å samle data og belegg til studier som ønsker å se nærmere på faktisk språkbruk. Det er flere fordeler knyttet til metoden, som blant annet størrelse, nøyaktighet og tilgjengelighet. Dette, i tillegg til at korpus er autentiske i den forstand at det viser faktisk språkbruk og den nevnte etterprøvbareheten, gjør korpus mer troverdig enn introspeksjon

alene. Men som Johannessen (2003: 146) påpeker, kan ingen korpus være representative for samtlige språkbrukere.

Håndteringen av manglende belegg er blant annet en av utfordringene ved bruk av korpus, som er relevant å påpeke for denne undersøkelsen. Dette fordi det kan være andre faktorer enn at konstruksjonen er ugrammatisk som ligger bak et manglende treff, som for eksempel at konstruksjonen er tilknyttet muntlig språkbruk, er marginal eller svært nydannet (Johannessen, 2003: 149). Derfor har jeg i tillegg supplert undersøkelsen min med introspeksjon og etterfølgende Google-søk for ytterligere empiri der det skulle være nødvendig. Dersom slike eksempler er brukt, vil disse være markert i fotnote med henvisning til kilden.

Forsterking er i hovedsak utbredt i muntlig språkbruk, gjerne også i det som forbindes med en ungdommelig språkstil (jf. Lorenz, 2002: 141).¹² Konstruksjoner med forsterkende forledd er omtalt i bøker som handler om ungdomsspråk, slang og talemål, blant annet hos Hasund (2006a), Hasund (2006b) og Fjeld (2008). Derfor hadde et ideelt korpus for denne undersøkelsen vært et korpus som bygger på talemål og ungdomsspråk. Men slike korpus inneholder foreløpig ikke den mengde data eller den organiseringen denne oppgaven krever. For eksempel skriver Fjeld (2008: 24) at det finnes 24 treff på *dritbra* i talemålskorpuset NoTa, mens den samme konstruksjonen har 270 treff i korpuset jeg har benyttet meg av, og en konstruksjon som *dritkul* har 23 treff i NoTa, mens den har 232 treff i korpuset jeg har benyttet meg av. På grunn av størrelsen, har jeg derfor valgt aviskorpus for å få tak i materiale til denne oppgaven. Skriftnormene i avistekster kan på mange måter ligge nokså tett opp til det muntlige. Blant annet gjengir denne typen tekster direkte tale fra intervjusituasjoner, de gjengir kommentarer som er gitt i andre muntlige medier, som for eksempel i TV-program, og de refererer fra store konsert- og sportsarrangementer der bruken av kraftfulle uttrykk er akseptert, inkludert forsterking. Thore Roksvold (2005: 333) omtaler blant annet dette i sin artikkel *Tendenser i norsk mediespråk*:

Pressas utstrakte bruk av kraftfulle språklige bilder, sammensatte ord med forsterkende forledd og ord med markert bibetydning inflaterer språket. Orda mister sin pålydende verdi. Kraftsatser konstituerer nå pressespråket i en slik grad at vi ikke legger merke til dem. Da har orda fått avsvakket betydning. Hvem skvetter i dag i stolen når de leser at et fotball- eller håndballag har «kjempet» mot et annet, og at en «angrepsspiller» «fyrte av» et «kanonskudd» mot stakkaren i «motstandernes» mål?

¹² Se Hasund (2006a: 9-12) for en diskusjon av begrepet *ungdommelig språkstil*.

I tillegg viser Roksvold også til at dagens avistekster henvender seg til ulike sosiale grupper, og at språket i avistekstene endrer seg i takt med målgruppen, som nå også like gjerne kan være ungdom som voksne (Roksvold, 2005: 336). Treffene i korpuset bekrefter også dette, blant annet når det gjelder antall, som 5928 treff på *beinhard* og 2164 på *råsterk*, men også at kraftigere ordbruk er representert, som når en talentdommer refererer til seg selv som *dritsnill*, eller at det gjengis kommentarer som *rævdårlig dømning* i et kampreferat:

- (4-1) a. Noen har kalt meg ”streng-Adil”, men jeg er *dritsnill* (VG, 11.03.2011).
b. Det var forferdelig å se på; *rævdårlig dømning!* (DB, 12.09.2010).

Forskningsspørsmålene i denne oppgaven er både kvalitative og kvantitative. Ifølge Johannessen (2003: 151) er korpus egnet for både kvalitative og kvantitative undersøkelser, men det er også mulig å tilpasse utvalget, slik at en danner seg en stor nok mengde data med språklige konstruksjoner som det deretter er mulig å undersøke videre og generalisere ut fra. I den semantiske delen av denne oppgaven er jeg ikke bare avhengig av eksempler på mulige konstruksjoner, men også å tolke semantikken i disse, noe som tilsier en kvalitativ tilnærming. Korpus blir her brukt for å underbygge de tolkningene som gjøres. I den grammatiske undersøkelsen blir også kvantitative data inkludert.

4.2.2 *Aviskorpus (bokmål)*

I denne oppgaven bruker jeg et korpus tilgjengelig i Korpuskel, *Aviskorpus (bokmål)*. Dette er et annotert korpus dannet av tekster fra *Norsk aviskorpus*. *Norsk aviskorpus* er utviklet av Uni Research Computing ved Universitetet i Bergen. Korpuset er beskrevet som et monitorkorpus, og uttrykker med det å representere samtidspråk ettersom det kontinuerlig innhenter nye data. Korpuset ble opprettet i 1998, da med tekst fra 10 ulike aviser. Pr. i dag inneholder korpuset tekst fra 24 aviser i Norge, både lokale, regionale og riksdekkende. Blant annet er Aftenposten, Bergens Tidende, Dagbladet, Verdens Gang og Dagens Næringsliv representert (Andersen og Hofland, 2012: 1-6, Hofland, 2018). *Aviskorpus (bokmål)* består av data som er innhentet fra oktober 1998 til september 2015. Utvalget består av ca. 1,5 milliarder ord (Meurer, 2018).

Ovenfor har jeg vist til ulike fordeler og ulemper ved bruk av korpus som grunnlag for denne studien. Jeg har valgt å vektlegge kriterier som korpusstørrelse og et domene der forsterkende språkbruk er i bruk skriftlig. Jeg konkluderer derfor med at avistekster og utvalget i *Aviskorpus (bokmål)* gir nok eksempler på faktisk språkbruk som det er behov for i denne oppgaven. I tillegg tar jeg i bruk introspeksjon og supplerer med eventuelle Google-søk der dette er hensiktsmessig.

4.3 Innsamling og kategorisering av forsterkende forledd

4.3.1 Innsamling av materiale

Med utgangspunkt i problemstillingen og forskningsspørsmålene ønsket jeg å ha med så mange forsterkende forledd som mulig i oppgaven. Jeg brukte derfor ulike tilnæringsmåter for å danne meg en oversikt over hvilke ord som kan brukes som forsterkende forledd i norsk. En av tilnæringsmåtene var å samle inn forledd som var omtalt i artikler om forsterkende forledd på norsk eller andre språk (Sachs, 1963, Skommer, 1992/1993, Ascoop og Leuschner, 2006, Meibauer, 2013 m.fl.). I artikler på andre språk, vurderte jeg de omtalte forsterkende forleddene opp mot norske oversettelser av disse. En annen tilnæringsmåte var en gjennomgang av ordbok for å se etter ord som kunne danne sammenligninger og samtidig inneha en forsterkende funksjon. Flere ord kom også til etter hvert som jeg arbeidet med materialet. Oversikten er derimot ikke uttømmende. Som Bolinger (1972:19) påpeker, finnes det mange kombinasjoner med sammenligninger der adjektivet forsterkes i mer eller mindre grad. Videre nevner han også den utstrakte bruken av tabu- og negative ord som en annen faktor, ettersom denne typen ord har en tendens til å miste sin kraft etter hvert som de blir aksepterte hos språkbrukerne, og dermed opptrer mer sporadisk (Bolinger, 1972:18). Det finnes også sosiale, kulturelle og dialektale variasjoner i bruken av denne typen forledd, noe som er vanskelig å danne en oversikt over.

Ettersom oppgaven i hovedsak omhandler forsterkende forledd i kombinasjon med adjektiv som grunnord, er det denne konstruksjonen som er utgangspunkt for innsamlingen. For at forleddet skulle inkluderes i materialet, brukte jeg derfor følgende to kriterier:

1. Forleddet må kunne parafraseres med 'veldig' i kombinasjon med ett eller flere adjektiv.
2. Forleddet må eksistere som selvstendig ord.

Jeg har derfor ikke inkludert forsterkende prefiks som for eksempel *erke-*, *ni-*, *ur-* og *ør-* eller utenlandske forsterkende prefiks som *ultra-* og *super-*. En oversikt over de forsterkende forleddene som ble vurdert for denne undersøkelsen finnes i vedlegg 80, men ettersom det var svært mange, har jeg ikke kunnet behandle samtlige. De som derimot er med, er presentert i kapittel 5. Disse er valgt ut for å vise frem bredden i det utvalget som finnes av forsterkende forledd.

De fleste forsterkende forleddene i norsk er utledet fra substantiv, men også adjektiv (*rå-*, *blå-*, *gal-*) og mulig verb (*brenn-* *styrt-*, *spreng-* og *stup-*). Ordklassen til et forledd i sammensetninger kan i noen tilfeller være uklar på grunn av tvetydighet (Faarlund et al.,

1997: 76). Et forledd som *stup-* kan, når det står til *-bratt*, parafraseres som ‘bratt som et stup’, men til *-full* (‘beruset’) og *-mørk* virker det mer sannsynlig at det er handlingen *å stupe* som gir en forsterkende betydning, ‘så full at en stuper’. Det finnes også uttrykk som *stupende full* og *stupende mørk*, og en mulighet for at slike sammensetninger som *stupfull* kan være et resultat av univerbering, her forstått som en sammentrekning av ord i setningsledd (jf. Hopper og Traugott, 2003: 145). Slike blir diskutert der det finnes eksempler.

4.3.2 Semantisk kategorisering av forleddene

Jeg har valgt å kategorisere forleddene semantisk. Her har jeg brukt kategorier som kan sies å være universelle, og kategoriseringen er inspirert av Dixon (2005: 82) sine semantiske typer for substantiv ettersom de fleste forsterkende forledd er utledet fra slike.

- 1: KONKRET
- 2: ABSTRAKT
- 3: EGENSKAP OG TILSTAND
- 4: AKTIVITET

Denne kategoriseringen bruker jeg for å strukturere diskusjonen av den semantiske relasjonen mellom forsterkende forledd og grunnordet det står til i kapittel 5 og 6. Under flere av disse hovedkategoriene finnes også undergrupper som innehar en felles meningskomponent.

Hovedkategorier, undergrupper samt eksempler er fremstilt i tabell 1:

HOVEDKATEGORI	UNDERKATEGORI		FORLEDD
KONKRET	MENNESKE	KROPP	<i>bein-</i>
		SOSIALT	<i>konge-</i>
	DYR		<i>grise-</i>
	NATUR	MAT	<i>sukker-</i>
		NATURMATERIALE	<i>stein-</i>
		VÆR	<i>lyn-</i>
		LANDEMERKE	<i>topp-</i>
	TING	REDSKAP	<i>syl-</i>
		VÅPEN	<i>kanon-</i>
		DIVERSE	<i>speil-</i>
ABSTRAKT	FENOMEN		<i>døds-</i>
	EMOSJON		<i>skam-</i>
	LYD		<i>smell-</i>
EGENSKAP/TILSTAND			<i>rå-</i>
AKTIVITET			<i>stapp-</i>

Tabell 1: Semantisk kategorisering av forsterkende forledd.

De fleste av forleddene kan plasseres i én kategori fordi meningen er enkel og generell, men som Dixon (2005: 81) påpeker, kan ord ha flere fremtredende betydninger tilknyttet seg, noe som gjør at de passer i flere semantiske kategorier. Dette blir kommentert der det er aktuelt i kapittel 6.

4.3.3 Forledd som er nedsettende ord

På tvers av semantiske kategorier finnes også en del forledd med negative assosiasjoner. Det er derfor en mulighet for at semantikken i utvalgte forledd er forsterkende i seg selv. Som for eksempel Sachs (1963) nevner med den utstakte bruken av negative ord og som Westervoll (2015) diskuterer under ”den negative preferansen”, jf. kapittel 3.2. Ascoop og Leuschner (2006: 247) nevner også muligheten for at dette kan begrense hvilke typer etterledd et forledd forsterker, og relaterer det til grammatikalisering når de viser at forleddet *skit-* i svensk kan forsterke både positive og negative vurderinger, og følgelig er mer desemantiserte enn i tysk der det samme forleddet i stor grad begrenser seg til kun å forsterke negative vurderinger, jf. kapittel 3.6.2. Jeg har valgt å kategorisere forledd som er utledet fra nedsettende ord i en egen kategori: NEDSETTENDE ORD. I kapittel 5.6 og 6.6 er det derfor egne avsnitt som omhandler slike.

4.4 Søk i korpus, sortering av treff og kriterier

4.4.1 Søk i korpus

For hvert enkelt av forleddene som jeg skulle undersøke videre, ble det skrevet inn et søk tilsvarende eksempelet vist med forleddet *døds-* i figur 1, [døds*].

Korpuskel :: Aviskorpus (Bokmål) :: Ordliste

Avansert søk | bytt til Enkelt søk Query history ...

"døds.*" \ <> [Søk] | Lagrede søk ... Done. Running time: 0.97 sec. (0.47 CPU sec.)

Antall treff: 159701, unique values: 2561. Attributt: word | ignorere storskriving | sorter: etter frekvens relative to: -

Side 1 av 10. [Previous] [Next]

27825 (17,42%) dødsfall	510 (0,32%) dødselle	179 (0,11%) dødsvirus	77 (0,05%) dødsammeret	51 (0,03%) døds
18889 (11,83%) dødsfallet	469 (0,29%) dødsboet	177 (0,11%) dødsattesten	77 (0,05%) dødsdyss	50 (0,03%) døds
15220 (9,53%) dødsstraff	412 (0,26%) dødsdroner	160 (0,10%) dødsbakterien	77 (0,05%) dødsøpet	49 (0,03%) døds
6187 (3,87%) dødsårsaken	407 (0,25%) dødsdag	150 (0,09%) dødstidspunkt	76 (0,05%) døds-	49 (0,03%) døds
5535 (3,47%) dødsulykke	388 (0,24%) dødsynd	147 (0,09%) dødslliten	76 (0,05%) dødsbølgene	48 (0,03%) døds
4783 (2,99%) dødsdshjelp	385 (0,24%) dødsdynder	144 (0,09%) dødsmetall	76 (0,05%) dødsdceller	47 (0,03%) døds
4608 (2,89%) dødsfallene	380 (0,24%) dødsbranner	142 (0,09%) dødsbra	76 (0,05%) dødsing	47 (0,03%) døds
4197 (2,63%) dødsulykken	358 (0,22%) dødsofferet	141 (0,09%) dødsveien	75 (0,05%) dødsannonsene	46 (0,03%) døds
3917 (2,45%) dødsulykker	350 (0,22%) dødsens	138 (0,09%) dødsdskult	75 (0,05%) dødsdspirit	46 (0,03%) døds
3788 (2,37%) dødsdømte	349 (0,22%) dødsleie	136 (0,09%) dødsdskult	75 (0,05%) dødsdstraffene	46 (0,03%) døds
2804 (1,76%) dødsdommen	332 (0,21%) dødsdagen	134 (0,08%) dødsdannonser	72 (0,05%) dødsdattester	45 (0,03%) døds
2695 (1,69%) dødsdallene	317 (0,20%) dødsdannonse	133 (0,08%) dødsdmaskineri	71 (0,04%) døds	44 (0,03%) døds

Figur 1: Skjerm bilde av søk på forleddet *døds-* i Aviskorpus (bokmål).

Dette søket ga en oversikt over samtlige ord som startet på den aktuelle søkestrengen, noe som var nødvendig for å få empiri på konstruksjoner med forsterkende forledd og konstruksjoner med tilsvarende selvstendige ord. Søket ble deretter lastet ned som en tekstfil og videre kopiert over til regneark (Excel) for å enklere kunne sortere. Søket kunne i tillegg vært gjort med stor forbokstav, ettersom søkestrengen vist over ikke inkluderer slike former, men utvalget ble vurdert som stort nok slik det er beskrevet.

4.4.2 *Sortering av treff*

De selvstendige ordene som forsterkende forledd er utledet fra, opptrer vanligvis som forledd i sammensetninger med substantiv som etterledd, men som forsterkende forledd er grunnordet som regel et adjektiv, som kan ses av de enkelte treffene i figur 1. Betydningen til *døds-* er ikke den samme i *dødsbra* som den er i *dødsulykke* og *dødsfall*. Det var derfor nødvendig å sortere det nedlastete materialet etter hvilken ordklasse de ulike grunnordene har. For hvert forledd som ble søkt opp i korpus, startet jeg med å sortere alle treffene i alfabetisk rekkefølge etter at de var lastet ned og kopiert over til Excel. Deretter opprettet jeg en kolonne (C) for å markere ordklassetilhørighet og en kolonne (D) for å markere om forleddet fungerte forsterkende eller var selvstendig ord.

4.4.3 *Kriterier*

Ettersom et søk som beskrevet over gir mange treff som er irrelevante for studien, var det nødvendig å fjerne støy. Med støy menes alle ord som ikke er relevante for studien og enkelte andre forekomster av støy som kan forekomme i maskingenerert tekst. For eksempel vil et søk på et forledd som *lyn-* også gi treff på andre ord som starter med de samme tre bokstavene, som i ord som *lynne*, *lynsjet* og *lyngbrannen*. Alle slike forekomster ble fjernet systematisk fra materialet. Jeg valgte også å ta bort ord som var skrevet med bindestrek og feilstavete ord fordi utvalget ble vurdert å være stort og dekkende nok uten. Lengre sammensetninger med komplekse etterledd ble også fjernet ettersom disse allerede var representert i andre komplekse ord. Det vil si at dersom jeg kom over et ord som *grisehusbrannene*, var ikke dette et nødvendig treff for studien fordi jeg allerede hadde treff på *grisehus*. I tillegg er ikke sammensetninger der forleddet opptrer som selvstendig ord en del av materialet som er undersøkt med tanke på produktivitet. Disse er tatt med for å ha eksempler som viser forleddet i en slik funksjon med tanke på den semantiske undersøkelsen senere. Dersom jeg kom over ord med flere gyldige skrivemåter i bokmål, ble disse slått sammen under det mest frekvente.

Som nevnt i 3.4 inkluderer jeg enkelte adverb og kvantorer i kategorien adjektiv. I tillegg inkluderer jeg partisippformer, foruten der partisippformene har en tydelig og utstrakt tilknytning til verb og det er hensiktsmessig å skille mellom dem, jf. diskusjon i 3.4.1. For substantiv og verb bruker jeg syntaktiske, morfologiske og semantiske kriterier, slik de er beskrevet hos Kulbrandstad og Kinn (2016: 165 og 195). For grunnord jeg har kategorisert som substantiv, gjelder at de kan stå som subjekt, objekt eller predikativ i setningen, og at de kan stå som utfylling til preposisjon eller kjerne i substantivfrase på frasenivå. De bøyes i tall og bestemthet og har kjønn som iboende kategori. Semantisk uttrykker substantiv ting, steder eller personer. Grunnord jeg har kategorisert som verb, kan fungere som verbal eller sammensatt verbal. Morfologisk kan de bøyes i tid og modus og semantisk refererer de til tilstand, hendelse eller handling.

Dersom jeg kom over homonymer, som for eksempel *-dyr* i *rådyr* ('veldig kostbar, 'lite hjortedyr'), *-rike* i *dødsrike* ('stedet noen tror en kommer til etter døden', 'veldig formuende') eller *-kult* i ord som *dødskult* ('noen som forguder døden', 'veldig morsomt/kjekt'), søkte jeg opp treffet med kontekst, og brukte den til å avgjøre ordklassetilhørighet før jeg eventuelt opprettet to ulike treff.

Metoden for å avgjøre om forleddet var brukt forsterkende eller ikke, er en parafraze med 'veldig'. Men å avgjøre forsterkende betydning ga enkelte utfordringer fordi flere av ordene i materialet er tvetydige. Særlig tydelig er dette når det gjelder etterledd som *-fattig* (*blodfattig* 'anemisk' eller 'veldig fattig'), *-rik* (*himmelrik* 'himmelriket' eller 'veldig formuende), *-full* (*skamfull*, 'som føler skam' eller 'veldig beruset'). Også ved slike forekomster ble betydningen avgjort ved hjelp av kontekst hentet fra korpuset, og dersom det var divergerende betydninger, ble det opprettet to ulike treff.

Da sorteringen var ferdig, ble det opprettet fire nye arkfaner i dokumentet for å skille ut de aktuelle konstruksjonene som inneholdt forsterkende forledd:

- (4-2) a. forsterkende forledd + adjektiv
- b. forsterkende forledd + substantiv
- c. forsterkende forledd + verb

Ettersom forsterkende forledd prototypisk står til grunnord som er adjektiv, er det denne konstruksjonen som er størst i antall treff, men det finnes unntak jeg skal komme tilbake til. Det er også denne konstruksjonen som er utgangspunktet for den semantisk og grammatisk analysen.

4.5 Semantisk undersøkelse – Metodiske valg

Foruten valg av korpus for innhenting av materiale, har jeg brukt teori om orddanning, grammatikalisering og affiksoider for å utvikle hypoteser som kan bidra til å avdekke svar på forskningsspørsmålene, vist i 1.2. I det følgende vil jeg presentere disse.

I teori om grammatikalisering, og for øvrig om språkendring generelt, blir det vist til ulike motivasjoner og mekanismer bak en eventuell endring. Motivasjoner handler om *hvorfor* en eventuell språkendring skjer og mekanismer viser til *hvordan* en språkendring skjer (Traugott, 2010: 282). Motivasjoner er altså områder som muliggjør en språkendring. Når det gjelder sammensetninger, er det at de er tvetydige sentralt. Mekanismer som omtolkning, semantisk bleking, utstrekning og de kategorisering er særlig interessante for denne oppgaven. Det tvetydige i sammensetningen gir muligheter for omtolkning, men en omtolkning kan ikke observeres, ettersom dette er en kognitiv mekanisme, som nevnt i 3.5.5. Den viser seg først når andre og tilsvarende konstruksjoner dannes på samme måte, altså i form av utstrekning eller analogi. Semantisk bleking kan føre til at utstrekningen til et element øker. Med en betydning og funksjon som gradsadverbet *veldig* skal et fullstendig grammatikalisert forsterkende forledd hypotetisk kunne brukes foran de fleste ulike typer adjektiv i positiv, såfremt adjektivet kan modifiseres. Det er derfor mulig å anta at jo flere adjektiv et forsterkende forledd kan forsterke, jo mer grammatikalisert er det. For å undersøke dette arbeider jeg ut fra en hypotese om at et forsterkende forledd som opptrer i sammenligningskonstruksjon der det samtidig kan uttrykke 'veldig', teoretisk har utvidet grunnlaget for hvilke grunnord det kan forsterke.

Det første forskningsspørsmålet gjelder derfor utstrekning, som forklart i 3.5.3. For å undersøke utstrekningen til de ulike forsterkende forleddene, har jeg kartlagt hvilke semantiske områder det nye mønsteret ('veldig X') når. For dette var det nødvendig å kategorisere konstruksjonene med forsterkende forledd + adjektiviske grunnord semantisk. Under følger en forklaring på hvordan dette er gjort og hvilke kategorier som er brukt.

4.5.1 Semantisk kategorisering av grunnordene (adjektiv)

For å kategorisere adjektivene semantisk har jeg tatt utgangspunkt i Dixon (2005) sine semantiske typer for adjektiv og i tillegg inkludert to kategorier fra Dixon (2004), POSITION og QUANTIFIATION, som vist i 3.4.2. Tilpasset materialet, og med norske eksempler, ble de semantiske typene seende slik ut:

1. DIMENSJON, *stor, svær, kort, lang, tynn, rund, smal, dyp, bratt, lav.*

2. FYSISKEGENSKAP, *hard, sterk, ren, kjølig, tung, søt, frisk, billig, dyr, stille, bråkete*; med undergruppe *frisk, syk, død, fraværende, vakker, stygg*.
3. TEMPO, *rask, hurtig, sakte, plutselig*.
4. ALDER, *ny, gammel, ung, moderne*.
5. FARGE, *hvit, svart, rød, gylden, blond*.
6. VURDERING, *god, bra, perfekt, fryktelig, merkelig, nysgjerrig, klar, nødvendig; viktig, heldig*.
7. VANSKELIGHET, *enkel, lett, tøff, hard, simpel*.
8. VILJE, *tilsiktet, utilsiktet, målbevisst*.
9. KVALIFIKASJON, *mulig, sann, vanlig, normal, rett, feil, gal*.
10. MENNESKELIG TILBØYELIGHET, *sint, glad, sikker, ivrig, klok, dum, heldig, snill, ond, travel, lat*.
11. LIKHET, *lik, ulik, forskjellig*.
12. POSISJON, *høy, lav, nær, fjern*.
13. KVANTITET, *mye, lite, mange*.

Adjektivklassen i norsk inneholder svært mange ord. Adjektivene kan være enkle ord eller avledninger fra andre ordklasser. Blant annet kan det ved avledninger gjøre at det i enkelte tilfeller var vanskelig å avgjøre hvilken kategori adjektivet skulle plasseres i. For eksempel er noen perfektum partisipp vanskeligere å kategorisere etter de semantiske typene hos Dixon fordi enkelte uttrykker en tilstand, handling eller hendelse som ikke tilsvarer en prototypisk betydning for et adjektiv, men som likevel kan gradbøyes (f.eks. *utdannet*). Andre avledninger kan også ha en semantikk som ligger nærmere andre kategorier, som for eksempel adjektiv som beskriver nasjonalitet (f.eks. *amerikansk, norsk*). For tilfeller som var vanskelige å avgjøre, opprettet jeg derfor en restkategori, DIVERSE.

De semantiske kategoriene hos Dixon forholder seg til adjektivet sin grunnbetydning (Dixon, 2005: 81). Denne er ikke alltid lett å finne ettersom ord kan ha ulik betydning i ulik kontekst. Et adjektiv som *stor* har sin grunnbetydning i DIMENSJON, men i overført betydning blir adjektivet ofte brukt om en VURDERING (en stor mann = en god mann). Et adjektiv som *sur* har sin grunnbetydning å beskrive en smak og blir følgelig en FYSISK EGENSKAP, men adjektivet kan også beskrive humør, og dermed bli kategorisert som en MENNESKELIG TILBØYELIGHET. Adjektiv som *trøtt* kan bety 'kjedelig' eller 'manglende søvn', *dårlig* kan bety 'syk' og ikke bare uttrykke en VURDERING, og så videre. Dixon (2005: 81) påpeker i tillegg at ord kan ha semantiske egenskaper som gjør at de kan tilhøre ulike semantiske typer:

One preliminary point should be stressed: semantic types are not mutually exclusive. The central representatives of a type tend to be frequently used words with a simple, general meaning; these do have unequivocal membership. But words of more specialised meaning may combine the semantic properties of more than one type.

Ettersom jeg ville ha mulighet til å si noe om hvilke ulike betydninger adjektivet ble brukt i, var jeg avhengig av å se på de ulike konstruksjonene slik de ble brukt i sin kontekst. En slik tilnærming avdekker også en endring i den semantiske relasjonen mellom forledd og grunnord, og situasjoner der det kan oppstå muligheter for omtolkning, jf. 3.5.5, ettersom sammenligningsgrunnlaget blir svakere.

For å se konstruksjonene med sin kontekst, lastet jeg ned konkordansen. Dette ble gjort ved å først opprette et nytt Excel-ark for hvert forledd der de ulike semantiske kategoriene ble ført inn i rad (1), og de ulike konstruksjonene med forsterkende forledd + adjektiv ble kopiert inn i kolonne (B). For hver konstruksjon i kolonne (B) ble det hentet ut konkordans i korpuset. Søkeprosessen kan ses i figur 2:

The screenshot shows the CLARINO Korpuskel interface. The search bar contains 'lynhurtig*' and the search button is labeled 'Søk'. The results show 'Treff 1 - 30 av 648'. The search type is 'kwic'. The results table has a 'treff' column and shows the following text: 'opper. V5-5 Årets første seier ble det på Thai Thunder i V5-finalen. Den var lynhurtig i finne på komma at Dan Eggen ble dratt ut på den andre scoringen til Marokko. - Dan er ikke lynhurtig, og hadde proble rk og Norge. Da må vi ære ham, jubler ordfører Larsen. Avgjørelsen ble tatt lynhurtig under et tiltaksfo han ikke har. Kanskje ville han også gjerne vært litt hurtigere. Hvis han var lynhurtig hadde han vært l dørvakta, være venner av den etterlyste. Lynhurtig politi Politiet aksjonerte lynhurtig mot gjengen på s dørvakta, være venner av den etterlyste. Lynhurtig politi Politiet aksjonerte lynhurtig mot gjengen på s

Figur 2: Skjerm bilde av søk etter kontekst i *Aviskorpus (bokmål)*

Treffene ble lastet ned og deretter limt inn i egen arkfane i dokumentet. Jeg valgte å søke med asteriks (*) på slutten, for å få med alle bøyingsformer av ordene. Et slikt søk får også frem eventuelle gradbøyde former av konstruksjonene, noe jeg har tatt med til diskusjonen om gradbøyning i kapittel 7.4. Det nedlastete materialet (konkordans) ble brukt for å avgjøre hvilken semantisk gruppe adjektivet tilhører. Tilhørigheten ble deretter markert i tilsvarende kolonne, og for hvert forledd fikk jeg en oversikt som den vist i figur 3 (neste side). Ettersom konkordansen for enkelte konstruksjoner inkluderte flere hundre treff, har jeg begrenset utvalget jeg har vurdert noe. Dette gjør at det er en mulighet for at enkelte betydningsutvidelser kan ha blitt oversett. Dette har jeg vurdert som akseptabelt ettersom målet med denne kategoriseringen i hovedsak var å kartlegge utstrekningen til de ulike forsterkende forleddene, samt innhente eksempler som kunne underbygge analysen av

relasjonen mellom forsterkende forledd og grunnord. Utstrekningen de ulike forsterkende forleddene har til grunnord som er adjektiv, blir dokumentert med eksempelkonstruksjoner, enten diskutert i kapittel 6 eller som vedlegg. I vedleggene presenteres konstruksjonene etter at de er sammenslått til oppslagsform. I tillegg viser jeg antall treff pr. konstruksjon (oppslagsform) i korpus. Tallet som fremkommer her, er automatisk korrigert for duplikat i Excel. Dette fant jeg nødvendig ettersom det var svært mange slike forekomster og en manuell gjennomgang hadde vært for tidkrevende. På grunn av lengden på konkordansen, vil ikke samtlige duplikater bli fanget opp på denne måten, men det gir likevel et riktigere bilde enn om det ikke hadde blitt gjennomført en automatisk korrigerings. Enkelte homonymer var det også så mange treff på at det ikke var mulig å skille samtlige fra hverandre på antall, noe jeg har markert i fotnote i vedleggene. Det forsterkende forleddet *kjempe-* hadde så mange treff at jeg ikke så det hensiktsmessig å undersøke like grundig. Dette forleddet er derfor kategorisert, men ikke inkludert i ulike oversikter og vedlegg.

FORLEDD	DIMENSJON	FYS. EGENSKAP	TEMPO	ALDER	FARGE	VURDERING	VANSKELIGHET	VILJE	KVALIFIKASJON	TILBØYELIGHET	LIKHEIT	POSISJON
lynbegavede										X		
lynbrate	X											
lynfersk		X		X								
lynforbannet										X		
lynforelsket										X		
lynhurtig			X									
lynhurtige			X									
lynintelligent										X		
lynintelligente										X		
lynkjapp			X									
lynkjappe			X									
lynkjåpt			X									
lynklar								X		X		
lynklare								X		X		
lynklart										X		
lynkort	X		X									
lynkorte	X		X									
lynkvasse										X		

Figur 3: Utsnitt fra kategoriseringen av konstruksjoner med *lyn-* som forsterkende forledd.

I tillegg til egen intuisjon når det gjelder semantisk innhold i de ulike adjektivene, har jeg også konsultert nettordbøkene *Bokmålsordboka*, heretter BOB, og *Det Norske Akademis ordbok*, heretter NAOB. Som figur 3 viser er det lett å komme over adjektiv med flere betydninger. For eksempel har adjektivet *kort* sin grunnbetydning i ‘stutt, ikke lang’ (BOB), og tilhører DIMENSJON, men adjektivet kan også bety ‘i raskt tempo’ (BOB) og dermed tilhøre under TEMPO. Eksemplene fra korpuset viser at begge deler er i bruk, og at adjektivet *kort* uttrykker DIMENSJON i (4-3)a. og TEMPO i (4-3)b.

- (4-3) a. Marienlyst-rektoren frykter at dagens *lynkorte* møte kan bidra til mobbing og seksualisering (AP, 10.06.2002).
b. I løpet av *lynkort* tid behersket han det norske språk meget godt /.../ (SA, 24.08.2000).

Eksempelet viser også at det er mindre semantisk samsvar mellom forsterkende forledd og grunnordet når det står til adjektiv i typen som uttrykker DIMENSJON. Andre adjektiv opptrer også med ulike betydninger, som for eksempel *klar*, som både kan uttrykke VILJE, MENNESKELIG TILBØYELIGHET eller FARGE. Slike tilfeller er nevnt av Dixon (2005: 90):

Some adjectives have two distinct senses, which relate to distinct types. We have already mentioned *tough* and *hard*, which belong to both PHYSICAL PROPERTY (*This wood is hard*) and DIFFICULTY (*It was hard for John to bring himself to kiss Mary*).

På grunn av svært mange slike og enkelte svært frekvente konstruksjoner, var det ikke mulig å gi en kvantitativ oversikt over de ulike betydningene og bruksområdene. Men metoden gir likevel en god oversikt over ulike forsterkende forledds utstrekning til ulike semantiske typer adjektiv og eventuelle ulike utviklingsmønstre.

Etter denne semantiske kartleggingen ble de ulike forsterkende forledds utstrekning vurdert på en skala fra 1-3 med følgende representasjoner:

1. Forsterkende forledd som ikke har noen utstrekning utover sterke relasjoner.
2. Forsterkende forledd som kan kombineres med flere semantiske typer adjektiv.
3. Forsterkende forledd som kan kombineres med tilnærmet samtlige semantiske typer adjektiv.

4.5.2 Undersøkelse av den semantiske relasjonen mellom forledd og grunnord

I forskningsspørsmål 1b. spør jeg hvilken semantisk relasjon det er mellom forledd og grunnord i konstruksjoner der forsterkende forledd inngår. Den semantiske relasjonen mellom forsterkende forledd og grunnord (adjektiv) blir undersøkt for å vise om det forsterkende forleddet i konstruksjonen er semantisk bleket. Studier som omhandler forsterkende forledd (Sacks, 1965, Skommer, 1993, Hüning og Booij, 2014 m. fl.), viser alle til eksempler der det er ulik semantisk relasjon mellom forsterkende forledd og grunnordet det står til. Relasjonen er ikke forleddsspesifikk, men kan endre seg fra konstruksjon til konstruksjon. For å undersøke dette går jeg ut fra en hypotese om at det finnes ulike grader av semantisk relasjon på en skala fra sterk semantisk relasjon til svak eller ingen semantisk relasjon, og at denne samsvarer med forleddets utstrekning, som forklart i 4.5.1. Et forledd som inngår i konstruksjoner der det er en sterk semantisk relasjon mellom konstituentene i konstruksjonen, er lite semantisk bleket, mens et forledd som har større utstrekning, vil også inngå i

konstruksjoner der denne relasjonen er svakere eller ikke-eksisterende. En sterk semantisk relasjon mellom forsterkende forledd og adjektivet vil la seg parafrasere. For eksempel kan dette uttrykkes som en sammenligning, representert med $Y+X = X$ som Y , som vist i (4-4):

- (4-4) a. *knivskarp* ‘skarp som kniv’; ‘veldig skarp’
b. *iskald* ‘kald som is’; ‘veldig kald’
c. *lynrask* ‘rask som lyn’; ‘veldig rask’

Her er det en logisk forbindelse mellom forleddet og adjektivet det forsterker. For å finne ut av den semantiske relasjonen bruker jeg altså parafrase. Metoden kan også ses som en undersøkelse av konstruksjonenes struktur. Når forleddets semantikk ikke lenger inngår i konstruksjonens betydning som en helhet, men i stedet uttrykker ‘veldig’, er forleddet semantisk bleket. Forleddet kan derfor ikke analyseres som ord. Tidligere restriksjoner er ikke lenger gyldige. Treff i korpus som viser slike former, blir tolket som sosialt aksepterte ettersom jeg utgår fra at enhver språkbruker ønsker å bli forstått, jf. kapittel 3.5.5.

Som et ledd i undersøkelsen av den semantiske relasjonen mellom forsterkende forledd og grunnord spør jeg også om semantikken i forleddets opphavlige betydning begrenser produktiviteten. Dette undersøkes ved å kommentere utvalgte semantiske typer enkelte forsterkende forledd ikke kan opptre med. I tillegg kan en slik tilnærming også si noe om ulik grad av grammatikalisering.

4.6 Grammatisk undersøkelse – Metodiske valg

I den grammatiske undersøkelsen blir den andre delen forskningsspørsmålene vist til i 1.2 undersøkt. Særlig står spørsmålet om hvordan forsterkende forledd forholder seg til begrepet affiksoid sentralt. For å undersøke dette tar jeg utgangspunkt i de fem kriteriene for affiksoid, som forklart i 3.6.1, og tester disse ut på de ti forsterkende forleddene med størst utstrekning.¹³ Flere av kriteriene henger sammen med svar som kommer frem i den semantiske undersøkelsen, men kriterium 2, som omhandler den generelle og abstrakte betydningen til forsterkende forledd, blir undersøkt videre ved å teste om de forsterkende forleddene har nok semantisk innhold til å tåle en koordineringsreduksjon. Dette blir forklart i forkant av undersøkelsen ettersom en slik tilnærming gjør det mer helhetlig. Også kriterium 5 som omhandler de forsterkende forleddenes produktivitet, krever en utvidet metodisk tilnærming. Med produktivitet menes forleddets evne til å opptre i nydannelser, jf. Indriðason (2005: 40). For å undersøke dette bruker jeg Nasjonalbibliotekets søketjeneste, heretter N-

¹³ Som forsterkende forledd har *kjempe*- størst utstrekning når det gjelder antall grunnord, men det er ikke inkludert her pga. svært stort antall treff i korpus, jf. 4.5.1.

gram. N-gram er en søketjeneste som omfatter det meste av Nasjonalbibliotekets digitaliserte bok- og avismateriale og som inneholder ca. 34 milliarder ord. Tjenesten kan vise bruk av et ord over tid ettersom det er mulig å søke etter ordfrekvenser og få frem treff på når og hvor slike har opptrådt i både bøker og avistekster (Nasjonalbiblioteket, 2015). Søket er gjort i avistekster. Dette fordi det samsvarer med korpuset jeg har benyttet for resten av undersøkelsen. Den videre fremgangsmåten og søk i N-gram vil presenteres i tilknytning til resultatet, ettersom undersøkelsen av produktivitet bare utføres i liten skala i denne oppgaven. Men jeg vil påpeke at N-gram informerer om at tjenesten er under utvikling, og at det derfor kan skje endringer. De ulike årstallene jeg har hentet ut, er dokumentert med lenke til avistekstene i vedlegg 82.

Kriterium 5 for affiksoider krever også en undersøkelse om forsterkende forledd er serielle, altså hvilken grunnordsfrekvens de har, jf. 3.5.3. I denne undersøkelsen måler jeg de forsterkende forleddenes grunnordsfrekvens når det gjelder adjektiv, ved å telle opp antall ulike adjektiv de forsterkende forleddene blir kombinert med i korpuset, jf. sortering vist i kapittel 4.4.3. Antall forekomster i korpuset er talt opp etter en sammenslåing av ulike bøyingsformer og oppført etter oppslagsform.

I tillegg til det ovennevnte undersøker jeg forsterkende forledds grammatiske rolle og hvordan de interagerer med kategorien grad. Her tar jeg utgangspunkt i at forsterkende forledd i flere grammatikker blir knyttet til den grammatiske kategorien grad (Rønhovd, 1993: 135-136, Faarlund, et al., 1997: 350-351 og Kulbrandstad og Kinn, 2016:211). Ettersom det virker som om bruken av forsterkende forledd hindrer annen gradbøyning, peker dette på at forleddet har grammatiske egenskaper. Dette blir testet noe systematisk på ulike konstruksjoner med forsterkende forledd. Til slutt undersøker jeg også fonologiske og prosodiske forhold opp mot forsterkende forledd. Disse er særlig relevante for å vise forskjellen mellom forsterkende forledd og prefikser.

5 Forsterkende forledd – Kategorisering

5.1 Innledning

Det er særlig to mekanismer i språkendringsprosesser som er interessante for den semantiske delen av oppgaven. Den ene er semantisk bleking, den andre er semantisk utstrekning. Dette kapittelet omhandler i hovedsak sistnevnte. Som forklart i 3.5.3 kan utstrekning forstås som en overgang fra en språklig omgivelse til en annen, som for eksempel når et forledd blir brukt i sammensetning med ord fra en annen ordklasse enn hva det normalt opptrer med. Som en forlengelse av dette kan utstrekning ses som en utvidelse av rekkevidden til et element, som når et forsterkende forledd opptrer med adjektiv det normalt ikke har noen relasjon med. I denne delen av oppgaven vil jeg presentere utvalgte forsterkende forledd som tilhører de fem hovedkategoriene KONKRET, ABSTRAKT, EGENSKAP/TILSTAND, AKTIVITET og NEDSETTENDE ORD. I tillegg presenterer jeg de enkelte forsterkende forleddenes utstrekning i form av hvor mange semantiske typer adjektiv de kan opptre forsterkende med. Som forklart i 4.5.1 blir utstrekningen referert til som 1, 2 eller 3 med følgende representasjoner:

1. Forsterkende forledd som ikke har noen utstrekning utover sterke relasjoner.
2. Forsterkende forledd som kan kombineres med flere semantiske typer adjektiv.
3. Forsterkende forledd som kan kombineres med tilnærmet samtlige semantiske typer adjektiv.

Denne tredelingen er basert på en antakelse om at det kan finnes ulike grader av semantisk relasjon på en skala fra *sterk semantisk relasjon* til *svak eller ingen semantisk relasjon*, og at denne samsvarer med utstrekningen til forleddet, ettersom grammatikalisering er en gradvis prosess. En tydelig semantisk relasjon mellom forsterkende forledd og adjektivet vil la seg parafrasere som en sammenligning ($Y+X = X$ som Y), men det finnes også andre relasjoner jeg nevner, men som jeg i hovedsak omtaler i kapittel 6, der den semantiske relasjonen mellom forsterkende forledd og grunnordet undersøkes nærmere.

For å finne ut om forsterkende forledd har en økning i rekkevidden, vil jeg i dette kapittelet undersøke forskningsspørsmålet:

- 1a. Hvilken semantisk utstrekning (e. *semantic extension*) har forsterkende forledd når de står med adjektiviske grunnord?

5.2 Forsterkende forledd i kategorien KONKRET

Mange forsterkende forledd har sin opprinnelse i ord som uttrykker noe konkret. Tabellene under viser forledd i denne gruppen sortert i undergruppene MENNESKE, DYR, NATUR og TING.

Forledd i kategorien MENNESKE har jeg delt inn i undergruppene KROPP og SOSIALT, ettersom ordene forleddene er utledet fra har et ulikt semantisk innhold. I KROPP har jeg plassert forledd som er utledet fra begreper knyttet til menneskekroppen, som for eksempel deler den består av. I SOSIALT har jeg plassert forledd som har sin opprinnelse i begreper for ulike typer av sosiale grupper, rang eller størrelse, som vist i tabell 2:

HOVEDKATEGORI	UNDERKATEGORI	FORLEDD	EKSEMPEL	UTSTREKNING
MENNESKE	KROPP	<i>bein-</i>	<i>beinhard</i>	2
		<i>blod-</i>	<i>blodrød</i>	2
		<i>rad-</i>	<i>radmager</i>	1
		<i>lik-</i>	<i>likbleik</i>	1
	SOSIALT	<i>idiot-</i>	<i>idiotsikker</i>	2
		<i>kjempe-</i>	<i>kjempestor</i>	3
		<i>knøtt-</i>	<i>knøttliten</i>	1
		<i>konge-</i>	<i>kongegod</i>	2

Tabell 2: Forsterkende forledd i kategorien MENNESKE.

I undergruppen KROPP er forleddene *lik-* og *rad-*¹⁴ begrenset til å kun forsterke ett eller få adjektiv der en sammenligning gir forsterkende effekt. Følgelig er det en sterk semantisk relasjon mellom de ulike komponentene selv om substantivet også brukes i en sekundær rolle som forsterker, som vist i (5-1):

- (5-1) a. *radmager* ‘mager som en rad’; ‘veldig mager’
b. *likbleik* ‘bleik som et lik’; ‘veldig bleik’

Derimot har forleddene *blod-* og *bein-* større utstrekning. Disse kan forsterke flere typer adjektiv der den semantiske relasjonen mellom forledd og grunnord varierer. De har også enkelte begrensninger som følge av semantikken i ordet de er utledet fra, noe jeg vil eksemplifisere med en analyse av den semantiske relasjonen mellom *blod-* og grunnord forleddet kan opptre med i 6.2.1.

Forleddene som er plassert i kategorien SOSIALT er begreper for ulike typer av mennesker. Kategorien består av antonymer som beskriver størrelse, som *knøtt-* og *kjempe-*, samt ord med

¹⁴ Av *benrad/skjelett*

oppvurderende og nedsettende konnotasjoner, som *konge-* og *idiot-*. Forleddet *knøtt-* begrenser seg til å bare fungere forsterkende til ulike ordformer av *liten*, som i *knøttliten* eller *knøttsmå*, mens forleddet *kjempe-* antas å være det mest brukte av samtlige forsterkende forledd, jf. 4.5.1. Forleddet *konge-* er interessant i et grammatikaliseringperspektiv fordi ordet har flere ulike bruksområder og betydninger. Dette vil derfor bli diskutert videre i 6.2.2.

Forledd som er plassert i kategorien DYR, er vist i tabell 3:

HOVEDKATEGORI	FORLEDD	EKSEMPEL	UTSTREKNING
DYR	<i>bikkje-</i>	<i>bikkjekald</i>	2
	<i>bjørne-</i>	<i>bjørnestor</i>	1
	<i>grise-</i>	<i>griseheldig</i>	3
	<i>katte-</i>	<i>kattemyk</i>	1
	<i>muse-</i>	<i>musestille</i>	1
	<i>padde-</i>	<i>paddeflat</i>	1
	<i>ravn-</i>	<i>ravnsvart</i>	1
	<i>skrubbs-</i>	<i>skrubbsulten</i>	1
	<i>svin(e)-</i>	<i>svinedyr</i>	3
	<i>åle-</i>	<i>åleglatt</i>	2

Tabell 3: Forsterkende forledd i kategorien DYR.

Flere forledd i denne kategorien er begrenset til å gi forsterkende betydning når de står med ett enkelt adjektiv som samsvarer med fremtredende egenskaper hos dyret, som i (5-2):

- (5-2) a. *musestille* ‘stille som en mus’; ‘veldig stille’
 b. *paddeflat* ‘flat som en padde’; ‘veldig flat’
 c. *åleglatt* ‘glatt som en ål’; ‘veldig glatt’

Noen av disse, som for eksempel *ål(e)-*, har noe større utstrekning. *Ål(e)-* brukes forsterkende i konstruksjoner som både *åleglatt* (‘glatt som en ål’; ‘veldig glatt) og *åletrang* (‘så trang at jeg må åle meg inn i den’), og det kan virke som om verbet *åle* bidrar til den forsterkende bruken i den sistnevnte konstruksjonen. Den semantiske relasjonen er likevel sterk mellom forledd og etterledd i de nevnte, men mer fraværende når *ål-* er brukt som forledd i *ålsvett*. Semantiske relasjoner i enkelte konstruksjoner kan være vanskelige å oppdage når forleddet er utledet fra opprinnelige ord som sjelden er i bruk, som for eksempel i *skrubbsulten* (‘sulten som en ulv’). Det samme gjelder når konstruksjonen har oppstått på grunn av kollokasjoner eller idiomer, altså konvensjonaliserte uttrykk. Dette er en mulig utvikling for forsterkende forledd som *bikkje-*, *grise-* og *svin(e)-*. I tillegg har disse stor utstrekning når det gjelder hvilke adjektiv de kan forsterke. I kapittel 6.2.3 blir den semantiske relasjonen mellom *grise-* og de ulike grunnordene dette forleddet opptrer med undersøkt videre.

Som tabell 4 viser, har jeg delt kategorien NATUR inn i fire undergrupper, MAT, NATURMATERIALE, VÆR og LANDEMERKE.

HOVEDKATEGORI	UNDERKATEGORI	FORLEDD	EKSEMPEL	UTSTREKNING
NATUR	MAT	<i>eple-</i>	<i>eplefrisk</i>	1
		<i>sitron-</i>	<i>sitronsur</i>	1
		<i>sukker-</i>	<i>sukkersøt</i>	1
		<i>tomat-</i>	<i>tomatrød</i>	1
	NATURMATERIALE	<i>bek-</i>	<i>beksvart</i>	1
		<i>bomulls-</i>	<i>bomullsmyk</i>	1
		<i>flint-</i>	<i>flintskallet</i>	1
		<i>flise-</i>	<i>flisetynn</i>	1
		<i>is-</i>	<i>iskald</i>	1
		<i>kull-</i>	<i>kullsvart</i>	1
		<i>olje-</i>	<i>oljeglatt</i>	1
		<i>silke-</i>	<i>silkemyk</i>	2
		<i>stein-</i>	<i>steinhard</i>	3
		<i>stokk-</i>	<i>stokkstiv</i>	2
		<i>stål-</i>	<i>stålblank</i>	2
	VÆR	<i>blikk-¹⁵</i>	<i>blikkstilte</i>	1
		<i>lyn-</i>	<i>lynrask</i>	2
		<i>storm-</i>	<i>stormforelsket</i>	2
	LANDEMERKE	<i>bunn-</i>	<i>bunnndyp</i>	2
		<i>himmel-</i>	<i>himmelhøyt</i>	2
		<i>mile-</i>	<i>milelang</i>	1
		<i>sole-</i>	<i>soleklar</i>	1
		<i>stjerne-</i>	<i>stjernegod</i>	2
<i>topp-</i>		<i>toppmotivert</i>	2	

Tabell 4: Forsterkende forledd i kategorien NATUR.

De fleste forleddene i denne kategorien står også til ett enkelt adjektiv der en sammenligning gir forsterkende betydning, men noen har større utstrekning, og kan forsterke ulike semantiske typer adjektiv. I kategorien NATURMATERIALE gjelder dette blant annet forleddene *stein-* og *stokk-*. Disse er endel omtalt i litteraturen om forsterkende forledd (se f. eks. Sachs, 1963 og Hüning og Booij, 2014). Forleddet *stokk-* har svært få treff i korpuset ettersom det bare står forsterkende til fire enkeltadjektiv. Derimot har *stein-* flere treff, og forleddet har en bred utstrekning til adjektiviske grunnord. I underkategorien LANDEMERKE finnes forledd som kan

¹⁵ Det var noe utfordrende å plassere forleddet *blikk-*. Jeg har lagt betydningen ‘glans’ (BOB) til grunn, og relatert det til VÆR ettersom det er i slike kontekster uttrykket blir brukt.

få en oppvurderende betydning i kombinasjon med substantiv, og som ikke nødvendigvis opptrer like ofte som forsterkende forledd med adjektiviske grunnord, som vist med forleddene *stjerne-* i (5-3) og *topp-* i (5-4):

- (5-3) a. *stjernehimmel* ‘en himmel med stjerner’ (leksikalsk)
 b. *stjernegitarist* ‘en svært dyktig gitarist’ (oppvurderende)
 c. *stjerneklart* ‘veldig klart’ (forsterkende)

- (5-4) a. *topptur* ‘tur til fjelltopp’ (leksikalsk)
 b. *toppnivå* ‘øverste nivå’ (oppvurderende)
 c. *toppmotivert* ‘veldig motivert’ (forsterkende)

I undergruppen VÆR har forleddene *lyn-* og *storm-* en økende utstrekning, noe som plasserer forleddene i en mellomposisjon ettersom de kan forsterke flere typer adjektiv, men fortsatt har begrensninger. Ord av denne typen er i tillegg tilknyttet det audiovisuelle og forsterker ofte adjektiv som uttrykker lydvolument eller høy hastighet, noe som skiller forledd i denne gruppen fra flere andre, og som gjør dem interessante å drøfte videre. Jeg har valgt å omtale *lyn-* i den kommende semantiske analysen ettersom dette forleddet viser noen interessante relasjoner.

Tabell 5 viser forledd i kategorien TING. De forsterkende forleddene i denne kategorien har jeg fordelt i to undergrupper. Den ene er en samlekategori der jeg har plassert flere forledd som navngir ting i vid forstand, DIVERSE. Den andre inneholder ord som semantisk kan samles under fellesbetegnelsen VÅPEN/REDSKAP.

HOVEDKATEGORI	UNDERKATEGORI	FORLEDD	EKSEMPEL	UTSTREKNING
TING	VÅPEN/REDSKAP	<i>kanon-</i>	<i>kanongod</i>	3
		<i>kniv-</i>	<i>knivskarp</i>	1
		<i>krutt-</i>	<i>kruttsterk</i>	1
		<i>syl-</i>	<i>sylskarp</i>	2
	DIVERSE	<i>glass-</i>	<i>glassklar</i>	1
		<i>grav-</i>	<i>gravalvorlig</i>	1
		<i>potte-</i>	<i>pottetett</i>	1
		<i>speil-</i>	<i>speilblank</i>	1
		<i>såpe</i>	<i>såpeglatt</i>	1

Tabell 5: Forsterkende forledd i kategorien TING.

Kategorien DIVERSE består av relativt ulike forledd med det til felles at de begrenser seg til å forsterke enkelte adjektiv der relasjonen mellom komponentene som regel passer i mønsteret $Y+X = X$ som Y, som vist i (5-5):

- (5-5) a. *glassklar* ‘klar som glass’; ‘veldig klar’

b. *speilblank* ‘blank som speil’; ‘veldig blank’

Underkategorien VÅPEN/REDSKAP er derimot mer interessant ettersom enkelte forledd her har større utstrekning. Særlig gjelder dette forleddene *syl-* og *kanon-*, som jeg vil diskutere nærmere i 6.2.5.

5.3 Forsterkende forledd i kategorien ABSTRAKT

Forledd i kategorien ABSTRAKT har jeg fordelt i tre ulike undergrupper, FENOMEN, EMOSJON og LYD, som vist i tabell 6. Førstnevnte forledd er utledet fra ord som beskriver ytter- og endepunkter. Kategorien EMOSJON består av ord som semantisk uttrykker følelser. Kategorien LYD er forledd som er utledet av ord som uttrykker høy, eventuell kort/presis lyd.

HOVEDKATEGORI	UNDERKATEGORI	FORLEDD	EKSEMPEL	UTSTREKNING
ABSTRAKT	FENOMEN	<i>drømme-</i>	<i>drømmegod</i> ¹⁶	2
		<i>døds-</i>	<i>dødsalvorlig</i>	3
		<i>livs-</i>	<i>livsviktig</i>	2
		<i>krise-</i>	<i>krisedårlig</i>	1
	EMOSJON	<i>ill-</i>	<i>illsint</i>	1
		<i>sjokk-</i>	<i>sjokkrosa</i>	2
		<i>skam-</i>	<i>skamdårlig</i>	3
	LYD	<i>knall-</i>	<i>knallhard</i>	3
		<i>pang-</i>	<i>pangsterk</i>	2
		<i>plask-</i>	<i>plaskvåt</i>	1
		<i>smekk-</i>	<i>smekkefull</i>	1
		<i>smell-</i>	<i>smellvakker</i>	2

Tabell 6: Forsterkende forledd i kategorien ABSTRAKT.

Drømme- og *krise-* kan omfraseres som henholdsvis ‘god som en drøm’ og ‘dårlig som en krise’ dersom de opptrer med adjektiv som *-god* og *-dårlig*, men *døds-* og *livs-* er ikke like enkle å omfrasere uansett hvilket grunnord de står med, foruten mulig parafraaser som ‘viktig som livet’, ‘alvorlig som døden’. Ettersom disse ordene er gamle genitivformer kan de muligens ha utviklet seg fra frie adverb gjennom prosessen univerbering (fra *dødsens*). Begrepet univerbering brukes om en sammendragning av ord i setningsledd i teori om grammatikalisering (Hopper og Traugott, 2003: 145). Men slikt er vanskelig å avgjøre uten grundigere diakrone undersøkelser. Felles for forleddene i denne kategorien er at de uttrykker ytterpunkter på en skala og følgelig er ord som ofte brukes som hyperbol (overdrivelse). Dette

¹⁶ ”Drømmegod dessert”. Hentet fra: <https://www.dagbladet.no/mat/opskrift/drommegod-dessert>. [Lest: 20.04.2018].

er en egenskap som ofte gir en forsterkende effekt, jf. blant annet Bolinger (1972: 149). De har likevel varierende utstrekning når det gjelder antall semantiske typer adjektiv de kan stå til, og de vil bli diskutert videre i 6.3.1 der jeg i hovedsak omtaler forleddet *døds-*.

Forledd i kategorien EMOSJON uttrykker heller ingen direkte sammenligning ettersom den semantiske relasjonen i konstruksjoner de inngår i alle krever en lengre parafrase, som for eksempel *skamdårlig* ‘så dårlig at jeg føler skam’. Men flere av disse brukes med både positive og negative adjektiv, slik at parafrasen blir mindre meningsfull. Ord som uttrykker emosjoner er også ekspressive og forsterkende i seg selv, men det er varierende hvilken utstrekning de har til ulike semantiske typer adjektiv, noe jeg kommer tilbake til i 6.3.2.

I kategorien LYD har jeg plassert forledd som har sin grunnbetydning å uttrykke ‘høy lyd’. Ord som *plask-* og *smekk-* får forsterkende betydning til ett grunnord (adjektiv) slik det fremkommer i korpuset (*plaskvåt, smekkfull*).¹⁷ Forleddet *pang-* har flere betydninger, og forbindes oftest med noe plutselig, som i *pangstart* eller *pangåpne*. Forleddet kan brukes med betydningen ‘plutselig’ til både substantiv, adjektiv og verb. Til adjektiv er det også forsterkende, som vist i (5-6):

(5-6) Sony-skjermen byr på en fenomenal skarphet og *pangsterk* kontrast uten å overdrive (VG, 16.12.2012).

Pang- har såpass få treff at det er vanskelig å si noe om bruken. Forleddet blir derfor, sammen med de to overnevnte, ikke diskutert videre. Derimot har forleddene *smell-* og *knall-* større utstrekning og eksempler der det finnes ulik semantisk relasjon mellom forsterkende forledd og grunnordet, som jeg diskuterer i 6.3.3.

5.4 Forsterkende forledd i kategorien EGENSKAP/TILSTAND

I kategorien EGENSKAP/TILSTAND har jeg plassert forsterkende forledd som er utledet fra adjektiv, som vist i tabell 7:

HOVEDKATEGORI	FORLEDD	EKSEMPEL	UTSTREKNING
EGENSKAP/TILSTAND	<i>blå-</i>	<i>blåfrossen</i>	1
	<i>gal-</i>	<i>galkjekt</i>	2
	<i>ram-</i>	<i>ramsalt</i>	2
	<i>rå-</i>	<i>råsterk</i>	3
	<i>stygg-</i>	<i>styggvarm</i>	3

Tabell 7: Forsterkende forledd i kategorien EGENSKAP/TILSTAND.

¹⁷ *Plask-* brukes også med verbet *-regne* og substantivet *-regn* i *plaskregne* og *plaskregn*.

Sammenlignet med adjektiv som fungerer som modifierende adverb (jf. kap. 3.3.2) uttrykkes disse morfologisk, og de skiller seg derfor noe fra adjektiv der det i hovedsak er semantiske endringer (semantisk bleking) som viser til grammatikalisering. Som forsterkende forledd har flere av disse i enkelte konstruksjoner mistet sin status som ord i og med de ikke lenger kan stå alene. Slik sett har de også kommet lenger i prosessen de kategorisering, jf. Heine (2003), vist til i 3.5.4. Dette gjelder særlig dem som har utvidet bruksområdet sitt og forsterker flere semantiske typer adjektiv, som blant annet *rå-* og *stygg-*. I tillegg brukes de oppvurderende og nedsettende til substantiv, noe jeg kommer tilbake til i den semantiske analysen av disse i 6.4.

5.5 Forsterkende forledd i kategorien AKTIVITET

Kategorien AKTIVITET, som vist i tabell 8, består av forledd som er utledet fra substantiv som uttrykker det å utføre en handling eller aktivitet, eventuelt kan de være utledet fra verb.

HOVEDKATEGORI	FORLEDD	EKSEMPEL	UTSTREKNING
AKTIVITET	<i>brenn-</i>	<i>brennvarm</i>	2
	<i>drypp-</i>	<i>dryppvåt</i>	1
	<i>gry-</i>	<i>grytidlig</i>	1
	<i>rav-</i>	<i>ravgal</i>	1
	<i>spreng-</i>	<i>sprengfull</i>	2
	<i>sprut-</i>	<i>sprutrød</i>	2
	<i>stapp-</i>	<i>stappmett</i>	1
	<i>styrt-</i>	<i>styrtrik</i>	1
	<i>stup-</i>	<i>stupfull</i>	2

Tabell 8: Forsterkende forledd i kategorien AKTIVITET.

Den mest nærliggende parafrasen av slike konstruksjoner er med en årsakssetning, som vist i (5-7):

- (5-7) a. sprengfull ‘så full at den sprenger’
 b. ravgal ‘så gal at en raver’

Men det er også mulig dette kommer av fraser som *dryppende våt*, *ravende gal*, og så videre. *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund, et al., 1997: 398-399) nevner flere forsterkende forledd som også brukes som adledd og uttrykker høy grad, også referert til som frie forsterkere i 3.3.2. Eksempler på slike er blant annet *knakende morsom*, *flunkende ny*, *bekende mørkt* og *drivende våt*. Det er derfor en mulighet for at flere forsterkende forledd har utviklet seg på denne måten, altså gjennom univerbering. Flere av forleddene i denne kategorien

brukes også ofte med grunnord som er verb. I kapittel 6.5 viser jeg semantiske relasjoner i slike konstruksjoner, representert med forleddet *spreng-*.

5.6 Forsterkende forledd i kategorien NEDSETTENDE ORD

En del av forleddene som er kategorisert over, har en nedsettende betydning i tillegg til grunnbetydningen sin, som for eksempel *blod-*, *grise-* og *stygg-*. Nedsettende ord er ifølge Hasund (2006a: 82) gjerne hentet fra semantiske områder som har med religiøsitet, seksualitet eller avføring å gjøre, men også områder som død, sykdom, galskap og beruselse. I denne kategorien har jeg derimot plassert forledd som er utledet av ord der den nedsettende betydningen kan oppfattes som selve grunnbetydningen. Dette er ord som i hovedsak oppfattes som banneord, slangord eller tabubelagte ord, som vist i tabell 9:

HOVEDKATEGORI	FORLEDD	EKSEMPEL	UTSTREKNING
NEDSETTENDE ORD	<i>drit(t)-</i>	<i>dritgod</i>	3
	<i>pisse-</i>	<i>pissebra</i>	2
	<i>ræv-</i>	<i>rævdårlig</i>	2

Tabell 9: Forsterkende forledd i kategorien NEDSETTENDE ORD.

Det finnes flere ulike typer forledd i denne kategorien, både når det gjelder uttale og hvilke som blir brukt i ulike idiolekter. Ord som for eksempel *dass-*, *fitte-* og så videre er i bruk, men opptrer ikke særlig ofte i avistekster ettersom de er lokale og knyttet til muntlig språkbruk, noe som ga utfordringer når det gjaldt å finne nok treff i korpus. Derfor blir bare *drit(t)-* diskutert videre, men jeg inkluderer også noe om *piss(e)-* og *ræv-* i kapittel 6.6. Disse er særlig interessante når de brukes til adjektiviske grunnord for en undersøkelse av grammatikaliseringen av nedsettende ord. Dette fordi slike kan sies å være mer grammatikaliserte dersom de også forsterker ord med positive konnotasjoner, jf. blant annet Ascoop og Leuschner (2006) i kapittel 3.6.2. Til grunnord som er substantiv får disse som regel en nedsettende betydning.

5.7 Oppsummering

Denne kategoriseringen viser at forsterkende forledd har ulik utstrekning når det gjelder hvilke semantiske typer adjektiv de kan opptre med. De fleste forsterkende forledd som er utledet av substantiv som viser til noe KONKRET, kan i utgangspunktet opptre med ett adjektiv der det er en sterk semantisk relasjon mellom komponentene fordi de kan parafraseres som en sammenligning, formulert som $Y+X = X$ som Y . Enkelte relasjoner er derimot vanskeligere å oppdage fordi de krever en lengre parafrase eller har oppstått på grunn av andre språklige

uttrykk, som kollokasjoner eller idiom. Her virker det som om utviklingen stopper for enkelte forledd etter ett eller et fåtall adjektiv, i den grad det er en utvikling. Derimot har andre forledd større utstrekning og opptrer med betydningen 'veldig' i svært mange konstruksjoner.

Forsterkende forledd i kategorien ABSTRAKT er utledet av ord som også kan være forsterkende i seg selv ettersom de enten uttrykker emosjoner, høye lyder eller ytter- og endepunkter på en skala. Eventuelt kan slike ha oppstått som en følge av prosessen univerbering. Den sistnevnte utviklingen kan også ligge bak eksistensen til forsterkende forledd i kategoriene AKTIVITET og EGENSKAP/TILSTAND. Relasjonene i konstruksjoner med slike forledd, krever som regel en lengre parafase enn sammenligning for å gi mening. Forledd i kategorien NEDSETTENDE ORD har også en relativ stor utstrekning når de forekommer med adjektiviske grunnord, men enkelte er begrenset. I neste kapittel vil jeg undersøke noen utvalgte forsterkende forledd fra de ulike kategoriene videre, for å se nærmere på hvilke semantiske relasjoner som finnes i konstruksjonene og hvilke begrensninger de ulike forleddene har.

6 Forsterkende forledd – Semantisk analyse

6.1 Innledning

I forrige kapittel undersøkte jeg forsterkende forledds utstrekning i konstruksjoner med adjektiviske grunnord. I denne delen av oppgaven vil jeg se nærmere på de forleddene som har en større utstrekning, for å undersøke i hvilken grad de er semantisk bleket. For å finne ut av dette benytter jeg meg av følgende forskningsspørsmål:

- 1b. Hvilken semantisk relasjon er det mellom forsterkende forledd og grunnordet det opptrer med?
- 1c. Har de forsterkende forleddene begrenset produktivitet som følge av semantikken i ordet de er utledet fra?

Utvelgelsen av forledd er gjort med tanke på å vise frem bredden i materialet. Som vist opptrer flere av forleddene bare forsterkende sammen med ett enkelt adjektiv. Andre forledd har derimot få begrensninger og kan dermed forsterke adjektiv av samtlige semantiske typer, noe som kan forklares med at de er semantisk bleket (jf. 3.5.2). I en mellomposisjon finnes forledd som kan brukes forsterkende til flere adjektiv, men som har begrensninger. De to sistnevnte gruppene som ble kartlagt i forrige kapittel, gruppe 2 og gruppe 3, vil bli diskutert mer inngående dette kapittelet, men utvalget begrenser seg til noen få pr. kategori.

De ulike semantiske typene for adjektiv er forklart i 4.5.1 og blir heretter referert til som *semantiske typer adjektiv*. Disse brukes også som utgangspunkt for å kunne generalisere og kommentere tendenser i utviklingen fra leksem til eventuelt affiksoid. I tillegg kan en slik gruppering si noe om hvilke typer adjektiv som forsterkes av de ulike forsterkende forleddene.

For å påvise en eventuell semantisk bleking og en endring fra innholdsord til funksjonsord (betydningen 'veldig'), tar jeg utgangspunkt i ordets leksikalske betydning og hvilke orddanningstyper ordet opptrer i med denne. Dersom forleddets opprinnelige semantiske innhold ikke lenger er en del av en parafrase, er dette et belegg på at ordet er semantisk bleket.

Forskningsspørsmål 1c. blir undersøkt ved å se etter hvilke grunnord de forsterkende forleddene ikke opptrer med, grunnord som ellers opptrer forholdsvis ofte med forsterkende forledd som har en friere bruk. I tillegg kommenterer jeg enkelte årsaker til at forleddet ikke får forsterkende betydning til samtlige semantiske typer adjektiv, som for eksempel kan være på grunn av opphavsordets semantikk.

I hovedsak omtaler denne analysen forsterkende forledd og adjektiv som grunnord. Men dersom forleddet også opptrer med en avvikende betydning til grunnord fra andre ordklasser, vil dette bli kommentert. Slike konstruksjoner kan blant annet vise ulike forsterkende paradigmer.¹⁸

Kapittelet er organisert slik at forledd i kategorien KONKRET med tilhørende undergrupper blir behandlet i 6.2. I 6.3 diskuterer jeg forleddene i kategorien ABSTRAKT. Kapittel 6.4 og 6.5 inneholder henholdsvis forledd i kategoriene EGENSKAP/TILSTAND og AKTIVITET. I kapittel 6.6 blir forledd i kategorien NEDSETTENDE ORD diskutert, før jeg avslutter med en oppsummering i 6.7.

6.2 KONKRETE FORLEDD

6.2.1 *Blod-*

Leksemet *blod-* opptrer vanligvis med substantiv i sammensetninger, som vist i (6-1):

- (6-1) a. *blodoverføring*
- b. *blodpropp*
- c. *blodprøve*

Men det blir også brukt med sin leksikalske betydning med adjektiv (6-2) og verb (6-3):¹⁹

- (6-2) a. *blodfortynnende*
- b. *blodfattig*²⁰
- c. *blodtørstig*

- (6-3) a. *bloddope (seg)*
- b. *blodtappe*
- c. *blodteste*

Som forsterkende forledd opptrer *blod-* i hovedsak med adjektiv som grunnord, og forleddet kan forsterke adjektiv i flere semantiske typer, som vist i tabell 10. I konstruksjonene er det varierende relasjon mellom forsterkende forledd og grunnord. Det vil si at det i noen konstruksjoner kan være enkelt å gjenkjenne koblingen til forleddets opprinnelige betydning, mens den i andre konstruksjoner er fraværende og forleddet dermed semantisk bleket.

¹⁸ Paradigmer er her brukt i betydningen bruksmønster.

¹⁹ De fleste adjektivene her er partisippformer.

²⁰ Ofte brukt metaforisk, som i *blodfattig økonomi*, men ingen belegg i korpus på at leddet er brukt forsterkende til *fattig* i betydningen 'har lite penger'.

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>blodbratt</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>blodkald</i>
TEMPO	<i>blodrisk</i> ²¹
ALDER	<i>blodfersk</i>
FARGE	<i>blodrød</i>
VURDERING	<i>bloddårlig</i>
VANSKELIGHET	<i>blodtøff</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>blodkynisk</i>
POSISJON	<i>blodhøy</i>
KVANTITET	<i>blodmye</i> ²²

Tabell 10: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *blod-* kan forsterke.

En av de tydeligste relasjonene finnes i *blodrød* ‘rød som blod’, og det er også denne som hyppigst forekommer i korpuset (se vedlegg 2). Ettersom *blod-* blant annet har betydningen ‘rød væske som pumper gjennom kroppen’ (BOB) og i tillegg er en klar og dyp farge, kommer den forsterkende betydningen frem i sammenligningen ‘rød som blod’. Men dette mønsteret er svært begrenset og strekker seg ikke til andre adjektiv av typen FARGE. Det finnes enkelte treff på *blodmørk* og *blodsvart* som er sammenligninger som i noen grad kan tilskrives den samme logiske relasjonen som i *blodrød*, men som også kan analyseres som kopulative med betydningene ‘blodig og mørk’ eller ‘blodig og svart’. Det finnes derimot ingen treff der *blod-* forsterker andre eller lyse farger, som for eksempel **blodhvit* eller **blodlys*. Slike konstruksjoner kan antas som ugrammatiske på grunn av den sterke koblingen mellom *blod-* og fargen mørkerød, og de indikerer at mønsteret fortsatt har restriksjoner, jf. 3.5.5.

Et annet adjektiv som har en forholdsvis sterk relasjon til *blod-*, er *fersk*. I uttrykk som *blodfersk torsk* kan relasjonen mellom komponentene uttrykkes som ‘så fersk at blodet fortsatt strømmer gjennom den’, en betydning som også uttrykker ‘veldig fersk’. I konstruksjoner som *blodfersk torsk* er adjektivet *fersk* tilknyttet den semantiske typen FYSISK EGENSKAP, og det semantiske samsvaret er tydelig for de fleste språkbrukere. Men vel så ofte brukes *fersk* metaforisk i betydningen ‘ny’, som i (6-4). Her blir parafrasen mindre meningsfull og det semantiske samsvaret svakere:

(6-4) Men selv om du er *blodfersk* i arbeidslivet, er du ikke automatisk utelukket fra ønskejobben (DA, 27.10.205).

²¹ ”Kriukov er *blodrisk* på oppløpet”. Hentet fra: <https://www.tv2.no/a/3982249/> . [Lest: 15.02.2018].

²² ”For min egen del skriver jeg *blodmye* feil /.../”. Hentet fra: <http://www.treningsforum.no/forum/index.php?topic=85345.10;wap2>. [Lest: 15.02.18].

Slike semantiske utstrekninger kan føre til en økning i forleddets bruksfrekvens, noe som av flere er sett som en faktor som kan drive en grammatikalisering videre, jf. 3.5.5, samt Bybee, 2006: 721. Den tredje mest frekvente konstruksjonen med *blod-*, er konstruksjonen *blodtrimmet*. Uttrykket er tydelig forsterkende, men muligens dannet fra overføringer av vår kunnskap om prestasjonsfremmende midler, som vist i (6-5):

(6-5) Nikon D3 er deres nyeste og råeste proffmodell. En *blodtrimmet* råtass med lynrask autofokus, og serieopptak /.../ (VG, 15.06.2008).

Det finnes videre flere treff på konstruksjoner der *blod-* brukes som forsterkende forledd til adjektiv i typen MENNESKELIG TILBØYELIGHET, som *blodfrelst*, *blodharry*, *blodkynisk* og *blodseriøs*, her vist med *blodfrelst* og *blodkynisk* i (6-6):

(6-6) a. Kanskje litt i meste laget for den som ikke var *blodfrelst*, men dette var noe av det beste vi hadde sett fra bandet (BT, 17.10.2005).
b. /.../ den *blodkyniske* og ambisiøse samtidskunstneren Maxmillian Frisk /.../ (DA, 21.04.2007).

Slike eksempler viser en annen og mer perifer tilknytning til leksemet *blod* enn den som kan parafraiseres som sammenligning. Adjektiv av typen MENNESKELIG TILBØYELIGHET beskriver som regel personer (Dixon, 2005: 89). Å beskrive personer som *blodfrelst*, *blodharry*, *blodseriøs* og så videre, er å tilskrive dem egenskaper i svært høy grad. Konstruksjonene med *blod-* minner semantisk om andre forsterkende konstruksjoner med forledd som *hel-* og *gjennom-*, som vist i (6-7). Det er derfor en mulighet for at *blod-* brukes som et bilde på noe helhetlig.

(6-7) a. Jeg var *helfrelst* på dette bandet, som jeg fortsatt glatt plasserer på pallen over 90-tallets beste rockband /.../ (NL, 18.03.2014).
b. /.../ har egen sekretær, egen agent og en *gjennomkynisk* forlegger (DB, 03.02.2014)

Betydningen er likevel bleket, og sammenligningen med andre forledd som også uttrykker forsterking, bekrefter en semantisk endring.

Med adjektiv av typen VURDERING og FYSISK EGENSKAP uttrykker også *blod-* 'veldig':

(6-8) a. For eksempel skriver jeg lyrikk hele tiden. Noe er *bloddårlig*, og noe er ganske ok (FV, 23.12.2006).
b. Det er *bloddyrt* når du kjøper nytt og du får aldri igjen pengene dine når du skal selge, fastslår Benny (NL, 13.11.2009).

Et ord som *bloddyrt* kan semantisk være tilknyttet uttrykket *blodpris* ('alt for høy pris' jf. BOB) og få sin forsterkende betydning derfra. Men det finnes ingen kjente kollokasjoner som skulle gi opphav til ord som *bloddårlig*. I slike konstruksjoner kan relasjonen antas å være

fraværende fordi forleddet *blod-* er semantisk bleket. Flere av adjektivene som *blod-* forsterker tenderer mot å være negative, som eksempelet i (6-8)a., men det finnes unntak i ord som kan karakteriseres som slang og anglismer i muntlig språkbruk, som i (6-9):

- (6-9) a. /.../ det var kickoffparty med Natt og Dag og *blodfeit* blaxploitation og fjernsynsfunk på byens minste, men kuleste sted: Yaz'n (DB, 19.01.2001).²³
b. Så *blodhipt* som bare et racingspill kan være (DB, 26.09.2008).

Som forsterkende forledd har *blod-* derimot ingen treff der det står til andre positive adjektiv, som **blodbra*, **blodfin* eller **bloddeilig*, noe som indikerer at ordet brukt som forsterkende forledd fortsatt har begrensninger. Som nevnt i 5.6 sier Hasund (2006a: 82) at nedsettende ord blant annet kan oppstå fra semantiske områder som har med avføring, død eller sykdom å gjøre, områder som også er nærliggende ordet *blod*. Som forsterkende forledd er *blod-* dermed ikke tydelig semantisk svekket ettersom mønsteret er begrenset til det negative jf. 3.6.2.

Derimot opptrer *blod-* også til enkelte adjektiv i kategoriene TEMPO og DIMENSJON med betydningen 'veldig'. Her er det vanskelig å finne koblinger mellom forsterkende forledd og grunnord, som vist i (6-10):

- (6-10) a. Kriukov er *blodrask* på oppløpet.²⁴
b. Vi måtte krige og nok en gang var det *blodjevnt* i toppen (VG, 16.05.2006).

Å være *blodrask* betyr ikke å være 'rask som blod'. Semantisk er det heller ingen tilknytning mellom et adjektiv som *jevnt* og egenskaper en forbinder med et ord som *blod* (*'jevnt som blod'). I slike tilfeller er det derfor tydelig at ordet har mistet sin opprinnelige betydning og erstattet denne med 'veldig'.

Foruten til adjektiv, finnes også enkelte konstruksjoner med substantiv som grunnord der *blod-* får en forsterkende betydning som forledd, som vist i (6-11):

- (6-11) a. 12 dagers *blodslit* i verdens tøffeste sykkelritt (VG, 24.08.1998).
b. Men 2007-utgaven er bare for *blodfans* (DB, 17.04.2007).

Konstruksjonen *blodfan* har tilsvarende betydning som adjektiv av typen MENNESKELIG TILBØYELIGHET over. Med betydningen 'innbitt, trofast fan' (NAOB) er funksjonen til *blod-* i hovedsak forsterkende, men *blod-* kan fungere som et bilde på noe helhetlig. I konstruksjonen

²³ Et ord som *fet/feit* vil i denne konteksten være ment positivt, som 'bra' eller 'kul'. BOB lister ikke dette som en betydning for ordet, men hos NAOB er betydningen 'fin; bra' registrert som slanguttrykk. Fjeld (2008: 23) hevder i sin artikkel om talespråk i Oslo at *feit* oftest blir brukt i konkret betydning, mens *fei(t)* oftest blir brukt med overført betydning der det uttrykker noe bra. Eksempelet her viser at begge deler kan ha positiv betydning, som 'bra', og en mulighet for dialektale forskjeller.

²⁴ Hentet fra: <https://www.tv2.no/a/3982249/>. [Lest: 15.02.2018].

blodslit kan betydningen være ‘et slit for kroppen’ hvis fysiologiske årsaker er forklaringen til uttrykket. Slike forklaringer har mulig også gitt opphav til kjente kollokasjoner som *blodsmak i munnen*, med betydningen ‘resultat av hard treningsinnsats’. Konstruksjoner som *blodslit* er også semantisk nærliggende enkelte adjektiv av typen VANSKELIGHET, som vist i (6-12):

- (6-12) a. Det var *blodtungt* (VG, 28.05.2000).
b. Det blir *blodtøft*, men hjertet sier 5-0 til Arsenal (BT, 06.03.2012).

Enkelte verb kan også forsterkes med *blod-*, og vise til at handlinger blir utført med høy, eventuelt høyeste intensitet, som vist i (6-13):

- (6-13) a. I kveld skal de styre og stelle, og *blodjobbe* Slovenia i senk (DA, 03.09.2003).
b. Gitaristene sitter hjemme og *blodøver*, mens bassisten kommer uforberedt (AA, 29.06.2009).

Oppsummert viser gjennomgangen av *blod-* at forleddet både står til grunnord der den semantiske relasjonen er sterk, samt til grunnord der den semantiske relasjonen er svakere og i enkelte tilfeller ikke-eksisterende. Flere av konstruksjonene der *blod-* opptrer som forsterkende forledd, kan også være resultat av semantiske utvidelser av sammenligningskonstruksjoner med sterk semantisk relasjon. Ordet *blod-* er videre mye brukt i faste uttrykk og kollokasjoner som har forsterkende betydning. Slike kan også være en årsak til at det dannes sammensetninger der den forsterkende betydningen kommer frem (jf. Sachs, 1963 vist i kapittel 3.2.1). I tillegg virker det som om *blod-* muligens brukes nedvurderende ettersom det i hovedsak opptrer forsterkende med adjektiv som har en negativ semantikk. Dersom *blod-* er et ord med nedsettende betydning, kan det tolkes som mindre desemantisert enn andre nedsettende forledd med friere bruksområder jf. Ascoop og Leuschner (2006: 247-248), vist til i 3.6.2. Dette fordi forleddet fortsatt har tydelige begrensninger når det gjelder å forsterke typiske positive adjektiv som for eksempel *-bra* og *-god*. Slike kommer jeg tilbake til i 6.6. I tillegg er forleddet tydelig begrenset som forsterkende forledd til andre farger enn *-rød*.

6.2.2 *Konge-*

Forleddet *konge-* er også tilknyttet kategorien MENNESKE, men ikke som del av kroppen ettersom betydningen viser til en sosial rang som ‘statsoverhode’; ‘den øverste’. Med sin leksikalske betydning brukes forleddet med substantiv, som vist i (6-14):

- (6-14) a. *kongebesøk*
b. *kongebiografi*
c. *kongefamilie*

I tillegg blir *konge-* brukt med adjektiv, som i (6-15):

- (6-15) a. *kongevennlig*
b. *kongeinteressert*
c. *kongestyr*

Forleddet får forsterkende betydning til enkelte semantiske typer, som vist i tabell 11, men er forholdsvis lite frekvent når det opptrer med adjektiv og forekommer sjelden i korpuset jeg har brukt (se vedlegg 7). Derfor har jeg supplert med enkelte treff fra Google i oversikten under:

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>kongelang</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>kongesterk</i> ²⁵
TEMPO	<i>kongerask</i> ²⁶
VURDERING	<i>kongebra</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>kongefornøyd</i>
KVANTITET	<i>kongemye</i> ²⁷

Tabell 11: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *konge-* kan forsterke.

Relasjonen mellom *konge-* og positive, oppvurderende adjektiv som *-god* og *-stor*, kan fungere omfrasert som en sammenligning, jf. ‘god som en konge’; ‘stor som en konge’. Ofte har substantivet *konge* betydningen ‘den ypperste på sitt område’ (BOB). Denne betydningen ses også i sammensetninger med *-konge* som etterledd, som når en *skikonge* er ‘den beste på ski’, eller når en *hotellkonge* er ‘den som eier flest hotell’. Som forsterkende forledd til andre adjektiv opptrer *konge-* med adjektiv av typen VURDERING, som vist i (6-16):

- (6-16) a. Treneren vår er *kongekul*, sier Henriette (BT, 26.11.2005).
b. Men en fjerdeplass er *kongefint* (VG, 25.05.2003).
c. Keeperen sto *kongebra*, og vi fikk inn kontringene (AA, 14.11.2000).

Men ordet kan også forsterke adjektiv av typen MENNESKELIG TILBØYELIGHET, som i *kongefornøyd*, og adjektiv av typen DIMENSJON, som for eksempel *kongelang*. I slike konstruksjoner er relasjonen svakere og en parafrase med ‘veldig’ den mest naturlige:

- (6-17) a. Jeg er *kongefornøyd* med helgen (NL, 16.02.2014).

²⁵ ”/.../og de må minst ha vært to for den katten er *kongesterk!*”. Hentet fra:

<http://www.treningsforum.no/forum/index.php?topic=7930.5;wap2>. [Lest: 04.03.2018].

²⁶ ”*Kongerask* og god service!” Hentet fra: http://jeanie.blogg.no/1392035922_bringebr_ketoner.html. [Lest: 10.03.2018].

²⁷ ”I morgen har vi praktisk prøve i musikk... gleder meg *kongemye* der du” Hentet fra: <http://ericakvam.no/supahdopah/>. [Lest: 20.02.2018].

- b. Ikke *kongelang* med ekstra vindu, men litt forlenget slik Audi, BMW, Jaguar og Mercedes gjør med sine prestisjemodeller (AP, 27.11.2013).

Ut fra treff i korpus kan det se ut som om forleddet *konge-* først og fremst står forsterkende til positive adjektiv, men det finnes eksempler fra Google som viser bruk av forleddet med mer negative adjektiv, som for eksempel *-dårlig*, vist i (6-18):

(6-18) Fikk *kongedårlig* tid til å varme opp List /.../.²⁸

Det er også interessant at *konge-* kan forsterke et adjektiv som har den motsatte betydningen av en sammenligning med sterk relasjon ('stor som en konge'), som når forleddet brukes forsterkende med adjektivet *-liten*, som vist i (6-19):

(6-19) Helt *kongeliten* sak med bra batteri og meget støysvak.²⁹

Et slikt treff indikerer at forleddet har forholdsvis fri bruk når det står til adjektiv. Eksempelet viser ingen semantisk relasjon mellom forleddet og grunnordet, bare betydningen 'veldig', og bekrefter at *konge-* har fått en ny semantisk rolle.

Til fargeadjektiv får forleddet *konge-* en mer spesialisert betydning:

- (6-20) a. *kongeblå* 'dyp blå'
b. *kongegul* 'varm gul'
c. *kongerød* 'klar rødfarge'

Det er kanskje mulig å tolke *kongeblå* forsterkende, men jeg har ikke inkludert konstruksjonen i oversikten over, ettersom den konnoterer en mer spesifikk fargenyans, på samme måte som *kongegul* og *kongerød*.³⁰

Konge- har også forsterkende og spesialisert betydning når det står til substantiv.

Betydningen 'stor' er tydelig når det står til navn på dyr (6-21)a. eller vekster (6-21)b. av stor størrelse:

- (6-21) a. *kongekrabbe*, *kongelaks*, *kongepuddel*, *kongepyton*
b. *kongebjørk*, *kongegran*

Lignende semantisk innhold finnes i konstruksjoner som *kongekonsert*, *kongekamp*, *kongeidé*, *kongehelg* og *kongefølelse* der ordet har betydningen 'god; bra', som vist med *kongekamp*:

(6-22) Dette var en *kongekamp*. Helt perfekt, rett og slett (AA, 09.04.2007).

²⁸ Hentet fra: <https://hest.no/blog/?bid=1188&blid=507323> [Lest: 20.02.2018].

²⁹ Hentet fra: <https://www.diskusjon.no/index.php?showtopic=64844> [Lest: 20.02.2018].

³⁰ Uttrykket *de kongehvite* finnes også, men dette er en betegnelse på fotballspillere fra Real Madrid.

Men flere av disse er også tvetydige. For eksempel kan *kongekamp* bety både ‘kamp mellom konger’ eller ‘bra kamp’. Et annet eksempel på tvetydighet, kan ses i bruken av *kongehumor* i (6-23):

- (6-23) a. Jeg vil ikke være en sånn sladrefyr, sier Bård, som heller ikke vil røpe om han vil sensurere *kongehumor* fra nye programmer (VG, 08.09.2002).
b. Reka tror han har *kongehumor*, men han er ikke i nærheten, lyder den brutalt ærlige dommen fra kaptein Tom Henning Hovi (DB, 23.08.2006).

I (6-23)a. er betydningen ‘humor som omhandler kongefamilien’, mens betydningen i (6-23)b. er ‘god humor’.

Ordet *konge* kan også opptre selvstendig med oppvurderende betydning. NAOB lister opp *konge* som et adjektiv med betydningen ‘særdeles bra; alle tiders; knall’ og *Nynorskordboka* (Heretter NOB) inkluderer betydningen ‘bra; storarta’ i sin oversikt. Et søk på *konge* som selvstendig ord i *Aviskorpus (bokmål)*, bekrefter at ordet ofte opptrer slik, særlig forsterket med adverbet *helt*:

- (6-24) a. Oppsøk utstillingen, den er *helt konge!* (DB, 20.02.2000).
b. Han er stoor! [sic] Dette blir helt utrolig! Han er *konge!* (AA, 05.07.2007).

Det virker altså i utgangspunktet som at forleddet *konge-* kan stå til de fleste semantiske typer adjektiv, men ut fra treff i korpus, er det mindre i bruk enn andre slike forledd. Hovedvekten av adjektivene forleddet opptrer med har positive konnotasjoner og samsvarer med den utvidete, adjektiviske betydningen til *konge*, som er oppvurderende. Men forleddet finnes også brukt med negative adjektiv, noe som kanskje tyder på at det er i utvikling som forsterkende forledd mot en mer fri bruk. Det at forleddet også opptrer med oppvurderende betydning alene, kommer jeg tilbake til i kapittel 7.6.

6.2.3 ”Griselekker, men svinaktig dyr”

Som vist i 5.2 er det særlig tre forledd i kategorien DYR som har større utstrekning når det gjelder hvilke semantiske typer adjektiv de kan forsterke, *bikkje-*, *grise-*, og *svin(e)-*. Fra denne kategorien har jeg valgt å vise frem de ulike relasjonene som kommer frem i konstruksjoner med forleddet *grise-*, ettersom dette forleddet har flere interessante bruksområder.

Grise- er et forledd utledet fra substantivet *gris*. Som leksem opptrer *grise-* i substantiviske sammensetninger, som i (6-25):

- (6-25) a. *grisebonde*
b. *grisekjøtt*
c. *grisebinge*

I tillegg kan partisippformer dannes, som i (6-26):

- (6-26) a. *grisespisende*
- b. *griseformet*
- c. *griselignende*

Til adjektiv fungerer ordet forsterkende med de fleste semantiske typer, som vist i tabell 12:

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>griselang</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>grisekald</i>
TEMPO	<i>grisesakte</i>
ALDER	<i>grise gammel</i> ³¹
FARGE	<i>griserosa</i>
VURDERING	<i>grisemorsom</i>
VANSKELIGHET	<i>grisetung</i>
KVALIFIKASJON	<i>grisesikker</i> ³²
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>grisesjalu</i>
POSISJON	<i>grisehøy</i>
KVANTITET	<i>grisemye</i>

Tabell 12: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *grise-* kan forsterke.

I tabellen har jeg også inkludert *grise-* med et fargeadjektiv som *-rosa*, selv om det mulig kan være tvetydighet i en konstruksjon som *griserosa* ('rosa som en gris'; 'veldig rosa'; 'lys rosa'), men som vist i (6-27) er 'veldig rosa' en plausibel tolkning:

(6-27) Skituren kan fort ende i *griserosa* hud og kraftig forbrenning /.../ (31.03.2000).

Slike konstruksjoner kan vise at *grise-* ikke har store begrensninger som følge av semantikken i ordet det er utledet fra.

Som også nevnt i 5.2 er det vanlig at det finnes en tydelig og gjenkjennelig sammenligning bak den forsterkende effekten til forledd i kategorien DYR (f. eks. *musestille* og *paddeflat*). Denne er ikke like synlig for *grise-*. De mest frekvente treffene i korpuset er konstruksjonene *griseheldig*, *grisebillig* og *grisedyrt*. Uttrykk av typen *heldiggris* 'person som er svært heldig' (NAOB), kan gi muligheter for forsterkende konstruksjoner som *griseheldig* 'veldig heldig'. Muligens ligger assosiasjoner til at grisekjøtt har vært enten billig eller dyrt

³¹ "Jeg føler meg *grise gammel*". Hentet fra: <https://www.dagbladet.no/sport/jeg-foler-meg-grise-gammel/60731011>. [Lest: 22.02.2018].

³² "/.../ men om jeg vil **ha** Onkyo/Audysey er ikke så *grisesikkert* /.../". Hentet fra: <http://avforum.no/forum/av-rom-konstruksjon-optimalisering/62585-runew-byggetr-status-lavfrekvent-st-openelec-menyene-535.html>. [Lest: 29.04.2018].

bak bruken av *grisebillig* og *grisedyrt*, men det virker mer sannsynlig at konstruksjonene kommer fra uttrykk der en sammenligning får frem intensitet i handlinger eller hendelser. Slike kollokasjoner med ordet *gris* finnes det flere av, som for eksempel i uttrykket *å hyle som en (stukken) gris*, som har betydningen ‘å hyle høyt av smerte’, eller som vist med eksempler fra korpuset i (6-28):

- (6-28) a. Jeg skreik *som en gris* og fryktet at det var slutt med skisport for meg /.../ (DB, 24.10.2003).
b. Heldigvis ble jeg fryktelig syk og spydde *som en gris* (NL, 11.05.2005).

Her betyr *å spy som en gris* ‘å spy i store mengder’. Andre konnotasjoner til ordet er nedsettende og kan tolkes i betydningen ‘stygt’ eller ‘dårlig’:

- (6-29) a. Fyren skriver *som en gris*! Sjelden eller aldri har jeg lest mer hjelpeløs dialog, mer todimensjonalt forutsigelig og skisseaktig persontegning /.../ (DB, 03.01.2001).
b. Det skal koste mer å kjøre *som en gris* (FV, 07.01.2005).

Betydninger som ‘intens’ eller ‘dårlig’ er altså tett forbundet med ordet *gris*, og ordet brukes også med disse betydningene i komplekse ord, både med verb (6-30) og substantiv (6-31). I tillegg uttrykker ordet i noen tilfeller ‘med seksuelt innhold’:

- (6-30) a. Vi skal ha en bil stående klar til å *grisekjøre* inn til Oslo dersom det skjer noe (FV, 13.03.2003).
b. Tusen meter inn i løpet skulle de hente ut absolutt alt, og *grisebanke* konkurrentene (DB, 30.01.2006).
c. Kvinnen forteller at de ikke har lov til å opplyse at de er ansatt for å *griseprate* med kåte mannfolk (DB, 03.03.2001).
- (6-31) a. Du som er nordfra, du kan vel en *grisevits*, pleier folk sørpå å si til sanne som meg litt utpå kvelden (NL, 02.09.1999).
b. /.../ det ble *grisetap* mot Danmark i siste kamp i årets Møbelringen (AA, 29.11.2005).

Som eksemplene viser, kan forleddets betydning variere alt etter hvilket grunnord det opptrer med. I (6-30)a. har *grisekjøre* betydningen ‘kjøre fort’ eller ‘kjøre stygt’. I (6-30)b. betyr *grisebanke* ‘å banke noen kraftig/mye’, og i (6-30)c. betyr *griseprate* ‘å prate med seksuelt innhold’. I (6-31)a. er betydningen til en *grisevits* en ‘vits med seksuelt innhold’. I (6-31)b. er betydningen til konstruksjonen *grisetap* et ‘stort tap’.

Som forsterkende forledd har *grise-* følgelig flere ulike betydninger alt etter hvilke grunnord det kombineres med. I kombinasjon med adjektiv uttrykker forleddet ‘veldig’, en betydning som skiller seg tydelig fra betydningen forleddet har som leksem. I kombinasjon med grunnord som er verb eller substantiv har forleddet generelle, men varierende betydninger. Dette mønsteret viser seg også i konstruksjoner med de forsterkende forleddene

svin(e)- og *bikkje-*. *Svin(e)-* og *grise-* har svært like bruksområder, mens *bikkje-* opptrer mindre frekvent, se vedlegg 8 og vedlegg 16. En slik variasjon i frekvens kan mulig være et resultat av fornying (e. *renewal*), som i teori om grammatikalisering brukes om prosessen der eksisterende betydninger får nye former. Fornyning er typisk for kategorien forsterking: ”Intensifiers are especially subject to renewal, presumably because of their markedly emotional function” (Hopper og Traugott, 2003: 122). Dette diskuterer jeg forøvrig videre i 6.3.3 når det gjelder forleddene *smell-* og *knall-*, samt i kapittel 7.5.

6.2.4 *Lyn-*

De fleste forleddene i kategorien NATUR er forledd med liten utstrekning som inngår i mønsteret $Y+X = X$ som Y , som vist i 5.2. Men enkelte, som for eksempel *lyn-*, *storm-*, *stein-* og *topp-*, skiller seg ut. Forleddet *lyn-* står i en mellomposisjon og har enkelte svært tydelige relasjoner til grunnordene det opptrer med, samtidig som det har fått en større utstrekning. Det er derfor interessant å se nærmere på.

Som selvstendig ord har *lyn* betydningen ‘lysglimt på himmelen’. Med denne betydningen danner det sammensetninger med substantiv, som vist i (6-32):

- (6-32) a. *lynedslag*
 b. *lynaveleder*
 c. *lynglimt*

Det kan også stå med enkelte partisippformer, som i (6-33):

- (6-33) a. *lynsikret*
 b. *lynrelaterte*
 c. *lynrammet*

Til andre adjektiv får *lyn-* forsterkende betydning, som vist i tabell 13:

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>lynkort</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>lynskarp</i>
TEMPO	<i>lynrask</i>
ALDER	<i>lynfersk</i>
VURDERING	<i>lynspennende</i>
VILJE	<i>lynklar</i>
KVALIFIKASJON	<i>lynpresis</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>lynsmart</i>

Tabell 13: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *lyn-* kan forsterke.

I hovedsak opptrer forleddet med adjektiv av typen TEMPO og MENNESKELIG TILBØYELIGHET, men tidvis forsterker det også adjektiv fra andre typer. Konstruksjoner som *lynrask*, *lynhurtig* og *lynsnar* viser sammenligningsgrunnlag og inngår i mønsteret 'X som lyn', vist med *lynrask* i (6-34):

(6-34) Takket være *lynrask* reaksjon fra sjåførkollegaen som førte turbussen, ble den store katastrofen avverget (NL, 24.02.1999).

Slike konstruksjoner viser en sterk semantisk relasjon mellom forsterkende forledd og grunnord. Men det er ikke bare til TEMPO at *lyn-* overfører sin forsterkende betydning. Fenomenet har karakteristisk utseende, og egenskaper som gir sammenligningsmuligheter med grunnord som *-skarp* og *-klar*:

(6-35) a. Først et *lynskarpt* lys når drivstoffrakettene satte i gang (FV, 10.12.2006).
b. I *lynklare* glimt formidles også Wenders' sarkastiske samfunns satire /.../ (AA, 22.09.2000).

Ofte brukes slike adjektiv med overført betydning, blant annet som i (6-36)a. om intelligens, eller om vilje, som i (6-36)b:

(6-36) a. Den *lynskarpe* gutten har bare bodd et år i Norge, men synes å tilegne seg kunnskaper i rakettfart (VG, 05.02.2000).
b. Når han mener noe, er han *lynklar* og står for det 100 prosent (DB, 23.02.2001).

Når *lyn-* forsterker adjektiv av typen MENNESKELIG TILBØYELIGHET har forleddet forsterkende betydning. Oftest er dette ord relatert til intelligens, og dermed får det også en semantisk nærhet til lynets betydning 'hurtig', ettersom det å tenke raskt er forbundet med sterk intelligens, som i *lynsmart* eller *lynintelligent*, vist i (6-37):

(6-37) a. Merrit er en bemerkelsesverdig låtskriver og *lynsmart* tekstforfatter (AA, 11.08.2000).
b. Google er en *lynintelligent* søkemotor på nettet (DB, 11.05.2002).

Enkelte slike konstruksjoner er det også mulig å tolke som kopulative sammensetninger der *lyn-* har betydningen 'hurtig' ('hurtig (tenkende) og intelligent'). Som både Sachs (1963) og Skommer (1993) har påpekt, er det karakteristisk med flere tolkningsmuligheter i komplekse ord, jf. kapittel 3.2.

Det finnes videre noen eksempler der *lyn-* forsterker andre semantiske typer adjektiv:

(6-38) a. Ouren har utarbeidet *lynfersk* statistikk som bekrefter de senere års tendens /.../ (AA, 03.03.2003).
b. Politisk debatt, taktikk og strategi i to og en halv time kan altså være *lynspennende* (DB, 02.02.2001).

- c. Dahlgren kom slentrede ned fra scenen i en *lynstram* hvit topp uten ermer /.../ (DB, 27.03.1999).

Konstruksjoner som *lynfersk* (*ny*), *lynspennende* og *lynstram*, kan vanskelig omfraseres til ‘X som lyn’, og følgelig er den semantiske relasjonen mellom forleddet og grunnordet i slike konstruksjoner fraværende, og ordet semantisk bleket. Når forleddet *lyn-* brukes i slike konstruksjoner, er det også tydelig at forleddet går inn i andre forsterkende forledd sitt paradigme, noe en sammenligning av konstruksjonene *lynfersk* og *sylfersk* kan vise. Begge konstruksjonene eksisterer i bruk, men *sylfersk* opptrer betraktelig mer frekvent. I *sylfersk* er dessuten relasjonen mellom forleddet og grunnordet sterk, jf. kapittel 6.2.5. At to såpass semantisk ulike forledd kan uttrykke det samme, ‘veldig’, viser hvor semantisk bleket forleddet *lyn-* er i slike kontekster.

Selv om *lyn-* har frigjort seg i enkelte tilfeller, har det fortsatt begrensninger. Ut fra materialet i korpuset finnes ingen treff på adjektiv av typen VURDERING, foruten *lynspennende*. Konstruksjoner som for eksempel **lyngod*, **lynbra*, **lyndårlig* eller **lynfin*, virker ugrammatiske. Forleddet forekommer heller ikke med adjektiv av typen FARGE. Blant annet kan ikke **lynbrun* uttrykke ‘veldig brun’, og det samme gjelder flere andre konstruksjoner. Det opptrer heller ikke forsterkende med antonym av *-hurtig* eller *-rask*, som for eksempel med *-sakte* (**lynsakte*). Samtlige av disse eksemplene blir forsterket med andre forsterkende forledd som har friere bruk, som for eksempel *knall-* (*knallgod*, *knallrød*, *knallhøy*), jf. kapittel 6.3.3. Dersom *lyn-* hadde vært helt desemantisert, ville slike konstruksjoner vært mulige. En kan anta at begrensningene ligger i ordets tilknytning til betydningen ‘hurtig’ ettersom denne er svært fremtredende.

Betydningen ‘hurtig’ eller ‘med kort varighet’ er synlig når *lyn-* opptrer med grunnord som er substantiv, som i *lyntog*, *lynkur* og *lynkurs*. Den samme betydningen finnes også når *lyn-* står til enkelte adjektiv (partisipp):

- (6-39) a. Unge baltere ble *lynutdannet* som spioner og sendt til sine hjemland (AP, 20.03.02).
b. Disse scenene i Tyrkia er gjenkjennelige for alle som har vært *lynforelsket* i utlandet (DB, 31.01.2013).

Å bli *lynutdannet* kan tolkes som å få en rask utdanning og *lynforelsket* omtaler helst en intens, mulig kortvarig forelskelse. Forleddet *lyn-* blir også brukt med enkelte verb for å uttrykke at noe skjer hurtig:

- (6-40) a. /.../ på grunn av forsøkene på å *lyninnføre* demokrati i den tidligere britiske kronkolonien (AP, 22.12.1999).

- b. /.../ før du *lynsteker* dem i en teflonpanne med et par dråper olje, så er du der du skal være: I hoffet (AP, 29.05.2006).

Lyn- har altså fått en delvis utvidet utstrekning, og i enkelte konstruksjoner uttrykker forleddet ‘veldig’ uten at betydninger tilknyttet opphavsordet er synlige. Forleddet er tydelig semantisk bleket i slike. I tillegg brukes det også til å uttrykke ‘hurtig’, både med adjektiv, substantiv og verb.

6.2.5 ”Sylskarpe meninger”, ”Kanongøy!”

Med forleddene *syl-* og *kanon-* vil jeg her vise noen semantiske relasjoner i kategorien TING. Som vist i 5.2 inneholder også denne kategorien flere forledd som uttrykker sammenligningsgrunnlag og ikke har større utstrekning. Men flere forledd i underkategorien VÅPEN/REDSKAP har utviklet seg videre, blant annet forleddene *syl-* og *kanon-*.

Som leksem har *syl* betydningen ‘stålspiss brukt til å lage hull i lær, tre og lignende’ (BOB). I materialet er forleddet sjeldent i bruk med denne betydningen, men det finnes i sammensetningen *sylstikk*, ‘stikk med syl’, og det opptrer som etterledd i for eksempel *skomakersyl*. Til adjektiv får det forsterkende betydning, og det har treff i flere semantiske typer, som vist i tabell 14:

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>syltynn</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>sylskarp</i>
ALDER	<i>sylfersk</i>
VURDERING	<i>syltøff</i>
KVALIFIKASJON	<i>sylpresis</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>sylfrekk</i>

Tabell 14: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *syl-* kan forsterke.

Syl- inngår i flere konstruksjoner av typen X+Y = Y som X, men også i konstruksjoner som krever lengre parafraaser. Med grunnord av typen DIMENSJON og FYSISK EGENSKAP er det en tydelig semantisk relasjon mellom forleddet og grunnordet, som for eksempel i *syltynn* ‘tynn som en syl’ og i *sylskarp* ‘skarp som en syl’, ettersom en syl har begge disse iboende egenskapene:

(6-41) /.../ mens han gransker en *sylskarp* spydspiss (AP, 29.05.2015).

Men når *-skarp* brukes for å beskrive intelligens eller presisjon, uttrykker adjektivet mer en MENNESKELIG TILBØYELIGHET og KVALIFIKASJON, som i (6-42):

- (6-42) a. Romanfiguren Ester Nilsson er poet og skribent, en *sylskarp* intellektuell /.../ (AP, 07.05.2015).
b. /.../ før han med en *sylskarp* gjennombruddspasning spilte Burgui gjennom helt alene med keeper (VG, 21.02.2015).

I slike konstruksjoner er sammenligningen ikke lenger forbundet med redskapets skarphet, men mer relatert til presisjonen som kan utføres med redskapet. En relasjon som også kan passe i konstruksjoner som *sylfrekk*, vist i (6-43):

- (6-43) En *sylfrekk* tyv spaserte ut av Klæsbua på Lundamo med et par splitter nye jaktstøvler på beina (AA, 10.07.2000).

Denne betydningen er mulig en forlengelse av den andre relasjonen en kan se i uttrykk med *syl-*, som i konstruksjonen *syltrang*. *Syltrang* krever en lengre parafrase – ‘så trangt at bare en syl kommer gjennom’, og en *syl* representerer her noe smalt og spisst, jf. ordets leksikalske betydning vist over.

I de mest frekvente konstruksjonene med *syl-* er det altså en relativt sterk semantisk relasjon mellom forleddet og grunnordet det står med. Men ordet forsterker også svært ofte adjektivet *-fersk*, både med betydningen ‘ny’ og ‘frisk’; ‘levende’, som vist i (6-44). Her er relasjonen til betydningen ‘stålspiss’ fraværende, men uttrykket har en god del treff i forhold til andre konstruksjoner der det er et svakt eller ikke-eksisterende semantisk forhold mellom komponentene, som kan ses i vedlegg 45.

- (6-44) a. /.../ og det må heller ikke svensken, som er *sylfersk* i jobben (AP, 13.12.2000).
b. /.../ og pestoen var åpenbart laget på *sylfersk* basilikum (FV, 04.10.2002).

En *syl* er i militæret et begrep for en helt ny rekrutt (Hegge, 2013). Om det er denne betydningen som står bak bruken av *syl-* som forsterkende forledd til adjektivet *-fersk*, er relasjonen sterk også i konstruksjonen *sylfersk* ‘fersk som en rekrutt’. Men om den er gjenkjennelig for språkbrukere flest, er usikkert.

Forleddet *syl-* har også tydelige begrensninger. Det brukes blant annet ikke til å uttrykke VURDERING eller KVANTITET. Konstruksjoner som for eksempel **sylbra* og **sylmye* virker ugrammatiske. Dette er adjektiv som normalt blir forsterket med forledd som har friere bruk, som for eksempel *kanon-* i konstruksjoner som *kanonbra* og *kanonmasse*.

En *kanon* har betydningen ‘artillerivåpen med langt ildrør’ (BOB). Som forledd danner *kanon-* sammensetninger med substantiv, som i (6-45):

- (6-45) a. *kanontårn*
b. *kanonskudd*
c. *kanonskip*

I tillegg kan det stå med partisippformer, som i (6-46) :

- (6-46) a. *kanondundrende*
- b. *kanonutstyrte*

Kanon- er ofte brukt som forsterkende forledd både til substantiv, adjektiv og verb, som jeg vil vise under. Til adjektiv kan det forsterke grunnord i de fleste semantiske typer, jf. tabell 15, og det finnes varierende relasjoner mellom *kanon-* og grunnordene det opptrer med.

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>kanonstor</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>kanonfin</i>
TEMPO	<i>kanonfort</i>
ALDER	<i>kanongammel</i> ³³
FARGE	<i>kanonbrun</i>
VURDERING	<i>kanonbra</i>
VANSKELIGHET	<i>kanontøff</i>
KVALIFIKASJON	<i>kanonsikker</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>kanonfornøyd</i>
POSISJON	<i>kanonhøy</i>
KVANTITET	<i>kanonfull</i>

Tabell 15: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *kanon-* kan forsterke.

NAOB skriver at den forsterkende betydningen til *kanon-* kommer fra det tyske uttrykket *kanonenvoll* ‘fulladet som en kanon’. Denne relasjonen er følgelig sterk ettersom den kan omfraseres til en sammenligning. I tillegg lister NAOB *kanon* som et adverb, noe jeg kommer tilbake til under.

Ettersom ordet *kanon* har flere konnotasjoner tilknyttet seg, kan ordet også overføre disse betydningene til andre adjektiv og gi en forsterkende betydning. En *kanon* lager blant annet kraftig lyd og har ødeleggende effekt, noe som gjør relasjonen tydelig i ord som *kanonstor*, *kanonhøyt* og mulig også *kanonsterk*, ettersom disse også kan omfraseres som sammenligninger, som for eksempel ‘stor som en kanon’, ‘høyt som (lyden av) en kanon’ og ‘sterk (ødeleggende) som en kanon’. Likevel er det til VURDERING forleddet brukes mest, slik det kommer frem i materialet. Og da fortrinnsvis til adjektiv som uttrykker noe positivt. For eksempel finnes bare to treff på *kanondårlig* i korpuset, mens det til sammenligning er 175 treff på *kanongod* og 406 på *kanonbra*. Det samme gjelder også til ord i MENNESKELIG

³³ ”Trenger du en brukt kjole, en *kanongammel*, men kjempesofa, et nydelig kunstverk eller bare en varm vaffel?”. Hentet fra: <https://www.byas.no/uteliv/i/jWPG/5-ting-du-kan-gjore-i-helgen>. [Lest: 10.03.2018].

TILBØYELIGHET, der det finnes flest treff på egenskaper som kan regnes som positive, som for eksempel 43 treff på *kanonfornøyd* og bare ett på *kanonskuffet*, jf. vedlegg 42. Både til positive og negative adjektiv er det likevel vanskelig å se semantisk relasjon mellom den etymologiske betydningen av *kanon-* og grunnordene. Følgelig er forleddet semantisk bleket og har fått forsterkende funksjon. Dette peker på at ordet er grammatikalisert i slike konstruksjoner ettersom det inngår i mønsteret ‘veldig X’. At forleddet har fjernet seg helt fra den opprinnelige betydningen, er også tydelig ettersom det kan forsterke antonymet til *-full* og brukes forsterkende til *-tom*:

(6-47) Jeg gikk *kanontom*, så enkelt er det /.../ (DB, 19.07.2013).

Tidligere restriksjoner når det gjelder språklig kontekst, er ikke lenger gjeldende, jf. 3.5.5.

Kanon- blir også ofte brukt med oppvurderende betydning til substantiv. I slike konstruksjoner er betydningen ofte ‘bra’ eller ‘stor’, eventuelt ‘veldig bra’, ‘veldig stor’, som vist i (6-48). Hvilken betydning forleddet får, avhenger blant annet av substantivets semantikk og kontekst.

- (6-48) a. Syv ledere gjorde *kanongevinst* (DN, 12.05.2006).
b. Med temperaturene som er nå, blir det trolig bedre, og i tillegg gjør brøytemannskapene en *kanonjobb*, sier Bergan (DB, 30.12.2012).
c. Vi spilte en *kanonkamp*, og tok føringen fra start i hvert sett (VG, 03.08.2008).

I (6-48)a. vil jeg tolke betydningen som ‘stor gevinst’, mens den i de andre eksemplene er ‘god’ eller ‘bra’. I en konstruksjon som *kanonskudd* er det derimot tvetydighet:

- (6-49) a. Clinton ble møtt med *kanonskudd*, militærmusikk, lett regn og hissige demonstranter under den offisielle mottakelsesseremonien mandag (VG, 16.11.1999).
b. /.../ og knallet ballen i nettet med et utsøkt *kanonskudd* fra rundt 20 meter (AA, 26.03.2000).

Eksempel (6-49)a. viser ordet brukt med sin leksikalske betydning, mens det i (6-49)b. brukes metaforisk. Den metaforiske bruken kan også tolkes som ‘veldig bra’ eller mulig også ‘veldig hardt’, slik at vi får en betydning som kan uttrykkes som ‘veldig X substantiv’.

Kanon- kan også forsterke verb, som i konstruksjoner som *kanonåpne*, *kanondebutere* og *kanonskyte*, vist med *kanonskyte* i (6-50):

(6-50) Han *kanonskjøt* ballen i mål i 118 kilometer i timen /.../ (DB, 28.01.2006).

Her får derimot *kanon-* betydningen ‘hard’, eventuelt ‘veldig hardt’. Bruken av *kanon-* til konstruksjoner med verb kan også henge sammen med en utvidet betydning av ordet, som for eksempel ‘hard skudd med ball’:

(6-51) /.../ driblet fem av Englands ypperste forsvarere og satte utropstegn med en *kanon* i nettaket bak landslagskeeper David Seaman (AP, 15.04.1999).

Sammenligningen *som en kanon* brukes ofte som adverbial med ulike betydninger:

- (6-52) a. Filmen traff meg *som en kanon* i magen /.../ (DB, 08.03.2013).
b. Frontmann og Jagger-look-a-like Jarle Bernhoft synger *som en kanon* og eier scenen med sin perfekte blanding av arroganse og karisma (DB, 26.02.2000).
c. /.../ men på oppløpet kom Axel Teichmann *som en kanon* og spurtslo svensken (VG, 30.11.2003).

Som eksemplene viser kan *kanon-* tolkes som både ‘veldig hardt’ (6-52)a., ‘veldig bra/fint’ (6-52)b. og ‘veldig fort’ (6-52)c. Dette er betydninger som samsvarer med betydningen til *kanon-* når forleddet brukes som forsterkende forledd med substantiv og verb.

Kanon- er også ett av de forleddene som kan stå selvstendig med oppvurderende betydning, som jeg nevnte over. Som eksemplene nedenfor viser, kan betydningen til *kanon* byttes ut med positive adjektiv som *flott*, *supert* eller *bra*. Konteksten uttrykket brukes i bekrefter også den oppvurderende bruken, som for eksempel *bedre enn noen av de andre* og *den beste konserten*, vist i (6-53):

- (6-53) a. Den platen var bedre enn noen av de andre som kom ut i samme periode. Den er *kanon*. Jeg mener, sangene er *kanon* (VG, 07.01.2000).
b. Det var helt *kanon* i Oslo. Det var utsolgt på forhånd, og den beste konserten noensinne for vår del /.../ (AA, 24.11.2001).

Sist vil jeg også nevne at *kanon* kan også stå som fri forsterker, som vist i (6-54):

(6-54) Han var *kanon full* /.../ (SA, 16.04.1999).

Her er det likheter med andre forledd som også opptrer som frie forsterkere, for eksempel *møkka lei* og *drita full*, samt med konstruksjoner som bekende mørkt, også videre, nevnt i 5.4. Slike konstruksjoner gir ekstra trykk på det forsterkende leddet.

De forsterkende forleddene *kanon-* og *syl-* viser forskjellen mellom forsterkende forledd som tydelig er desemantiserte (*kanon-*) og forsterkende forledd som fortsatt har begrensninger som følge av semantikken i ordet de er utledet fra (*syl-*). *Kanon-* kan også gi assosiasjoner til høy lyd, og kunne derfor vært plassert i kategorien LYD. Andre forledd i kategorien LYD har også en større utstrekning og er ofte forbundet med noe positivt, noe jeg diskuterer kapittel 6.3.3. Kanskje er dette en forklaring på *kanon-* sin frie bruk som forsterkende forledd.

6.2.6 Oppsummering kategorien KONKRET

Gruppen med forsterkende forledd som er utledet av substantiv som uttrykker noe konkret, er den største gruppen i materialet mitt, særlig fordi det finnes svært mange forledd som inngår i

mønsteret $Y+X = X$ som Y (sammenligningskonstruksjoner). Enkelte av disse har derimot utviklet seg videre. Slike opptrer med adjektiv der den semantiske relasjonen i enkelte konstruksjoner ikke kan parafraseres, men bare uttrykker 'veldig X '. Ofte blir den semantiske relasjonen svakere allerede der adjektivet i sammenligningskonstruksjonen blir brukt med overført betydning. I slike konstruksjoner er det nærliggende å si at den semantiske relasjonen er på et mellomtrinn. Slike overføringer kan føre til at uttrykk enklere omtolkes. I tillegg kan det føre til økt bruk av uttrykket, noe som kan bidra til å bekrefte den nye funksjonen som forsterker. Flere av forleddene er også utledet av ord som brukes i idiommer og kollokasjoner. Dersom en ikke kjenner til slike uttrykk, er muligheten for omtolkning tilstede også her. Det er videre en sammenheng mellom nedsettende og oppvurderende ord og hvilke adjektiv de opptrer med. De forsterkende forleddene med størst utstrekning i kategorien DYR, har nedvurderende eller intensiverende konnotasjoner. Muligens er dette også noe som kan gjelde for forleddet *blod-* i kategorien MENNESKE. På den andre siden finnes forsterkende forledd som har fått en oppvurderende betydning, for eksempel *konge-* og *kanon-*. For et forledd som *blod-* er den nedsettende betydningen en begrensning i utstrekningen, ettersom det ikke opptrer forsterkende med positive adjektiv. Andre forsterkende forledd kan brukes uavhengig av denne betydningen, og er mer tydelig semantisk bleket.

6.3 ABSTRAKTE FORLEDD

Forleddene jeg har plassert i gruppen ABSTRAKT, fordeler seg i tre undergrupper; FENOMEN, EMOSJON og LYD. I dette kapitlet vil jeg vise frem ulike semantiske relasjoner mellom slike forledd og grunnordene de opptrer med.

6.3.1 "Døds kult, dødsfett, dødsbra og en soleklar favoritt så langt i år"

Døds- er et sammensetningsledd som etymologisk stammer fra genitivformen av *død*, *dødsens* (NAOB). Som leksem opptrer *døds-* i sammensetninger med substantiv som etterledd, som vist i (6-55):

- (6-55) a. *dødsulykke*
 b. *dødstall*
 c. *dødsstraff*

I tillegg finnes enkelte sammensetninger med grunnord som verb og partisippformer:

- (6-56) a. *dødsdømme*
 b. *dødsutsettende*

Med adjektiv som grunnord fungerer *døds-* som forsterkende forledd med betydningen ‘veldig’. Det forsterker adjektiv av tilnærmet samtlige semantiske typer, som vist i tabell 16:

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>dødsstor</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>dødsvarm</i>
TEMPO	<i>dødssakte</i>
ALDER	<i>dødsmoderne</i>
FARGE	<i>dødsbrun</i>
VURDERING	<i>dødsdeilig</i>
VANSKELIGHET	<i>dødsvanskelig</i>
KVALIFIKASJON	<i>dødssikker</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>dødsforelsket</i>
LIKHET	<i>dødslik</i>
POSISJON	<i>dødshøy</i>
KVANTITET	<i>dødsmasse</i>

Tabell 16: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *døds-* kan forsterke.

Enkelte konstruksjoner er derimot tvetydige og kan fungere med leksikalsk betydning og forsterkende betydning. Eksempler på dette finnes i konstruksjoner som *dødsklar*, *dødssyk* og *dødsstiv*. Sistnevnte kan for eksempel vise til den stivheten som inntreffer ved død i (6-57)a., mens konstruksjonen i (6-57)b. uttrykker ‘veldig stiv etter hard trening eller kamp’.

- (6-57) a. Takket være en helt ny teknikk kan vi bearbeide laksen omgående, før den blir *dødsstiv* (AP, 13.03.2000).
 b. Jeg var *dødsstiv* mot slutten, men det hele blir ekstra tungt fordi du har jobbet forgjeves, sier Solli.³⁴

Døds- uttrykker noe finalt ettersom døden er et endepunkt. Dette gjør forleddet godt egnet til å forsterke gjennom overdrivelse (hyperbol), som når en beskriver seg selv som *dødssyk* fordi en har influensa, eller om en aktivitet karakteriseres som *dødsfarlig* fordi det er en viss risiko forbundet med den.³⁵ I enkelte konstruksjoner fra kategorien MENNESKELIG TILBØYELIGHET kan også slik overdrivelse ligge bak den forsterkende betydningen, som når *dødslei* og *dødssliten* kan bli parafrasert som ‘så lei at jeg kan dø’ eller ‘så sliten at jeg kan dø’. Her vil jeg dra en parallell til andre forsterkere og hvordan slike får sin forsterkende betydning i

³⁴ Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/100Sport/andreidretter/Sonderknust-Solli-35571b.html>. [Lest: 11.03.2018].

³⁵ Den samme typen overdrivende effekt kan ses i uttrykk som *livsviktig*, *livsfarlig* og *krisedårlig*, altså andre forledd som kommer fra samme kategori. Men slike forledd gir ikke forsterkende betydning i de samme konstruksjoner med adjektiv som *døds-*. For eksempel betyr *dødsglad* som regel ‘veldig glad’, mens *livsglad* har betydningen ‘glad i livet’.

enkelte omgivelser. Ifølge Bolinger (1972: 149) er svært mange frie adjektiv som brukes til å forsterke substantiv av typen som viser til noe ekstremt, noe absolutt eller som brukes for å overdrive. Han nevner eksempler som *enormous*, *eternal* og *massive*. I tillegg viser han til at slike adjektiv kan være mer eller mindre grammatikaliserte: ”*Terrible* is somewhat more grammaticized than *horrible*; either can intensify *fool*, but *terrible* is also free to intensify *passion for sweets*” (Bolinger, 1972: 151). Det kommer altså an på hvor stor utstrekning ordet har, og om leddene i konstruksjonen tilhører samsvarende semantiske områder.

Forleddet *døds-* kan forsterke adjektiv som *-glad*, *-fornøyd*, *-romantisk* og *-morsom*, som vist med *døds morsom* i (6-58):

(6-58) a. Vi synes det er *døds morsomt*, faktisk (DB, 15.05.1998).

I slike konstruksjoner finnes ingen semantisk relasjon mellom forleddet og etterleddet, noe som peker på grammatikalisering. Forleddet *døds-* er også forbundet med noe negativt, og en skulle derfor anta at det forsterker adjektiv med negativt innhold. Men vel så ofte forsterker det positive adjektiv, som vist i (6-59):

(6-59) a. Det var *døds gøy* å gifte seg (DB, 05.03.2007).

b. Godterikalendere er det beste, og Haribo smaker *døds godt* (DB, 19.11.2012).

I enkelte konstruksjoner opptrer *døds-* også med forsterkende betydning til substantiv:

(6-60) a. Alfi sliter fortsatt med kneet etter Roy Keanes *døds tackling* for drøye to uker siden (VG, 07.05.2001).

b. Bjørnar, jeg er *døds fan* (FV, 08.10.2008).

Eksempelene i (6-60) viser igjen til den overdrivende betydningen i *døds-*. Slik jeg tolker det, er en *døds tackling* en ‘alvorlig tackling’ og en *døds fan* er ‘en stor fan’, ikke en som er ‘fan av døden’. Slike eksisterer, men har ikke mange treff i korpuset. Også andre forsterkende forledd blir brukt på samme måte, som for eksempel *skam-* i neste avsnitt.

6.3.2 *Skam-*

Skam, *gru*, *ill*, *skrekk* og *sjokk* er alle ord som beskriver følelser. Forledd utledet av slike ord er derfor samlet i kategorien EMOSJON. Betydningen til denne typen forledd blir ofte både leksikalsk og forsterkende på samme tid, som for eksempel vist med konstruksjonen *illgjerning* som har betydningen ‘gjerning som gjør vondt’ og dermed enkelt kan tolkes som en ‘dårlig gjerning’, eller når konstruksjonen *sjokkeffekt* uttrykker ‘uventet effekt’ og følgelig også gir en slags forsterkende betydning. Med adjektiviske grunnord blir denne enda

tydeligere, som i konstruksjoner som *sjokkrosa* og *illsint*. De fleste forleddene i denne kategorien har ikke så stor utstrekning, men *skam-* skiller seg ut.

Skam har betydningen ‘vanære; fornedrelse’ (NAOB), en emosjon som refererer til ‘følelsen av å være blyg eller sjenert’. Med denne betydningen danner ordet sammensetninger med substantiv, som vist i (6-61):

- (6-61) a. *skamfølelse*
 b. *skamvett*
 c. *skamplett* ‘vanærende stempel’ (BOB)

I tillegg danner forleddet sammensetninger med flere partisippformer, som i (6-62):

- (6-62) a. *skamrødmende*
 b. *skambelagt*

Skam- opptrer også frekvent i konstruksjonen *skamfull* med betydningen ‘som føler skam’ (NAOB). En slik konstruksjon er tvetydig, men ut fra treff i korpus blir den bare brukt i denne betydningen og ikke forsterkende. Som forsterkende forledd opptrer *skam-* med adjektiv av de fleste semantiske typer, som vist i tabell 17. I tillegg har forleddet en sterk tilknytning til verb og partisippformer, der det blant annet uttrykker intensitet.

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>skamfeit</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>skamrustet</i>
TEMPO	<i>skamtreg</i>
ALDER	<i>skamgammel</i> ³⁶
FARGE	<i>skamhvit</i> ³⁷
VURDERING	<i>skamgod</i>
VANSKELIGHET	<i>skamtøff</i>
KVALIFIKASJON	<i>skamsikker</i> ³⁸
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>skamfornøyd</i>
POSISJON	<i>skamlav</i>
KVANTITET	<i>skamtom</i>

Tabell 17: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *skam-* kan forsterke.

³⁶ ”Først hadde jeg en *skamgammel*, knøttliten tv”. Hentet fra: http://stinchaugaan.blogg.no/1264964281_peace_tegn_og_verdens.html. [Lest: 14.03.2018].

³⁷ ”De har vel ganske lik kropp, men sistnevnte er ikke *skamhvit* i huden”. Hentet fra: <http://www.klikk.no/forum/foreldre/topic/144240088-hvis-du-fikk-velge-hvilken-kropp-som-helst-i-verden-hvilken-ville-du-hatt-utseendemessig/>. [Lest: 14.03.2018].

³⁸ ”Den 30cm regelen er for å være helt *skamsikker*, om det skulle være en forstyrrende støykilde i nærheten”. Hentet fra: <http://byggebolig.no/elektro-belysning/avstand-mellom-signalkabel-til-ventilasjonsaggregat-og-230v-kabel>. [Lest: 14.03.2018].

Slik det fremkommer i korpuset, er mange av adjektivene som blir forsterket med *skam-* av typen VURDERING. Forleddet *skam-* kan forsterke både positive og negative adjektiv av denne typen, som vist med *skamkul* og *skamdårlig* i (6-63):

- (6-63) a. Alle i hovedstyret synes han er *skamkul*, sier hun (SA, 31.01.2002).
b. Aase sier han har fått et *skamdårlig* tilbud /.../ (AP, 29.10.2000).

Med adjektiv avledet av verb (partisippformer) opptrer forleddet derimot enda mer frekvent. Disse var det vanskelig å plassere i de ulike semantiske typene adjektiv, og jeg har derfor valgt å vise dem frem i et eget vedlegg ettersom flere også opptrer som verb, se vedlegg 57. I flere slike konstruksjoner viser *skam-* til at handlingen/hendelsen/tilstanden har ødeleggende resultat, som for eksempel i verbene *skamslå*, *skambanke*, *skamklippe* og *skambite*, her vist med *skamslått*:

- (6-64) Etter tre døgn i fangenskap og etter å ha blitt *skamslått* med jernstenger så offerets hender slik ut (VG, 21.02.2006).

Skam- kan også vise til en overdrivelse, som i *skamrose*, vist i (6-65):

- (6-65) Han er blitt *skamrost* av verdensledende kritikere (AP, 31.03.2015).

Eksemplene under viser at *skam-* har stor utstrekning når det gjelder å opptre i konstruksjoner som uttrykker intensitet eller noe ødeleggende. Følgelig kan det også parafraseres med 'veldig' når det opptrer med denne typen grunnord brukt adjektivisk:

- (6-66) a. /.../ det lå et *skamrustet* 200 liters oljefat fullt av spillolje på stranden i Kobbenvågen /.../ (BT, 09.09.2008).
b. /.../ akkurat som regn i fellesferien eller *skamsvidde* sommerkoteletter på grillen (AA, 03.07.2011).
c. Samtlige av de som var rundt ham var jo *skamdopa* på den tiden de også (AA, 20.01.2013).

I tillegg kan *skam-* opptre med avledete substantiv, som for eksempel *skamros* 'mye ros', *skamfylla* 'overdreven fylla' eller *skambud* 'lavt bud'. Som parafrasen viser, har *skam-* en kvantifiserende betydning i slike konstruksjoner.

Slik jeg tolker semantiske relasjoner i det ovenstående, vil konstruksjoner som kan parafraseres med 'handling med resultat skamfølelse' eller 'handling med ødeleggende resultat' vise et sterkere semantisk samsvar enn relasjonene som kan parafraseres når *skam-* opptrer som forsterkende forledd med grunnord brukt adjektivisk eller tydelige adjektiv. I konstruksjoner som for eksempel *skamtreg*, *skamfornøyd* og *skamtom* er den semantiske relasjonen mellom *skam-* og grunnordet fjern eller fraværende og forleddet semantisk bleket.

6.3.3 ”Knallhard konkurranse”

Den siste undergruppen med forledd som er utledet av abstrakte substantiv, er LYD.

Kategorien har flere medlemmer som har liten utstrekning, som vist i 5.3 med blant annet *plask-* og *pang-*. Men *smell-* og *knall-* har større utstrekning. Som ord har disse svært lignende semantikk, men som forsterkende forledd opptrer de med ulik frekvens i materialet, og kan stå som eksempler på konkurrerende former, jf. fornying, vist til i 6.2.3.

Smell- har leksikalsk betydning ‘kort, skarp eller høy lyd’ (NAOB). Forleddets semantikk er tydelig forbundet med LYD, noe som kan gjøre det vanskelig å skille mellom leksikalsk og forsterkende betydning ettersom lyd har en forsterkende betydning i seg selv. I sammensetninger kan *smell-* opptre med substantiv, som vist i (6-67):

- (6-67) a. *smellkys*
- b. *smellskudd*
- c. *smellpistol*

Til adjektiviske grunnord kan betydningen parafraseres med ‘veldig’, og *smell-* kan opptre med adjektiv av flere ulike typer, som vist i tabell 18:

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>smellfeit</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>smellvakker</i>
TEMPO	<i>smellfort</i> ³⁹
ALDER	<i>smellfersk</i>
FARGE	<i>smellblond</i>
VURDERING	<i>smellgod</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>smellflink</i> ⁴⁰
POSISJON	<i>smellhøy</i> ⁴¹
KVANTITET	<i>smellfull</i>

Tabell 18: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *smell-* kan forsterke.

I en konstruksjon som *smellhøyt*, kan relasjonen mellom forleddet og grunnordet beskrives som sterk ettersom den kan omfraseres til ‘høyt som (lyden av) et smell’, som i (6-68):

³⁹ ”Vinteren kom *smellfort*”. Hentet fra:

https://www.roysland.no/index.php?option=com_acajoom&act=mailing&task=view&listid=1&mailingid=9&Itemid=999. [Lest: 21.02.2018].

⁴⁰ ”Du er jammen *smellflink*”. Hentet fra: <http://signehjemmet.blogspot.no/2012/06/fargejusteringer-pa-badet.html>. [Lest: 21.02.2018].

⁴¹ ”startlønn i kommunen er 400.000 og lønna blir *smellhøy* etterhvert” Hentet fra: <http://forum.kvinneguiden.no/topic/424429-sosialantropologi-eller-arkeologi/?page=2>. [Lest: 21.02.2018].

(6-68) Det knekker fortsatt, men ikke så *smellhøyt*.⁴²

Men det er ikke denne konstruksjonen som er mest fremtredende i korpuset. *Smell-* opptrer mest frekvent med adjektivene *-feit* (her ofte med betydningen ‘stor kroppsstørrelse’) og *-vakker*, altså adjektiv som uttrykker DIMENSJON og FYSISK EGENSKAP:

- (6-69) a. Jeg veddet med meg selv at hun var *smellfeit* og luktet sur svette (DB, 28.03.1999).
b. Ben Affleck (32) skal ha falt for en ny, *smellvakker* Jennifer (VG, 06.09.2004).

Forleddet har videre en forholdsvis stor utstrekning, men opptrer lite frekvent i korpuset. Dette kan være fordi *smell-* har stoppet opp i utviklingen og blitt værende som forsterkende forledd til *-vakker* og *-feit*, eller fordi det har vært mer produktivt på et tidligere stadium. En slik undersøkelse krever en diakron tilnærming som faller utenfor denne oppgaven. I utgangspunktet virker det ikke som om det er noe semantisk som fører til at ordet ikke brukes like mye som forsterkende forledd som for eksempel *knall-*, vist under.

Knall- beskriver ‘kort kraftig lyd’ (NAOB). Oftest blir forleddet brukt forsterkende, men til enkelte substantiv brukes det som forledd med sin leksikalske betydning, som vist i (6-70):

- (6-70) a. *knallpatron*
b. *knallgass*

Som forsterkende forledd opptrer *knall-* med adjektiv av de fleste semantiske typer, som vist i tabell 19:

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>knalllang</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>knallfrisk</i>
TEMPO	<i>knallrask</i>
ALDER	<i>knallny</i>
FARGE	<i>knallblå</i>
VURDERING	<i>knallbra</i>
VANSKELIGHET	<i>knallvanskelig</i>
KVALIFIKASJON	<i>knallpresis</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>knallglad</i>
POSISJON	<i>knallhøy</i>
KVANTITET	<i>knallmye</i>

Tabell 19: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *knall-* kan forsterke.

⁴² ”Det knekker fortsatt, men ikke så *smellhøyt*” Hentet fra: <http://vgd.no/helse-sex-og-livsstil/helse/tema/1502674/>. [Lest: 21.02.2018].

Det kan være vanskelig å skille mellom leksikalsk og forsterkende betydning også for konstruksjoner med *knall*-. Men i kombinasjon med adjektiv kan ordet omfraseres med ‘veldig’, noe som ikke er tilfellet for eksemplene med substantiv over.

Som forsterkende forledd opptrer *knall*- oftest i konstruksjoner der relasjonen mellom komponentene kan tilsvare en sterk semantisk relasjon, som for eksempel i *knallhøyt* (‘høyt som (lyden av) knall’), *knallsterkt* (‘sterkt som (lyden av) knall’) og *knallhardt* (‘hardt som (lyden av) knall’). *Knallhard* er den konstruksjonen med flest treff i korpuset. Adjektivet -*hard* kan både vise til en FYSISK EGENSKAP og til VANSKELIGHET, som i (6-71):

- (6-71) a. Det var *knallhard* is i mesteparten av løypa /.../ (SA, 21.12.1998).
b. Klart for brennhet og *knallhard* etappe (DB, 15.07.2007).

På grunn av slike utvidelser av adjektivets betydning, virker det også naturlig når ordet brukes med adjektivet -*tøff* med betydningen ‘vanskelig’, som vist i (6-72), selv om ‘tøff som knall’ ikke er en sammenligning med tydelig relasjon.

(6-72) I morgen venter en ny *knalltøff* etappe i Tour de France (VG, 21.03.2011).

Videre brukes *knall*- ofte med adjektiv som uttrykker VURDERING. Særlig er det positive adjektiv som har flest treff i denne kategorien, som blant annet 779 treff på *knallbra* og 1492 treff på *knallgod*, jf. vedlegg 58. Men også til negative adjektiv inngår *knall*- i mønsteret ‘veldig X’.

Et alternativt mønster kan derimot være synlig når *knall*- opptrer med enkelte adjektiv av typen FARGE. Betydningen er forsterkende også her, men kan mulig tolkes som mer spesialisert.⁴³ Hos NAOB beskriver de blant annet *knallblå* som ‘kraftig, skinnende blå’, *knallrosa* som ‘sterk, skinnende, klar rosa’ og *knallgul* som ‘skinnende, sterk, ren gul’. Den samme betydningen som forleddet får med fargeadjektiv, ses også når *knall*- står med substantiv i konstruksjonen *knallfarge*, som har betydningen ‘sterk farge’.

I kombinasjon med andre substantiv får *knall*- en oppvurderende betydning, som kan tolkes som ‘veldig bra’, ‘veldig fin’ eller ‘veldig god’, slik som for eksempel i *knallkjøp*, *knallform* og *knallvær*.

Knall er også et av de ordene som brukes med oppvurderende betydning når det står selvstendig. NAOB lister ordet som adjektiv i denne bruken med betydningen ‘super; toppen; utmerket’. Dette kommer jeg, som nevnt tidligere for andre, lignende forledd, tilbake til i 7.6.

⁴³ Fargeadjektiv kan også være vanskeligere å plassere på en skala og kalles halvpremise hos *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund et al., 1997: 347).

6.3.4 Oppsummering kategorien ABSTRAKT

I kategorien ABSTRAKT er det vanskeligere å finne en direkte sammenligning som kan ha startet en eventuell grammatikalisering, slik som var tydelig for forleddene i kategorien KONKRET. Enkelte sterke semantiske relasjoner kan oppdages, men de utmerker seg ikke like tydelig når det gjelder bruk, foruten når det gjelder forleddet *knall-* i *knallhard*. Det er derfor en mulighet for at det er andre mekanismer som ligger bak bruken av slike forledd som forsterkende forledd. En av mulighetene jeg har pekt på, er forleddenes leksikalske betydning ettersom forleddene uttrykker endepunkt (i kategorien FENOMEN), sterke følelser (i kategorien EMOSJON) eller høy lyd (i kategorien LYD). Som Bolinger (1972: 20) skriver: "Intensification is the linguistic expression of exaggeration and depreciation /.../". En slik tolkning skulle også tilsi at det muligens er andre faktorer enn det semantiske i opphavsordet som fører til begrensninger i utstrekning. Ved å sammenligne forleddene *knall-* og *smell-* kan det virke som om begrensningene er et resultat av fornying. Gjennomgangen har også vist en semantisk svekkelse. Særlig er denne tydelig når forleddene forsterker motsetninger, som når ord med en negativ semantikk kombineres med adjektiv som har positive konnotasjoner, eller når ord som har en positiv semantikk kombineres med ord som har negative konnotasjoner.

6.4 EGENSKAP/TILSTAND

I denne kategorien har jeg plassert forsterkende forledd som er utledet fra adjektiv. Sammenlignet med adjektiv som fungerer som forsterkende adverb, jf. kap. 3.3.2, blir disse uttrykt morfologisk. De to forleddene med størst utstrekning i denne kategorien, og som jeg derfor vil vise, er *rå-* og *stygg-*.

Som selvstendig ord har *stygg* flere betydninger, men vanlige er 'slem', 'lei', 'skummel', 'ekkel' og 'grov'. Ifølge NAOB har ordet grunnbetydningen 'sky' eller 'redd'. Som leksem opptrer ikke *stygg-* i så mange sammensetninger, men noen finnes, som for eksempel vist i (6-73):

- (6-73) a. *styggvær* (evt. med fuge: *styggvær*)
b. *styggord*
c. *styggprat*

I tillegg blir det brukt i koplative sammensetninger med adjektiv, som vist i (6-74) :

- (6-74) a. *styggvakker* 'stygg og vakker'
b. *styggpen* 'stygg og pen'
c. *styggrosa* 'stygg og rosa'

I slike er det noe vanskelig å avgjøre betydning, ettersom *stygg-* også opptrer med andre adjektiv der det får betydningen ‘veldig’. Som forsterkende forledd forsterker *stygg-* adjektiv av flere semantiske typer, som vist i tabell 20, men har relativt få treff på antall, jf. vedlegg 67. Konstruksjonen som opptrer mest frekvent i korpuset jeg har benyttet, er *styggfort*.

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>styggstor</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>styggvarm</i>
TEMPO	<i>styggfort</i>
ALDER	<i>styggammel</i>
VURDERING	<i>styggbra</i>
VANSKELIGHET	<i>stygg tøff</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>stygg sulten</i>
POSISJON	<i>stygg høy</i>
KVANTITET	<i>stygg mye</i>

Tabell 20: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *stygg-* kan forsterke.

Adjektivet *stygg* har negative konnotasjoner, men til tross for dette, opptrer *stygg-* som forsterkende forledd også med adjektiv som uttrykker noe positivt, som vist i (6-75):

(6-75) I tillegg visste vi at han er *styggod* i utforkjøringene, så da var jeg ikke så engstelig lenger, sier hun (VG, 20.03.2011).

Men positive beskrivelser av fysisk ytre, kan som nevnt tolkes som kopulative sammensetninger, jf. eksempel (6-74). Det samme er tydelig dersom ordet står med fargeadjektiv: *stygg hvit* ‘stygg hvit farge’, *styggrosa* ‘stygg rosa farge’. Kopulative sammensetninger med adjektiv-adjektiv er en relativt vanlig sammensetningsstruktur i norsk (Askedal, 2016: 2532). Det er også en mulighet for at slike gir rom for omtolkning ettersom betydningen ‘veldig’ er til stede i noen grad, som for eksempel i *stygg brun* ‘stygg og brun’; ‘veldig brun’.

Som forsterkende forledd har *stygg-* flere likheter med frie adjektiv som brukes som forsterkere. Slike er blant annet omtalt hos Bolinger (1972), Lorenz (2002) og Westervoll (2015), men *stygg* er ikke med i utvalget som diskuteres i noen av disse. *Stygg* er relativt sjelden i bruk som fri forsterker til adjektiv, men brukes til å beskrive substantiv. Den eneste forsterkende bruken til adjektiv jeg finner med dette ordet, er i lignende fraser som dem vist i (6-76):

(6-76) a. Det er jeg *stygt redd for* ‘veldig redd for’ (eget eksempel)
 b. Jeg var *stygt tynn* ‘veldig tynn’ (eget eksempel)

En sammenligning av konstruksjoner som (6-76) og konstruksjoner som uttrykkes morfologisk, (6-77), viser tap av morfosyntaktiske egenskaper ettersom forleddet ikke er bøyd i morfologiske konstruksjoner.

(6-77) a. Det er jeg *styggredd for* ‘veldig redd for’ (eget eksempel)

b. Jeg var *styggtynn* ‘veldig tynn’ (eget eksempel)

Tap av morfosyntaktiske egenskaper er, som nevnt i 3.5.4, et tegn på dekategoriisering.

I tillegg til det ovennevnte kan *stygg-* også ha en kvantifiserende betydning til enkelte substantiv, som vist i (6-78).

(6-78) Jeg mistet førerkortet, men hadde *styggflaks* (AA, 08.04.2014).

Som forsterkende forledd har *stygg-* enkelte begrensninger, men disse er ikke tilknyttet forleddets negative semantikk. Forleddet er tydelig desemantisert når det opptrer i kombinasjon med etterledd som *-bra* (*styggbra*) og har betydningen ‘veldig bra’. *Stygg-* kan derimot være noe begrenset av kopulative sammensetninger som kan dannes med adjektiv av enkelte semantiske typer. Men slike restriksjoner er det vanskelig å fastslå som absolutte, ettersom konstruksjonene også kan tolkes forsterkende.

Et annet forsterkende forledd i kategorien EGENSKAP/TILSTAND, som i tillegg er et av de mest brukte forsterkende forleddene i materialet, er *rå-*. Som adjektiv har ordet flere betydninger knyttet til seg, men den mest grunnleggende finnes i ‘ubearbeidet/ikke kokt’ (BOB). Med denne betydningen opptrer *rå-* i konstruksjoner med substantiv, som i (6-79):

(6-79) a. *råaluminium*

b. *råmateriale*

c. *råutkast*

I tillegg kan forleddet opptre i mer kopulative sammensetninger, for eksempel *rårørt* og *råstekt*. Som adjektiv er *rå* også ofte brukt med både nedsettende og oppvurderende betydning, noe eksemplene i (6-80) fra BOB viser:

(6-80) a. Være *rå* og hjerteløs (‘brutal’)

b. En målvakt med en *rå* reaksjonsevne (‘utrolig, fenomenal’)

En slik betydningsutvidelse har muligens ført til at *rå-* har fått en bred utstrekning til både positive og negative adjektiv, ettersom det å forsterke med duplikasjon er utbredt, jf. Bolinger (1972: 291). Men jeg tar her utgangspunkt i den grunnleggende betydningen ‘ubearbeidet; ikke kokt’ for å påvise semantisk svekkelse.

Som forsterkende forledd opptrer *rå-* med adjektiv av de fleste semantiske typer, som vist i tabell 21:

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>råsvær</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>rålekker</i>
TEMPO	<i>råsakte</i>
ALDER	<i>råmoderne</i>
FARGE	<i>råblond</i>
VURDERING	<i>råbra</i>
VANSKELIGHET	<i>råtøff</i>
KVALIFIKASJON	<i>råsolid</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>råsmart</i>
POSISJON	<i>råhøy</i>
KVANTITET	<i>råmye</i>

Tabell 21: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *rå-* kan forsterke.

Svært frekvent forsterker *rå-* adjektiv som uttrykker FYSISK EGENSKAP, som vist med *råsterk* og *rålekker* i (6-81):

- (6-81) a. Han er *råsterk* og eksplosiv, men boksing krever så mye mer (AP, 14.05.2002)
 b. Jeg synes Golfen er *rålekker* /.../ (NL, 30.08.2012).

I slike konstruksjoner er betydningen bleket fra den grunnleggende 'ubearbeidet'.

Som forsterkende forledd opptrer *rå-* også ofte i kombinasjon med grunnord som er verb og uttrykker intensitet i konstruksjoner som *råkjøre*, *råsykle* og *råflørte*, eller som vist i (6-83) med *råslanke*:

- (6-82) Det er ingen god idé å *råslanke* seg noen få uker før (DN, 04.11.2010).

I slike konstruksjoner minner *rå-* om forleddet *skam-*, jf. 6.3.2 og muligens *grise-*, jf. 6.2.3, ettersom forleddene har tilsvarende bruksområder. Andre forsterkende forledd gir ikke intensiverende betydning til denne typen verb, jf. **kjempekjøre*, **dødssykle* og **dritflørte*, noe som viser hvor forskjellige paradigmer forsterkende forledd har.

Til substantiv blir *rå-* til tider brukt med oppvurderende betydning. Slike sammensetninger kan være et resultat av univerbering, som når beskrivende adjektiv og substantiv uttrykkes sammen, vist i (6-83):

- (6-83) Bankenes rådgivere er egentlig selgere - *råselgere* (NL, 26.01.2009).

Ofte er også konstruksjoner med *rå-* og substantiviske grunnord metaforiske og flere tolkninger er mulige, som for eksempel i etablerte konstruksjoner som *råsjanse* og *råskinn*.

Konstruksjoner med *rå-* har også likheter med frie adjektiv som blir brukt forsterkende, som forklart med *stygg-* over. Hvorfor bare enkelte adjektiv utvikler seg slik, er interessant,

men noe som faller utenfor denne oppgaven. Likevel vil jeg påpeke en mulig sammenheng mellom dette og ordets fonologiske egenskaper. *Rå* og *stygg* er kortere og mer konsise enn andre adjektiv som brukes som frie forsterkere, som for eksempel *skrekkelig* og *fenomenalt*.

Forleddene i kategorien EGENSKAP/TILSTAND som jeg her har diskutert, er adjektiv det virker som at er kommet lenger i grammatikaliseringsprosessen enn frie forsterkende adjektiv. Dette fordi de blir uttrykt morfologisk og har mistet sin selvstendighet og morfosyntaktiske egenskaper som bøyning. Begge forleddene har stor utstrekning og kan forsterke adjektiv av flere semantiske typer, noe som peker på en generell og bleket betydning.

6.5 AKTIVITET

Den siste kategorien, AKTIVITET, består av forledd som uttrykker det å utføre en handling eller aktivitet. Som nevnt i 2.2 kan det i noen tilfeller være vanskelig å avgjøre ordklassetilhørighet i sammensetninger. Dette er tilfellet for ord jeg har plassert i denne kategorien, ettersom de kan være utledet fra substantiv eller verb. I utgangspunktet regner jeg dem som substantiv. Flere av forleddene i denne kategorien har en delvis større utstrekning i kombinasjon med adjektiv som grunnord. Jeg har valgt å vise dette med forleddet *spreng-*.

Spreng- har betydningen ‘sterkt press eller trykk’ (NAOB), eventuelt verbet *sprengre*. Med slik betydning danner det sammensetninger med substantiv som vist i (6-84):

- (6-84) a. sprengstoff
b. sprengladning

Som forsterkende forledd med adjektiviske grunnord, opptrer forleddet ofte sammen med adjektivet *-full*, men det har også større utstrekning, som vist med eksempler i tabell 22:

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>sprengsvær</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>sprengvarm</i>
ALDER	<i>sprengmoderne</i> ⁴⁴
FARGE	<i>sprengrød</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>sprengtrøtt</i>
KVANTITET	<i>sprengfull</i>

Tabell 22: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *spreng-* kan forsterke.

⁴⁴ ”Det var *sprengmoderne* da”. Hentet fra: <http://beatepotet.blogspot.no>. [Lest: 04.04.2018].

Relasjonen mellom *spreng-* og grunnordet *-full* kan parafraseres som ‘så fullt at det sprenger’, en parafase som kan fungere med andre grunnord som også uttrykker KVANTITET. Men en slik relasjon virker mer perifer i en konstruksjon som *sprengtrøtt*. Slike konstruksjoner virker det heller som har oppstått etter mønster av lignende konstruksjoner, som for eksempel *stuptrøtt*. Dette viser at forleddet brukes med den generelle betydningen ‘veldig’.

Et annet grunnord *spreng-* opptrer med, er *-kald*. At ordet i tillegg brukes med antonymet *-varm*, tolker jeg som at forleddet *spreng-* kan bli oppfattet som et ytterpunkt på en skala (som eventuelt sprenges), som vist i (6-85):

- (6-85) a. Det var *sprengkaldt* på store deler av den nordlige halvkule den første uken i januar (AA, 01.02.2010).
b. Pizzaskorpen er knasende sprø fra det korte oppholdet i den *sprengvarme* ovnen /.../ (DA, 28.22.2008).

Av slike adjektiv er også substantiviske konstruksjoner som *sprengkulde* og *sprengvarme* avledet, som vist i (6-86):

- (6-86) a. Meteorologene spår ned mot minus 30 og *sprengkulde* på nattetid flere steder i Norge neste uke (DB, 20.11.2010).
b. Det har vært fin modning uten for mye *sprengvarme* og bærene har derfor fått utvikle seg fint (FV, 22.06.2002).

Spreng- opptrer også i konstruksjoner der grunnordet er verb. Ordet finnes i bruk i uttrykk, som for eksempel *jobbe på spreng*, der det har en intensiverende betydning. Konstruksjoner som *sprengfryse*, *sprengfyre*, *sprengtrene*, *sprengstarte*, *sprenglese* og *sprengjobbe* kan alle være omdannet fra slike. Her vist med *sprengjobbe* i (6-87):

- (6-87) De *sprengjobber* for å få det ordnet så fort som mulig (BT, 09.11.2012).

Med grunnord som er substantiv avledet av verb, får ordet også intensiverende betydning, som i konstruksjonene *sprengpugging* og *sprengjobbing*.

Andre forledd i kategorien AKTIVITET har også en noe større utstrekning enn det å bare forsterke grunnord de har en sterk semantisk relasjon med, blant annet *stup-*, *styr-* og *sprut-*, som inngår i flere konstruksjoner. Her nevnes noen, som *stuptrøtt*, *styrtmorsom*, *styrtrik*, *styrtvakker*, *sprutrød*, *sprutvåt* og *sprutenergisk*. I tillegg finnes flere i bruk som adverb, jf. *styrtende morsom* og *stupende bratt*.

De samme forleddene kan opptre i konstruksjoner med grunnord som er verb og substantiv. *Styr-* har mye av det samme semantiske innholdet som *stup-* ettersom begge forleddene viser til en hurtig nedadgående bevegelse. *Sprut-* og *spreng-* kan minne om ord som uttrykker høy lyd, jf. kapittel 5.3. Felles for de fleste i denne kategorien er at de ofte

opptrer med verb. Ettersom verb som grunnord er utenfor hovedformålet med denne oppgaven, vil de ikke bli diskutert mer inngående.

6.6 NEDSETTENDE ORD

En del av forleddene som er behandlet allerede, har en nedsettende betydning i tillegg til grunnbetydningen sin, som for eksempel *blod-*, *grise-* og *stygg-*. Men de forleddene som utelukkende blir kategorisert som NEDSETTENDE, har jeg plassert i denne kategorien fordi jeg opplever at den nedsettende betydningen er grunnbetydningen. Dette er ord som i hovedsak oppfattes som banneord, slangord eller tabubelagte ord. Det finnes flere uttalevariasjoner av disse og det er varierende hvilke som blir brukt i ulike idiolekter. Slike ord kan, som nevnt, hentes fra semantiske områder som religiøsitet, seksualitet og avføring, men også områder som død, sykdom, galskap og beruselse (Hasund, 2006a: 82). Det at de er relaterte til muntlig språkbruk, gir en utfordring ettersom jeg baserer meg på korpus, men *drit(t)-* opptrer relativt ofte og vil bli diskutert her.

Drit(t) har sin leksikalske betydning ‘avføring’, men er mest i bruk med nedsettende betydning.⁴⁵ Ordet er sjelden i bruk leksemisk i sammensetning, ettersom det begrenses av de negative konnotasjonene. Men enkelte belegg finnes, som blant annet i kombinasjon med substantiv, som vist i (6-88) og til partisippformer, som vist i (6-89):

- (6-88) a. *drittbleie* ‘bleie med dritt’
b. *drittlukt* ‘lukten av drit’⁴⁶

- (6-89) a. *drittdryppende* ‘som drypper av dritt’
b. *drittlignende* ‘som ligner på drit’

Som forsterkende forledd opptrer *drit(t)-* med adjektiv av tilnærmet samtlige semantiske typer, som vist i tabell 23:

⁴⁵ *Drit(t)-* opptrer med kort og lang rotvokal, representert typologisk som henholdsvis *dritt-* og *drit-*. Begge er i bruk som forsterkende forledd, men *drit-* har størst treffprosent, og er den skrivemåten jeg viser frem i dette kapittelet når det gjelder semantiske typer og utstrekning med ulike adjektiviske grunnord. Begge finnes derimot som vedlegg (se vedlegg 77). Kort rotvokal blir oftest brukt med leksemisk og nedsettende betydning til substantiv, men også slike konstruksjoner finnes treff med lang rotvokal.

⁴⁶ *Drittlukt* kan også tolkes som ‘dårlig lukt’.

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	EKSEMPEL
DIMENSJON	<i>drittynn</i>
FYSISK EGENSKAP	<i>dritkald</i>
TEMPO	<i>dritrask</i>
ALDER	<i>dritgammel</i>
FARGE	<i>dritbrun</i>
VURDERING	<i>dritbra</i>
VANSKELIGHET	<i>dritvanskelig</i>
KVALIFIKASJON	<i>dritusikker</i>
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	<i>dritsjalu</i>
LIKHET	<i>dritlik</i> ⁴⁷
POSISJON	<i>drithøy</i>
KVANTITET	<i>dritmange</i>

Tabell 23: Eksempler på ulike semantiske typer adjektiv forleddet *drit-* kan forsterke.

I materialet opptrer *drit(t)-* mest fremtredende med adjektiv av typen VURDERING, som kan ses i vedlegg 77. Selv om det er et nedsettende ord, er det ikke begrenset av denne semantikken ettersom ordet også opptrer med positive adjektiv:

- (6-90) a. Stekt torsk, det er jo *dritgodt!* (BT, 10.10.2010).
 b. Det er *dritbra*, sa hun etter at seieren var sikret (VG, 20.05.2010).

Drit(t)- forsterker også adjektiv fra andre semantiske områder, som vist i (6-91):

- (6-91) a. I kveld skal jeg bare drikke *dritmye* (AP, 24.02.2001)
 b. Men festivalen trenger ikke å bli *dritstor* (DA, 17.07.2009).
 c. Dama di er *dritfin!* (DB, 08.05.2006).

Dritt kan også opptre selvstendig med betydning som avviker fra den opprinnelige:

- (6-92) a. Jeg fikk beskjed om å snakke *dritt* om de andre deltagerne /.../ (VG, 17.10.1998).
 b. Er visst mye *dritt* der. Stoff og sånn (SA, 31.05.2000).

Her er betydningen ‘nedsettende’ eller ‘dårlig’. I tillegg finnes det i bruk som fri forsterker, som vist i (6-93):⁴⁸

- (6-93) Av og til blir jeg *dritt* lei (AP, 31.05.2000).

Dette har ordet til felles med andre forsterkende forledd som er karakterisert som nedsettende ord, som for eksempel *piss(e)-* og *ræv-*. Som forsterkende forledd opptrer disse mindre

⁴⁷ ”/.../ ville vi beholdt en som er *dritlik* sin far /.../. Hentet fra:

<http://martineslilleverden.blogspot.no/2009/04/vakst-har-de-hvertfall-og-her-gjesper.html>. [Lest: 14.04.2018].

⁴⁸ Tidligere har jeg nevnt univerbering som en mulig utvikling for forsterkende forledd. NAOB (under *dritt*, *adverb*) nevner en motsatt utvikling for konstruksjoner som *dritt lei*, at slike er dannet ved løsrivelse.

frekvent i materialet enn *drit(t)*-. I tillegg opptrer de for det meste med adjektiv som har en negativ semantikk (se vedlegg 78 og 79). Men det finnes treff på konstruksjoner som for eksempel *pissegod*, og en kan derfor ikke kategorisere dette forleddet som begrenset på grunn av negativ semantikk. Det samme kan mulig sies om *ræv-* ettersom et Google-søk viser blant annet forekomster av *rævbra*⁴⁹ og *rævgod*⁵⁰. I slike konstruksjoner er forledd med negative konnotasjoner tydelig desemantiserte, jf. 3.6.2. Her er det også mulig å trekke paralleller til enkelte frie adjektiv med negativ semantikk som opptrer som forsterkere til positive adjektiv, som blant annet Westervoll (2015) regner som grammatikaliserte, jf. 3.2.3.

6.7 Oppsummering

Innledningsvis i dette kapitlet spurte jeg hvilken semantisk relasjon det er mellom forsterkende forledd og grunnordet det står med. Siktemålet var å avdekke en mulig semantisk bleking som er synlig dersom forleddet ikke kan parafraseres som en del av sammensetningen som helhet. I tillegg har jeg undersøkt enkelte forledds begrensninger for å avgjøre ulike grader av desemantisering.

Som en oppsummering av det som er gjennomgått i kapittel 6, vil jeg starte med å vise en oversikt over de 14 ulike forsterkende forleddene som er omtalt, og hvilke semantiske typer adjektiv de opptrer med. Som nevnt innledningsvis tok jeg utgangspunkt i at forsterkende forledd sin utstrekning fordeler seg i tre ulike grupper når det gjelder hvilken utstrekning de har til ulike semantiske typer adjektiv:

1. Forsterkende forledd som ikke har noen utstrekning utover sterke relasjoner.
2. Forsterkende forledd som kan kombineres med flere semantiske typer adjektiv.
3. Forsterkende forledd som kan kombineres med tilnærmet samtlige semantiske typer adjektiv.

Forsterkende forledd i gruppe 2 kan kombineres med adjektiv fra flere semantiske typer, men har ulik utstrekning, som vist i tabell 24. Enkelte forsterkende forledd i denne gruppen tenderer mot å opptre i større grad med adjektiv de har en sterk semantisk relasjon med, som *lyn-* med adjektiv i gruppen TEMPO, som *syl-* med adjektiv i gruppen FYSISK EGENSKAP og DIMENSJON og som *blod-* med adjektiv i gruppen MENNESKELIG TILBØYELIGHET.

⁴⁹ ”/.../ men det fungerer *rævbra*”. Hentet fra: <http://www.heavymetal.no/blog/posts/tons-of-rock-2016-dag-3>. [Lest: 04.04.2018].

⁵⁰ ”/.../ og det er ikke til å stikke under en stol at han er *rævgod*”. Hentet fra: http://jenserkongen.blogg.no/1270800803_en_annen_konge.html. [Lest: 04.04.2018].

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	KONKRET				ABSTRAKT	E. OG T.	AKTIVITET
	<i>blod-</i>	<i>konge-</i>	<i>lyn-</i>	<i>syl-</i>	<i>smell-</i>	<i>stygg-</i>	<i>spreng-</i>
DIMENSJON	+	+	+	+	+	+	+
FYSISK EGENSKAP	+	+	+	+	+	+	+
TEMPO	+	+	+	-	+	+	-
ALDER	+	-	+	+	+	+	+
FARGE	+	-	-	-	+	-	+
VURDERING	+	+	+	+	+	+	-
VANSKELIGHET	+	-	-	-	-	+	-
VILJE	-	-	+	-	-	-	-
KVALIFIKASJON	-	-	+	+	-	-	-
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	+	+	+	+	+	+	+
LIKHET	-	-	-	-	-	-	-
POSISJON	+	-	-	-	+	+	-
KVANTITET	+	+	-	-	+	+	+

Tabell 24: Oversikt over utstrekning i gruppe 2.

Forsterkende forledd i gruppe 3 har derimot en større utstrekning, og slike kan kombineres med de fleste semantiske typer adjektiv, som vist i tabell 25.

ADJEKTIV – SEMANTISKE TYPER	KONKRET		ABSTRAKT			E. OG T.	NEDS. ORD
	<i>grise-</i>	<i>kanon-</i>	<i>døds-</i>	<i>skam-</i>	<i>knall-</i>	<i>rå-</i>	<i>drit-</i>
DIMENSJON	+	+	+	+	+	+	+
FYSISK EGENSKAP	+	+	+	+	+	+	+
TEMPO	+	+	+	+	+	+	+
ALDER	+	+	+	+	+	+	+
FARGE	+	+	+	+	+	+	+
VURDERING	+	+	+	+	+	+	+
VANSKELIGHET	+	+	+	+	+	+	+
VILJE	-	-	-	-	-	-	-
KVALIFIKASJON	+	+	+	+	+	+	+
MENNESKELIG TILBØYELIGHET	+	+	+	+	+	+	+
LIKHET	-	-	+	-	-	-	+
POSISJON	+	+	+	+	+	+	+
KVANTITET	+	+	+	+	+	+	+

Tabell 25: Oversikt over utstrekning i gruppe 3.

Det er likevel få eller ingen treff i korpuset på grunnord som tydelig passer i kategorien VILJE og kategorien LIKHET. Dette betyr ikke nødvendigvis at forleddene ikke kan opptre med slike adjektiv, men VILJE har svært få medlemmer (*målbevisst, tilsiktet*), jf. kategoriseringen hos

Dixon (2005), og adjektivene i kategorien LIKHET er av typen presise adjektiv som normalt ikke tar gradbøying (Faarlund et al., 1997: 347).⁵¹

Tabellene synliggjør en forskjell mellom forsterkende forledd i gruppe 2 og gruppe 3 når det gjelder utstrekning og antall semantiske typer adjektiv de ulike forsterkende forleddene opptrer med. Forsterkende forledd i gruppe 3 har en friere bruk. Denne tabellen tar derimot ikke hensyn til hvilke grunnord som blir forsterket innad i de ulike semantiske typene. Dette har jeg synliggjort enkelte steder i teksten ved å kommentere ulike begrensninger i utstrekningen til forsterkende forledd, særlig dem i gruppe 2.

For å oppsummere finnes noen tydelige begrensninger som er tilknyttet forleddets semantikk. Forsterkende forledd i gruppe 2, som tilhører kategorien KONKRET, har tydelige begrensninger til adjektiv som er antonymer av konstruksjoner der det er en sterk semantisk relasjon ('X som Y'). For eksempel kan ikke *lyn-* og *syl-* opptre med antonym til konstruksjonene *lynrask* og *syltynn* ettersom **lynsakte* og **syltykk* er ugrammatiske. For forsterkende forledd i samme kategori med forholdsvis fri bruk, er ikke dette ugrammatisk. *Kanon-* kan kombineres med både *-full-* og *-tom* og uttrykke 'veldig' (*kanonfull*, *kanontom*). Dette viser at adjektiv i gruppe 3 er så frie at de kan forsterke adjektiv uavhengig om adjektivet semantisk uttrykker noe som er oppe eller nede på en skala av det adjektivet refererer til. Men konstruksjonene opptrer derimot ikke nødvendigvis like frekvent, jf. vedlegg 42. I tillegg viser dette seg når nedsettende ord eller ord med en negativ semantikk opptrer med adjektiv som uttrykker noe positivt. Forsterkende forledd i gruppe 3 kan forsterke både positive og negative grunnord, jf. *dritbra*. Derimot er et forledd som *blod-* fortsatt knyttet til det negative ettersom **blodbra* virker ugrammatisk. På den annen side finnes også flere forsterkende forledd som i større grad er tilknyttet det positive, som for eksempel *konge-* og *knall-*. *Konge-* opptrer for det meste med positive grunnord, men her finnes det treff på Google som indikerer det motsatte, og en kan mulig anta at forleddet er på vei mot en friere bruk. *Knall-* kan både opptre med positive og negative grunnord.

De fleste forsterkende forledd har en tydelig tilknytning til enkelte grunnord uansett utstrekning, men forsterkende forledd i gruppe 3 tenderer mot å oftere forsterke adjektiv i den semantiske typen VURDERING, som for eksempel *-god* og *-dårlig*. I tillegg har slike ofte en jevnere fordeling i bruksområde, men her finnes unntak, som for eksempel at forleddene *stein-* og *knall-* opptrer svært frekvent med grunnordet *-hard*, jf. vedlegg 30 og 58.

⁵¹ Det finnes enkelte treff på *-klar* som kan minne semantisk om *målbevisst* og *tilsiktet*, men som regel opptrer adjektivet *klar* med andre betydninger, som for eksempel 'skarp', 'skinnende' og 'ren'. Slike er tilhørende i andre semantiske typer.

I tillegg til dette har jeg pekt på at enkelte konstruksjoner i gruppen EGENSKAP/TILSTAND kan tolkes som kopulative. Slike konstruksjoner kan også være en begrensning for mønsteret 'veldig X', men de er tvetydige og til tider vanskelige å avgjøre. Det finnes også forsterkende forledd i gruppe 2 der begrensningene ikke er like fremtredende, men ettersom forsterking er en kategori som ofte fornyes, vil slike tomrom kunne oppstå. De ulike mønstrene som er omtalt, viser også at forsterkende forledd inngår i ulike forsterkende paradigmer. Foruten varierende utstrekning når det gjelder adjektiv som grunnord, kan ikke alle forsterkende forledd opptre med verb og substantiv.

I konstruksjoner med forsterkende forledd tilhørende kategorien KONKRET, er den mest utbredte relasjonen en sammenligningskonstruksjon, representert med $Y+X = X$ som Y . Slike blir forsterkende fordi fremtredende egenskaper hos forleddet blir overført til adjektivet og forsterker det. Enkelte konstruksjoner krever derimot en lengre parafrase for å gi mening. Gjennomgangen viser at adjektivet ofte blir brukt metaforisk, selv med forsterkende forledd. Slike utvidelser kan bidra til at konstruksjonen enklere oppfattes som 'veldig X', ikke bare en sammenligning, fordi det semantiske samsvaret blir svakere. I tillegg har jeg påpekt at en slik bruk av forleddet kan føre til at det nye mønsteret øker i frekvens, og mulig påvirker en videre grammatikalisering positivt (jf. Bybee, 2006: 721). For andre konstruksjoner i denne kategorien er det kollokasjoner eller faste uttrykk som ligger bak en parafrase, som for eksempel 'som en gris' og 'som en konge'. Det kan virke som om positive eller negative konnotasjoner i slike fraser, gjør at forleddene kan passe med mange typer grunnord.

For flere av de forsterkende forleddene i kategorien ABSTRAKT, er det vanskeligere å finne en direkte sammenligningskonstruksjon som kan være årsaken til at konstruksjonen oppstår. Men det at forleddene uttrykker ytterpunkter, emosjoner og høy lyd gjør dem egnet som forsterkere. I tillegg er det flere konstruksjoner i denne kategorien som er tvetydige, som for eksempel *dødssyk* og *skamfull*.

Forsterkende forledd som er utledet av adjektiv (EGENSKAP/TILSTAND) brukes på lignende måte som fri forsterkerbruk der adjektiv blir brukt forsterkende til adjektiv, eller som kopulative sammensetningsmønster der sammensetningen uttrykker sidestilling (*rålekker* 'rå og lekker') og duplikasjon gir den forsterkende effekten. Muligens kan den første typen være en videre utvikling av den grammatikaliseringstien som er påbegynt for enkelte adjektiv som opptrer som frie forsterkere.

Relasjonene jeg har vist i kategorien AKTIVITET, viser også til en mulighet for at det er en lengre parafrase bak sammensetningen og en sterk semantisk relasjon. De fleste konstruksjoner i denne kategorien kan parafraseres som en årsakssetning, som i *brennvarm*

‘så varmt at det brenner’, *dryppvåt* ‘så vått at det drypper’. Slike fraser er vanlige syntaktiske måter å uttrykke forsterking på, jf. kapittel 3.3.2. Alternativt er slike er dannet ved univerbering fra forsterkende adledd. Som vist finnes det flere eksempler på slike konstruksjoner, som *dryppende vått* og *brennende varm*. I tillegg er forleddene i denne gruppen ofte brukt forsterkende med verb som grunnord.

Relasjonen mellom forsterkende forledd og grunnord i kategorien NEDSETTENDE ORD, tenderer mot å støtte opp under det at slike i utgangspunktet brukes med negative adjektiv, men her har jeg for få treff til å si noe sikkert. Et forledd som *drit(t)*- derimot, er tydelig semantisk bleket og kan opptre i konstruksjoner med samtlige semantiske typer adjektiv, både positive og negative.

Samtlige av de forsterkende forleddene som er behandlet i dette kapitlet, inngår i alt fra noen få til flere konstruksjoner der det ikke kan påvises en semantisk relasjon mellom forsterkende forledd og grunnord. De er derfor eksempler på det som i teori om grammatikalisering kalles divergens, jf. 3.5.2, ettersom de innehar ulik betydning alt etter kontekst. De forsterkende forleddene der det nye mønsteret når lengst, og som i tillegg er tydelig semantisk bleket ettersom de opptre med et betydelig antall grunnord der det er ingen semantisk relasjon mellom konstituentene, kan en derfor argumentere for at er grammatikaliserte. Når slike brukes, selv i konstruksjoner der en semantisk relasjon kan observeres, er det også sannsynlig at dette er tilfeldig, og at forleddet i samtlige konstruksjoner blir brukt med betydningen ‘veldig’. Tilknytningen til det etymologiske utgangspunktet er i slike tilfeller svært svakt. Dette poenget kan vises med forleddet *døds-*, som i materialet opptre med ca. 170 ulike grunnord, men der bare et fåtall av disse er konstruksjoner som kan parafraseres med ‘døden’.

Forsterkende forledd er tydelig prefikslige i konstruksjoner der de uttrykker ‘veldig’ og der dette mønsteret har stor utstrekning. Men de viser også en flytende grense mellom sammensetning og avledning ettersom forleddets status varierer etter hvilke grunnord de opptre med, fra sterk semantisk relasjon til svak eller ikke-eksisterende semantisk relasjon. I neste kapittel vil jeg undersøke utvalgte av de mest desemantiserte forsterkende forleddene opp mot grammatiske faktorer.

7 Forsterkende forledd – Grammatisk analyse

7.1 Innledning

Den semantiske analysen har vist at flere forsterkende forledd har blitt så desemantiserte at de kan stå med adjektiv fra de fleste semantiske typene og uttrykke 'veldig'. Denne semantiske svekkelsen er som nevnt i 3.5.2 et typisk tegn på en begynnende grammatikalisering, men det finnes også grammatiske faktorer som kan støtte opp under at forsterkende forledd er grammatikaliserte, samt bidra til å beskrive forsterkende forledd og deres funksjon ytterligere. For å vurdere disse nærmere vil følgende forskningsspørsmål bli undersøkt i dette kapittelet:

- 2a. Hvordan forholder forsterkende forledd seg til begrepet affiksoid?
- 2b. Hvilken semantisk styrke har forsterkende forledd?
- 2c. Kan adjektiv med forsterkende forledd gradbøyes ytterligere?

I kapittel 7.2 undersøker jeg hvordan forsterkende forledd forholder seg til begrepet affiksoid. Dette er interessant ettersom affiksoid oftest er regnet som grammatikaliserte fra selvstendige ord (jf. 3.6). Som et ledd i denne undersøkelsen vil jeg også diskutere produktiviteten til noen utvalgte forsterkende forledd. I kapittel 7.3 undersøker jeg forsterkende forledd sin evne til å inngå i en koordineringsreduksjon. Denne testen har blitt brukt av Kenesei (2007) for å blant annet skille mellom ord, affiksoider og affikser, fordi en reduksjon kan vise om leddene har mye eller lite semantisk styrke. Videre tar jeg i kapittel 7.4 utgangspunkt i at grammatiske elementer av den samme typen utelukker hverandre (Enger og Kristoffersen, 2000: 15), noe som dermed skal hindre at forsterkende forledd kan brukes sammen med annen gradbøying. Dersom forsterkende forledd uttrykker grad, er dette tydelig funksjonelt. Forsterkende forledd kan derfor kategoriseres som mer grammatiske enn leksikalske. I 7.5 diskuterer jeg forsterkende forledd opp mot fonologiske og prosodiske forhold som trykk, stavelse og bruk av fugeelement. Avslutningsvis kommenterer jeg en eventuell elliptisk bruk av forsterkende forledd i 7.6.

7.2 Affiksoid?

I 3.6.1 ble det vist til følgende fem kriterier som var avgjørende for om et element kan kategoriseres som affiksoid, altså som elementer som samsvarer med selvstendige ord i form, men har egenskaper som prefiks, jf. Stevens (2005) og Ascoop og Leuschner (2006):

1. Affiksoider har en samtidig eksistens som tilsvarende frie leksem.
2. Affiksoider har en mer generell og abstrakt betydning.
3. Betydningen til konstruksjonen som helhet bestemmes av det andre leddet i konstruksjonen, ikke affiksoidet.

4. Affiksoider kompletterer eller konkurrerer med andre affikser når det gjelder distribusjon.
5. Affiksoider er serielle og vanligvis svært produktive (særlig i muntlig språkbruk).

Samtlige forsterkende forledd som er behandlet i denne oppgaven, har en tilsvarende leksikalsk form. Når elementer, som for eksempel *grise-* i *grisefin* ‘veldig fin’, eksisterer i språket sammen med forledd, som for eksempel *grise-* i *grisebonde*, viser dette til forsterkende forledds eksistens ved siden av identiske frie ord med samme etymologi. Følgelig passer de forsterkende forleddene som er med i denne oppgaven det første kriteriet for affiksoid.

Videre uttrykker de forsterkende forleddene betydningen ‘veldig’ når de kombineres med adjektiv som grunnord. Enkelte får også avvikende betydninger til substantiv og verb, som for eksempel når forleddet *konge-* i *kongehelg* brukes oppvurderende for å beskrive en ‘veldig bra helg’. Oppvurderende, nedsettende og forsterkende forledd er mer generelle og har mindre semantisk innhold enn ord som tilhører de store ordklassene (verb, substantiv og adjektiv). I stedet fungerer slike avledende og modifierer meningsinnholdet i grunnordene de står med. På denne måten kan de minne om andre grammatiske elementer, som for eksempel slike Hopper og Traugott (2003: 5) refererer til som *leksikalske avledningsmorfem*. Denne typen avledningsmorfem er grammatiske og tillegger mening, men påvirker ikke grunnordets ordklasse, som for eksempel prefikset *u-* eller suffikset *-inne*. Forsterking som kategori relateres også til det grammatiske hos Bolinger (1972:18). Han argumenterer for dette ettersom flere av medlemmene i kategorien tydelig er funksjonelle, som for eksempel *veldig* og gradbøyingssuffiksene *-ere* og *-est*. Forsterkende forledd passer dermed også godt til kriterium 2 for affiksoider, men undersøkelsen av semantisk styrke i 7.3 vil gi et mer nyansert syn på dette.

Den semantiske analysen har også vist at relasjonen mellom forleddet og grunnordet det står med ikke lenger har den samme strukturen som når forleddet ellers brukes i sammensetninger. Dette fordi forleddets opprinnelige betydning ikke lenger er en del av betydningen til sammensetningen som en helhet, og dermed ikke kan parafraseres. I konstruksjoner med forsterkende forledd er det grunnordet som bidrar med det grunnleggende semantiske innholdet, ikke kombinasjonen av delene. Dette kan for eksempel ses ved å sammenligne forleddet *kanon-* i konstruksjonene *kanonbåt* og *kanonspiller*. Strukturen i *kanonbåt* kan parafraseres som ‘båt med kanoner’, og det er tydelig at begge komponentene er til stede i sammensetningens betydning som helhet, men en *kanonspiller* er ingen ‘spiller med kanoner’. For konstruksjoner med forsterkende forledd og adjektiv som grunnord, i for

eksempel *kanonbra*, er det også bare grunnordet som bidrar med det grunnleggende semantiske innholdet. Forleddets funksjon er å forsterke. Forsterkende forledd passer derfor også kriterium 3 for affiksoider.

Kriterium 4 omtaler elementenes distribusjon. Kriteriet viser til at forleddene skal kunne komplementere eller være i konkurranse med bruksområdet til andre affikser. Med andre ord omhandler dette også elementenes bruk i nye grammatiske paradigmer, noe som samsvarer med det som kalles dekategoriisering i teori om grammatikalisering, ettersom elementene har fått en ny rolle, jf. 3.5.4. Van Goethem (2008: 32) illustrerer dette med det nederlandske prefiksoidet *over-*. *Over-* kan i enkelte konstruksjoner overlape med prefikset *hyper-*, dermed alternerer bruken av konstruksjoner som *overactief* og *hyperactief* i nederlandsk. Det finnes flere prefikser som uttrykker det samme som forsterkende forledd i norsk. Blant annet enkelte av dem som er med i Skommers (1993) undersøkelse, som *ur-*, *ør-*, og *ni-* og neoklassiske som *super-* og *mega-* (Askedal, 2016: 2549). Det er ikke vanskelig å erstatte konstruksjoner med forsterkende forledd med disse. *Knallgammel* kan alternere med *urgammel*, *stupbratt* kan alternere med *superbratt/megabratt*, *museliten* kan alternere med *ørliten*, og så videre.⁵² Særlig er *super-* et prefiks som har en stor utstrekning til både substantiviske (f.eks. *superlag*) og adjektiviske (f.eks. *superviktig*) grunnord. Det kan være stilistisk forskjell i konstruksjoner som *grisebillig*, *råbillig* og *superbillig*, men å avgjøre om det er semantisk forskjell, er vanskelig. For eksempel brukes disse ordene for å uttrykke svært like budskap, som i eksemplene under:

- (7-1) a. Likevel er dette *råbillig*, og langt under prisen for en reise med rutefly til Thailand (DB, 05.09.2001).
b. I hele september vil det være *grisebillig* å reise sørover, sier Jason Eckhoff i Restplass.no (DN, 31.07.2012).
c. For dere nordmenn må det jo være *superbillig*, sier Sara på vei opp av velværebassenget og snart klar for shopping (VG, 14.05.2015).

Eksemplene i (7-1) viser også til *layering* ettersom de er ulike måter å uttrykke en funksjonell kategori på (Hopper, 1991: 22-23).

Til slutt kommer kriteriet som peker på at affiksoider er serielle og produktive. Med serielle menes at de blir brukt i flere konstruksjoner (Stevens, 2005: 72). Begrepet morfologisk produktivitet viser til den evnen et affiks har til å danne nye ord i språket (Indriðason, 2005: 40), og et tegn på produktivitet er antall ulike grunnord som et affiks kan

⁵² Det vil alltid være en viss grad av semantiske og stilistiske forskjeller her, men de inngår i samme paradigmet og har samme grammatiske rolle.

stå med. Tabell 26 viser 10 av de forsterkende forleddene som står til flest ulike semantiske typer adjektiv.⁵³ Tabellen viser antall ulike grunnord (adjektiv) de enkelte forsterkende forleddene forekommer med i korpuset, samt om de kan opptre med generell betydning i kombinasjon med grunnord som er substantiv og verb (jf. kapittel 6).⁵⁴

FORLEDD	ANTALL ULIKE GRUNNORD (ADJEKTIV)	ADJEKTIV (EKSEMPEL)	SUBSTANTIV (EKSEMPEL)	VERB (EKSEMPEL)
<i>konge-</i>	6	<i>kongebra</i>	<i>kongeidé</i>	-
<i>grise-</i>	81	<i>grisebillig</i>	<i>grisetap</i> <i>grisevits</i>	<i>grisekjøre</i>
<i>svin(e)-</i>	29	<i>svineheldig</i>	<i>svinekjøring</i>	<i>svinebanke</i>
<i>kanon-</i>	62	<i>kanonfin</i>	<i>kanonspurt</i>	<i>kanondebutere</i>
<i>knall-</i>	127	<i>knallhard</i>	<i>knallsuksess</i> <i>knallvær</i>	<i>knallspille</i>
<i>døds-</i>	170	<i>dødsglad</i>	<i>dødslyst</i>	<i>dødstakle</i>
<i>skam-</i> ⁵⁵	35	<i>skamsulten</i>	<i>skamros</i>	<i>skamslå</i>
<i>rå-</i>	137	<i>råtøff</i>	<i>råkjør</i>	<i>råflire</i>
<i>drit-</i>	136	<i>dritbra</i>	<i>dritunger</i> <i>dritlyst</i>	-
<i>dritt-</i>	37	<i>drittlei</i>	<i>drittjobb</i> <i>drittkjeft</i>	-
<i>stein-</i>	76	<i>steinhard</i>	<i>steinlyst</i>	-

Tabell 26: Oversikt over antall ulike grunnord (adjektiv) utvalgte forsterkende forledd forekommer med i korpuset.

De forsterkende forleddene i tabellen er serielle ettersom de kan kobles til et betydelig antall ulike adjektiv, og fordi adjektivene kan være av flere ulike semantiske typer, som blant annet vist i kapittel 6. Det eneste av forleddene som ikke har stor treffprosent i korpuset, er *konge-*, men som vist i 6.2.2 finnes det flere treff på Google, noe som tilsier at forleddet er mer i bruk enn hva som fremkommer i korpuset.

Forekomster i korpus måler derimot ikke elementets evne til å opptre i nydannelser (produktivitet), ettersom slike treff kan være allerede etablerte konstruksjoner. Derfor har jeg i tillegg søkt opp de 15 mest frekvente og ti av de minst frekvente konstruksjonene for tre utvalgte forledd (*kanon-*, *grise-* og *døds-*) i Nasjonalbibliotekets søketjeneste (heretter N-gram), for empiri på hvilket årstall konstruksjonene eventuelt kom i bruk skriftlig i avistekster. Søket er gjort pr. konstruksjon med asteriks, for å få med eventuelle bøyingsformer. Lenke til avistekstene er lagt i vedlegg 82. Ettersom materialet i korpuset jeg

⁵³ Jeg skiller *drit-* fra *dritt-* i tabellen ettersom de har ulikt bruksområde til grunnord som er substantiv.

⁵⁴ Antall ulike grunnord er, som nevnt i 4.6 talt opp etter at de ulike bøyingsformene er slått sammen til en form og representert med oppslagsform. En oversikt over de ulike grunnordene finnes i vedleggslisten bakerst.

⁵⁵ Antall grunnord er kun adjektiv. Partisippformer er i eget vedlegg som verb.

har benyttet meg av er fra perioden 1998-2015, kan en anta at konstruksjonene som opptrer i materialet er relativt nye dersom de ikke er søkbare i denne delen av Nasjonalbibliotekets digitale samling. Dette vil vise at forleddene i en bestemt periode har vært produktive (historisk), jf. Indriðason (2005).

For forleddet *kanon-* viser søket at forleddet er i bruk med grunnordene *-full*, *-hard* og *-sterk* fra første halvdel av 1900-tallet, som vist i tabell 27. Dette er konstruksjoner der det er en sterk semantisk relasjon mellom forleddet og grunnordet, på grunn av at de relativt enkelt kan parafraseres, jf. 6.2.5. Som forsterkende forledd til grunnord der det er en svakere eller ingen semantisk relasjon, kommer forleddet først i bruk fra 1980-tallet med positive grunnord som *-god*, *-bra* og *-fornøyd*.

ORD	ÅRSTALL
<i>kanonfull</i>	1926
<i>kanonhard</i>	1935
<i>kanonsterk</i>	1936
<i>kanonbra</i>	1981
<i>kanonfornøyd</i>	1984
<i>kanongod</i>	1989
<i>kanonfin</i>	1990
<i>kanontøff</i>	1996
<i>kanonartig</i>	1998
<i>kanonviktig</i>	1999
<i>kanongøy</i>	2000
<i>kanonkjekk</i>	2003
<i>kanonkul</i>	2004
<i>kanonfet</i>	ingen treff
<i>kanonspennende</i>	ingen treff

ORD	ÅRSTALL
<i>kanonaggressiv</i>	ingen treff
<i>kanonbred</i>	ingen treff
<i>kanonbrun</i>	ingen treff
<i>kanoneksotisk</i>	ingen treff
<i>kanonlykkelig</i>	ingen treff
<i>kanonmerkelig</i>	ingen treff
<i>kanonviktig</i>	1999
<i>kanonskuffet</i>	ingen treff
<i>kanonkomisk</i>	ingen treff
<i>kanonkonsentrert</i>	ingen treff

Tabell 27: Konstruksjoner med *kanon-* sortert etter første gangs treff i N-gram.

Videre viser et søk på de minst frekvente treffene i korpuset (tabell til høyre) at de fleste av disse ikke har opptrådt tidligere i avistekster. Dette kan indikere at de er relativt nydannet og ikke så utbredt at de blir brukt skriftlig i avistekster.

Tabell 28 viser at *grise-* er i bruk med adjektivet *-heldig* fra 1922, og at det opptrer med adjektivet *-kald* fra 1952. Også her ses en økning fra 1980-tallet med andre grunnord. Når det gjelder de minst frekvente treffene fra korpus, er det ingen forekomster i Nasjonalbibliotekets digitale samling. En kan derfor anta at også dette forsterkende forleddet har vært produktivt i senere tid.

ORD	ÅRSTALL
<i>griseheldig</i>	1922
<i>grisekald</i>	1952
<i>grisedyr</i>	1983
<i>griselekker</i>	1983
<i>grisebillig</i>	1995
<i>grisemoro</i>	1996
<i>grisebra</i>	1997
<i>grisefornøyd</i>	1997
<i>grisegod</i>	2001
<i>grisetøff</i>	2004
<i>grisestygg</i>	ingen treff
<i>grisetung</i>	ingen treff
<i>grisedårlig</i>	ingen treff
<i>grisefet</i>	ingen treff ⁵⁶
<i>griseslaktet</i>	ingen treff ⁵⁷

ORD	ÅRSTALL
<i>griseblakk</i>	ingen treff
<i>grisefarlig</i>	ingen treff
<i>grisefull</i>	ingen treff
<i>grisejevn</i>	ingen treff
<i>griselur</i>	ingen treff
<i>grisenervøs</i>	ingen treff
<i>griseskummel</i>	ingen treff
<i>grisetruvel</i>	ingen treff
<i>griseurettferdig</i>	ingen treff
<i>grisevulgær</i>	ingen treff

Tabell 28: Konstruksjoner med *grise*- sortert etter første gangs treff i N-gram.

Tabell 29 viser at *døds*- er i bruk allerede fra andre del av 1800-tallet. De første forekomstene er derimot med grunnord som kan forbindes med døden eller er brukt som overdrivelser.

ORD	ÅRSTALL
<i>dødsstille</i>	1867
<i>dødsstrøtt(-trett)</i>	1919
<i>dødsredd</i>	1922
<i>dødsalvorlig</i>	1929
<i>dødskjedelig</i>	1934
<i>dødsfarlig</i>	1939
<i>dødsmliten</i>	1953
<i>dødsbra</i>	1977
<i>døds viktig</i>	1978
<i>dødsfet</i>	1981
<i>dødsfornøyd</i>	1981
<i>dødsbillig</i>	1982
<i>døds gøy</i>	1983
<i>døds god</i>	1985
<i>døds kul</i>	ingen treff*

ORD	ÅRSTALL
<i>dødsgrinete</i>	ingen treff
<i>dødsironisk</i>	ingen treff
<i>døds komisk</i>	ingen treff
<i>døds konge</i>	ingen treff
<i>døds livlig</i>	ingen treff
<i>døds mange</i>	ingen treff
<i>døds moderne</i>	ingen treff
<i>døds nydelig</i>	ingen treff
<i>døds syntetisk</i>	ingen treff
<i>døds urban</i>	ingen treff

Tabell 29: Konstruksjoner med *døds*- sortert etter første gangs treff i N-gram.

⁵⁶ Vanskelig å søke på grunn av homonymi.

⁵⁷ Vanskelig å søke på grunn av homonymi.

Først fra slutten av 1970-tallet og 1980-tallet blir også dette forleddet brukt på en mer fri måte med grunnord som *-bra*, *-god* og *-fornøyd*. Forleddene til høyre viser at også *døds-* er produktivt i nyere tid.

Den ovenstående målingen av produktivitet kan, sammen med grunnordsfrekvensen vist i tabell 26, vise at flere forsterkende forledd er produktive i norsk. De ti forsterkende forleddene jeg her har sett nærmere på, er det derfor mulig å analysere som prefiksoider, ettersom de passer de nevnte kriteriene, foruten muligens *konge-* som er lite i bruk skriftlig.

7.3 Grad av semantisk styrke

Sammensetninger kan i stor grad koordineres på samme måte som syntaktiske ledd (jf. *gutte- og jenteklasse*), men som for eksempel vist hos Enger og Kristoffersen (2000: 126-127), kan en ikke utelate bøyingsuffixs (**Per komme- og går som han vil*) eller avledningssuffixs (**Kari er trive- og vennlig*) på samme måte. Fremstillingen under vil derimot vise at det finnes unntak for enkelte avledningsaffikser som har mer semantisk styrke og som er regnet som grammatikaliserte.

Ifølge Kenesei (2007) er koordineringsreduksjon en test for å avgjøre grad av semantisk styrke i orddanningselementer. Høy semantisk styrke tilsvarer et element som kan opprettholde en koordinering (stå alene), og det motsatte viser lav semantisk styrke. I en mellomposisjon finner vi de elementene Kenesei klassifiserer som semiord og affiksoider. Ord kan opptre selvstendig og brukes både som forledd og etterledd i sammensetninger, jf. 2.1. Affikser, affiksoider og semiord har bundet plassering, og for disse med bundet plassering setter han opp kriterier som utgår fra hvilken type koordinasjon leddet kan holde oppe.

Koordineringsreduksjon kan skje fremover (*Forward Coordination Reduction*, heretter FCR) eller bakover (*Backward Coordination Reduction*, heretter BCR). Ved FCR blir den første konstruksjonen stående som den er, og et identisk ledd strøket i den andre. Ved BCR blir den siste konstruksjonen stående som den er, og et identisk ledd i den første strøket (Kenesei, 2007: 274). Med selvstendige ord kan koordineringsreduksjon utføres begge veier, som vist i (7-2):⁵⁸

- (7-2) a. *slalomstøvler og -ski* (FCR)
b. *glassfasade og -dør* (FCR)
c. *hyttekjøp og -salg* (FCR)
b. *te- og stearinlys* (BCR)

⁵⁸ Eksemplene i dette kapittelet er egne, bortsett fra enkelte som jeg har funnet treff på i korpus. Sistnevnte er markert med fotnote.

- d. *gress- og kantklipper* (BCR)
- e. *hus- og hytteeiere* (BCR)

Derimot viser eksemplene i (7-3) at koordineringsreduksjon som regel ikke fungerer med suffikser og prefikser. Men suffiksene *-aktig* og *-messig* kan reduseres bakover, som vist i (7-4). Det samme gjelder mulig avledningssuffiksene *-vis*, *-dom* og *-skap* i (7-5). Alle tre suffiksene regnes som grammatikaliserte og av norrønt opphav (se Kinn, 2007: 159 særskilt om *-vis*) (BOB). Eksemplene med *-bar* og *-eri* i (7-6) kan mulig også reduseres bakover.

- (7-3) a. **maler og bak-* (FCR)
 b. **trygg- og kjærlighet* (BCR)
 c. **mistolket og -forstått* (FCR)

- (7-4) a. *bær- og situsaktig* (BCR)
 b. *løgn- og svikaktig* (BCR)
 c. *rutine- og regelmessig* (BCR)
 d. *pris- og kvalitetsmessig*⁵⁹ (BCR)
 e. *prosent- og kronemessig*⁶⁰ (BCR)

- (7-5) a. *lag- og trinnvis* (BCR)
 b. *grad- og skiftevis* (BCR)
 c. *periode- og prosentvis* (BCR)
 d. *alder- og sykdom*⁶¹ (BCR)
 e. *far- og morskap* (BCR)
 f. *klok- eller ondskap* (BCR)

- (7-6) a. *?vask- og holdbar* (BCR)
 b. *?vask- og renseri*⁶² (BCR)

Suffiksoider kan ifølge Kenesei (2007: 281) også reduseres bakover, som vist i (7-7):

- (7-7) a. *konge- og hertugdømme*
 b. *fiber- og vitaminrik*
 c. *energi- og ressursfattig*
 d. *kamp- og seierssulten*

Dette gjør dem mer like selvstendige ord enn suffikser. Den samme likheten til selvstendige ord kan mulig tilskrives konstruksjoner med forsterkende forledd dersom disse kan reduseres fremover, som for eksempel i (7-8):

⁵⁹ Dette er *pris- og kvalitetsmessig* et kupp! (DA, 07.06.2012).

⁶⁰ /.../ noe vi også tror vil gi seg utslag i et større *prosent- og kronemessig* verditap på hybridversjonen (DB, 26.11.2010).

⁶¹ /.../ samtidig som han blir angrepet av *alder- og sykdom* (DB, 13.08.2011).

⁶² Et av fortrinnene til Trondheim *Vask- og Renseri* AS er at vi ikke er større enn at vi kan gi våre kunder personlig service og oppfølging. Hentet fra: <http://www.tvr.no>. Lest: [7. april. 2018].

- (7-8) a. *knallrøde og -oransje striper*
b. *kanonharde og -tøffe oppoverbakker*
c. *verken grisedyr eller -billig*
d. *enten svinedårlig eller -bra*
e. *steintung og -hard avgjørelse*

På grunn av bruk av bindestrek over, kan disse tolkes slik at det forsterkende forleddet skal stå fremst i begge de koordinerte konstruksjonene (*knallrøde og knalloransje striper*, *kanonharde og kanontøffe oppoverbakker*), men samtidig virker det ikke som om de forsterkende forleddene har den samme semantiske tyngden som forleddet *slalom-* i *slalomski og -støvler* (*slalomski og slalomstøvler*) og de andre eksemplene i (7-2)a.- c. Treff i korpus på slike konstruksjoner er vanskelig å søke opp. Muntlig kan en heller ikke avgjøre betydningen av slike utsagn på grunn av at bindestreken ikke blir uttalt. Jeg kan derfor ikke finne belegg på at slike reduksjoner blir brukt, men heller ikke utelukke det. FCR med forsterkende forledd virker derimot noe vanskeligere enn en BCR med suffiksoider, og også unødvendig pragmatisk.

7.4 Markering av grad

Adjektiv og enkelte adverb kan gradbøyes. Foruten grunnformen (positiv) finnes formene komparativ og superlativ. Gradbøying uttrykker en direkte eller underforstått sammenligning av adjektivets semantiske innhold (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 209). På norsk kan gradbøying markeres på to ulike måter. Den ene er morfologisk ved å legge suffiksene *-ere* eller *-est* til adjektivstammen (*fin-finere-finest*), den andre er syntaktisk med *mer* eller *mest* som foranstilt ledd (*komplisert-mer komplisert- mest komplisert*). Noen adjektiv har *i-*omlyd (*ung-yngre-yngst*) og får også suffiksene *-re* og *-st*. Enkelte av de mest frekvente adjektivene har en annen stamme i komparativ og superlativ enn i positiv. Denne typen bøyning kalles suppletivbøying og finnes blant annet i bøyingsparadigmet til *god* (*bedre best*), *liten* (*mindre minst*) og *gammel* (*eldre eldst*) (Faarlund et al., 1997: 351-354).

Bruken av *mer* eller *mest* foran adjektiv gir samme betydning og funksjon som suffigering, derfor er begge deler regnet som gradbøying. Det er noen klare tendenser på hvilke adjektiv som bøyes syntaktisk, som for eksempel de fleste adjektiv med endelsene *-sk* og *-et(e)*, samt partisipper. Det samme gjelder flere sammensatte adjektiv, som for eksempel *blåøyd* og *firkantet*, og de fleste adjektiv som er dannet med suffiks. Men det finnes unntak, og flere adjektiv kan veksle mellom syntaktisk og morfologisk gradbøying (Faarlund et al., 1997: 351-358). Komparativ sammenligner vanligvis to deltakere opp mot ett parameter, alternativt brukes komparativ også for å sammenligne to parametre opp mot en deltaker. Den

sistnevnte konstruksjonen krever for øvrig også syntaktisk gradbøying, selv om adjektivet vanligvis tar morfologisk bøying (Dixon, 2005: 93):

- (7-9) a. *Eplet er mer surt enn søtt*
b. **Eplet er surere enn søtt*

Superlativ blir brukt for å beskrive en enkel deltaker med egenskap eller tilstand i den høyeste graden av samtlige innenfor en tilhørende gruppe (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 211).

Rønhovd (1993: 135-136) viser til at mange halvprefiks (affiksoider) uttrykker enten kvantitet eller grad. Han relaterer derfor forsterkende forledd til den grammatiske kategorien grad. Ifølge *Norsk referansegrammatikk* hindrer semantikken i konstruksjoner med forsterkende forledd at slike kan gradbøyes ettersom betydningen 'svært høy grad' blokkerer (Faarlund et al., 1997: 350-351). Det samme skriver Kulbrandstad og Kinn (2016: 211):

Sammensatte adjektiv som *beksvart*, *pottesur* og *steinhard* har ikke gradbøying. Her uttrykker nemlig forleddene (*bek-*, *potte-*, *stein-*) høyeste grad, så orda kan ikke ta ytterligere bøying. Likedan er det med adjektiv der forleddet er sammenlikningsgrunnlag (f.eks. *sitrongul*, jf. *gul som ein sitron*).

Dette peker også på forsterking som en grammatisk kategori, blant annet fordi det er lite språklig økonomisk å uttrykke den samme grammatiske kategorien flere ganger i ett og samme uttrykk (**mer snillere*), og fordi identiske grammatiske elementer vanligvis utelukker hverandre.⁶³ Andre adjektiv, som normalt ikke gradbøyes, er for eksempel *enorm* og *kolossal*, epistemiske adjektiv (*falsk*, *kunstig*, *potensiell*, *eventuell*) og presise adjektiv (*død*, *gift*, *daglig*, *barnløs*, *innelåst*). Her er det også det semantiske som hindrer gradbøying ettersom adjektivenes betydning ikke er av typen som kan graderes fordi den i stedet uttrykker sannhet eller enten-eller-forhold (*død-levende*, *gift-ugift*) (Faarlund et al., 1997: 351). Men, som blant annet Dixon (2005: 93) nevner, kan slike adjektiv bli bøyd komparativt med *mer* eller *mest* selv om de normalt ikke skal kunne graderes. I tillegg blir slike adjektiv modifisert med adverb, som for eksempel *ganske* eller *helt*:

- (7-10) a. Skillet mellom sportsbransjen og underholdningsbransjen blir derfor *ganske kunstig*, mener han (VG, 03.05.2000).
b. Påsketrafikken har vært *helt enorm* (FV, 25.03.2008).

I korpuset jeg har brukt, er det få treff på konstruksjoner med forsterkende forledd som blir bøyd morfologisk i komparativ eller superlativ. Men i (7-11) har jeg samlet noen

⁶³ Her finnes unntak, som for eksempel dobbel bestemthet (*den gode mannen*).

eksempler der gradbøying med suffiks er brukt i tillegg til forsterkende forledd eller forledd som er sammenligningsgrunnlag:

- (7-11) a. Katedralen er vakkert lyssatt og *smekkkfullere* enn på julaften (AP, 31.07.2009).
b. ”Bring You Home” er en plate full av erstatningspop hvor gørrkjedelige ballader avløses av enda *gørrkjedeligere* midtemposanger (VG, 27.06.2006).
c. Når det så fryser på /.../ blir det enda *såpeglattere* (AP, 14.01.2000).
d. Til det er persontegningene *syltynnere* enn de kokainsniffende supermodellene i den tykke boken (AP, 08.11.2008).
e. Dermed er det opp til deg å leie et mannskap, fyll skottet med kuler og krutt og legge ut på det *ramsalteste* av de syv hav (DB, 06.10.2006).
f. Bare de aller *griseheldigste* kan regne med å komme inn på Nou Camp uten svartebørshandel (DB, 26.04.1999).
g. /.../ selv om den kan bli i *sukkersøteste* laget for oss voksne (DA, 06.06.2012).
h. Og *søkkrikest* av alle er Manchester Citys hovedaksjonær, sjeik Mansour bin Zayed al Nahyan (D, 08.01.2009).
i. St. Moritz er kjent som tumleplass for de aller *styrtrikeste* vinterturistene (DB, 05.02.2001).
j. Der tar publikum hetebølgen av glede, for der styrer tre av de *råflotteste* damene i norsk underholdning (DB, 16.01.2003).
k. /.../ du er verdens *drittkuleste* person! (DB, 23.05.2006).

Ikke alle vil klassifisere eksemplene over som god norsk språkbruk, men dersom eksemplene gjøres om til syntaktisk gradbøying, blir de mulig mer akseptable. Dette er vanlig for flere sammensatte adjektiv, selv om etterleddet alene kan gradbøyes med suffiks, som vist i (7-12):

- (7-12) a. *hjerteløs- mer hjerteløs- mest hjerteløs (*hjerteløsere)*
b. *lattermild- mer lattermild- mest lattermild (*lattermildere)*
c. *mørkredd- mer mørkredd- mest mørkredd (?mørkreddere)*

Det er også felles for eksemplene i (7-11) at de er konstruksjoner som opptrer forholdsvis frekvent som en enhet, som *søkkrik*, *syltynn*, *smekkkfull*, *griseheldig* og *råflott*. Det er mulig slike konstruksjoner tolkes som enkle leksem og ikke allerede gradbøyde adjektiv, og følgelig får aksept for gradbøying av den grunn. Komplekse ord, både sammensetninger og avledninger, kan bli leksikaliserte, særlig ved frekvent bruk. Det vil si at de gjerne oppfattes som ett enkelt leksem som har fått sin egen, spesialiserte betydning, og ikke som en sammensetning. Dette fordi de ulike delene komposisjonen består av er vanskelige å skille fra hverandre (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 148-149). I noen av eksemplene er det også en sterk semantisk relasjon mellom forsterkende forledd og grunnord (*syltynn* ‘tynn som en syl’). Slike konstruksjoner kan tolkes mer som sammensetninger enn avledninger dersom det semantiske forholdet mellom konstituentene ligger til grunn for analysen.

Ettersom gradsformene uttrykker ulike typer av sammenlikning, er det mulig å teste litt mer systematisk om det å bruke forsterkende forledd med gradbøyd adjektiv gjør setningen

ugrammatisk eller ikke. I det følgende har jeg derfor satt opp eksempler med tre ulike typer adjektiv (ordinær bøyning, bøyning med *i*-omlyd og suppletiv bøyning), med både morfologisk og syntaktisk gradbøyning, for å undersøke om noen av disse enklere tar gradbøyning enn andre.

Ordinær bøyning:

- (7-13) a. Damene var *flotte*. De var *flottere* enn de andre. De var de *flotteste* i hele verden
b. Damene var *råflotte*. De var *råflottere* enn de andre. De var de *råflotteste* i hele verden.
c. Damene var *råflotte*. De var *mer råflotte* enn de andre. De var de *mest råflotte* i hele verden.
- (7-14) a. Bussen var *rød*. Den var *rødere* enn bilen. Det var den *rødeste* bussen av alle
b. Bussen var *knallrød*. Den var *knallrødere* enn bilen. Det var den *knallrødeste* av alle.
c. Bussen var *knallrød*. Den var *mer knallrød* enn bilen. Det var den *mest knallrøde* av alle.
- (7-15) a. Huset var *dyrt*. Det var *dyrere* enn hytten. Det var det *dyreste* huset i gaten.
b. Huset var *grisedyrt*. Det var *grisedyrere* enn hytten. Det var det *grisedyreste* huset i gaten.
c. Huset var *grisedyrt*. Det var *mer grisedyrt* enn hytten. Det var det *mest grisedyre* huset i gaten.

Bøyning med *i*-omlyd:

- (7-16) a. Kofferten var *tung*. Den var *tyngre* enn de andre. Det var den *tyngste* kofferten på flyplassen.
b. Kofferten var *steintung*. Den var *steintyngre* enn de andre. Det var den *steintyngste* kofferten på flyplassen.
c. Kofferten var *steintung*. Den var *mer steintung* enn de andre. Det var den *mest steintunge* kofferten på flyplassen.
- (7-17) a. Hytten var *stor*. Den var *større* enn huset. Det var den *største* hytten på fjellet
b. Hytten var *kanonstor*. Den var *kanonstørre* enn huset. Det var den *kanonstørste* hytten på fjellet.
c. Hytten var *kanonstor*. Den var *mer kanonstor* enn huset. Det var den *mest kanonstore* hytten på fjellet.

Suppletiv bøyning:

- (7-18) a. Maten var *god*. Maten var *bedre* enn før. Maten var den *beste* jeg noen gang hadde spist.
b. Maten var *kjempegod*. Maten var *kjempebedre* enn før. Maten var den *kjempebeste* jeg noen gang hadde spist.
c. Maten var *kjempegod*. Maten var *mer kjempegod* enn før. Maten var den *mest kjempegode* jeg noen gang hadde spist.
- (7-19) a. Ole så *gammel* ut. Han så *eldre* ut enn Per. Han så *eldst* ut av alle.

- b. Ole så *døds gammel* ut. Han så *døds eldre* ut enn Per. Han så *døds eldst* ut av alle.
- c. Ole så *døds gammel* ut. Han så *mer døds gammel* ut enn Per. Han så *mest døds gammel* ut av alle.

Morfologisk gradbøying blir vanskelig i alle typene. Særlig er dette tydelig ved *i*-omlyd og suppletivbøying, noe som mulig kan forklares ved at grad i slike konstruksjoner ikke bare uttrykkes to ganger, men tre (forsterkende forledd, morfologisk gradbøying og *i*-omlyd/stammeendring). Syntaktisk gradbøying virker derimot mer akseptabelt i flere av eksemplene. Dette gjelder for eksempel i (7-14), som semantisk kan oppfattes som en egen farge, ikke bare ‘veldig rød’.

Eksemplene over er konstruerte, men det finnes treff i korpuset som bekrefter at *mer* og *mest* blir brukt foran adjektiv med forsterkende forledd. For å finne disse, gjorde jeg et søk på *mer* eller *mest* + forledd* i korpuset på ti av de forleddene som brukes til flest ulike semantiske typer adjektiv, samt noen som opptrer frekvent som sammenligningsgrunnlag (*iskald*, *søkkrik*, *brennhett* og *beksvart*). De sistnevnte finnes det enkelte treff på, som for eksempel vist i (7-20):

- (7-20)
- a. Men den viste seg å være *mer iskald* enn noen gang (AP, 06.01.2006).
 - b. Krisen i Øst-Ukraina har ført til at forholdet mellom Vesten og Russland er på sitt *mest iskalde* siden den kalde krigen (AA, 21.03.2015).
 - c. Jeg håper virkelig ikke at en av Europas *mest søkkrike* nasjoner har tenkt å svikte /.../ (AP, 17.08.2015).
 - d. /.../ mens nettopp religiøse strømminger i verden omkring oss er et tema som er *mer brennhett* enn på lenge /.../ (DA, 25.01.2007).
 - e. /.../ og lyse opp stedet med watt og dryss av gull og glitter i den *mest beksvarte* mørketiden (VG, 28.11.2005).

Under vises også noen utvalgte eksempler med de av forleddene som kan stå til flest semantiske typer adjektiv:

- (7-21)
- a. Selv om han ikke kastet seg inn i de *mest knallharde* taklingene (VG, 06.02.2000).
 - b. Spennende år venter i en stadig *mer knallhard* bransje /.../ (FV, 02.10.2004).
 - c. En renteøkning vil gi en enda *mer knallsterk* krone /.../ (VG, 05.05.2010).
 - d. Sentrumsskolen er kjent som en av de *mest knallrøde* videregående skolene i hele Oslo /.../ (DA, 31.08.2012).
 - e. På veggene henger de *mest rålekre* Gucci-produkter /.../ (AP, 01.06.2003).
 - f. Det er det *mest grisedårlige* jeg har sett, det er komplett skandale /.../ (AP, 03.12.2007).
 - g. Prisen vi må betale for å være verdenshistoriens *mest svineheldige* folk, er at vi må ligge foran når det gjelder å løse problemene /.../ (DB, 07.12.2009).
 - h. /.../ får selv den blaserte takterrassen på Cannes' *mest svindyre* hotell til å stoppe opp som i sakte film (DA, 16.10.2009).
 - i. Furumøbler, trolleig, sommerkoteletter og pelskåpe er ved siden av DDE det *mest dødsharrye* og smakløse som finnes, skriver hun (DB, 05.09.2001).

- j. /.../ søndagens Oscar-show ser ut til å bli *mer råflott* enn noen gang (DB, 20.03.2002).
- k. /.../ er det ingen som kaller hverandre ”*mest dritkjipe* bitch ever, lissom” (DB, 12.01.2011).
- l. Vi må jobbe *mer steinhardt* enn hittil og ta oss opp på et høyere nivå alle sammen, sa hun (AP, 02.10.2003).
- m. Uten en forutsigbar økonomi vil det bli enda *mer steintøft* for en liten klubb som MK å satse i norsk toppfotball (AA, 15.02.2007).
- n. /.../ denne sjarmerende filmen kan smelte de *mest steinharde* hjerter (AP, 16.12.2009).

Eksemplene viser at det er konstruksjoner som i noen grad kan sies å være sammenligningsgrunnlag som kan ta ytterligere gradbøying, som *steinhard* og *knallsterk*. Andre igjen, som *råflott*, *svindyr* og *knallrød*, kan mulig oppfattes som enkle leksem. Det finnes derimot ingen treff på *mer* eller *mest* sammen med de forsterkende forleddene *kjempe-* eller *kanon-*. Adverbet *veldig* kan heller ikke gradbøyes (**veldigere*, **veldigest*). Det er heller ikke vanlig at adverbet *veldig* modifiseres ytterligere, men muligheten er der, for eksempel med repetisjon (*det var veldig, veldig bra*). Forskjellen på adverbet *veldig* og forsterkende forledd er at forsterkende forledd fortsatt blir brukt med sin opphavlige betydning og funksjon og ikke er like grammatikaliserte som *veldig*. Muligens kan *kjempe-* sies å være det forleddet som i minst grad blir brukt med sin opphavlige betydning, og dermed det forsterkende forleddet som dermed ligger nærmest adverbet ‘veldig’.⁶⁴

En tredje forklaring på hvorfor det er mulig å gradere adjektiv som allerede uttrykker høy grad ytterligere, er ved å se på betydningsinnholdet til adjektivet i konstruksjonen, og hvor dette eventuelt befinner seg på en akse. Et adjektiv som for eksempel *liten* har en relativt fastsatt nedre grense ved et nullpunkt, mens et adjektiv som *stor* kan fortsette i det uendelige, ettersom det er vanskelig å se for seg et slutt punkt på skalaen i den retningen. Slike semantiske forhold kan mulig forklare hvorfor konstruksjoner med forsterkende forledd noen ganger er det ytterste, mens det andre ganger kan graderes videre med *mer* eller *mest*.

Oppsummert viser dette at adjektiv som er forsterket med forsterkende forledd, eller som står med forledd som er sammenligningsgrunnlag, i enkelte tilfeller kan gradbøyes ytterligere syntaktisk med *mer* eller *mest*. Men det viser seg at konstruksjoner dette skjer med i hovedsak er av den typen der det er en sterk semantisk relasjon mellom forleddet og etterleddet (sammenligningsgrunnlag- sammensetninger) det står til, samt konstruksjoner som mulig blir oppfattet som leksikaliserte. Eventuelt kan dette også være på grunn av de enkelte

⁶⁴ Som tidligere nevnt (i 4.5.1) er ikke forleddet *kjempe-* undersøkt grundig pga. noe u håndterlig mengde eksempler.

adjektivenes semantiske innhold. Slike funn svekker likevel ikke argumentet om at forsterkende forledd uttrykker en form for grad. Det er tydelig at dette er funksjonen til flere forsterkende forledd ettersom de interagerer med og utfyller kategorien grad i den forstand at de, som de andre formene, bidrar til å plassere egenskapen eller tilstanden på en skala. Tydeligst er dette sammenlignet med gradsformen positiv som har betydningen 'nokså stor grad' (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 210). Forsterkende forledd sin funksjon er å endre denne til 'veldig stor grad'. Dette kan oppfattes som det øverste, men ikke nødvendigvis ettersom semantiske forhold spiller inn i tolkningen.

7.5 Fonologiske og prosodiske forhold

Også fonologiske og prosodiske forhold er interessante å undersøke når det gjelder forskjellen mellom ord på den ene siden og affikser på den andre. Disse har, som vist i 3.6.2, særlig blitt vektlagt hos Meibauer (2013).

I sammensetninger ligger hovedtrykket på første stavelse, som vist i (7-22)a., mens det i avledninger, (7-22)b., vanligvis følger rotstavelsen, men også kan variere (Kulbrandstad og Kinn, 2016: 85-86). Årsaken til at trykk varierer ved avledninger er ifølge Kristoffersen (2008: 68) at enkelte affikser kan påvirke trykkreglene, jf. *'fråtse - fråts'eri* og *'plass - plass'ere*.

- (7-22) a. *'togstasjon, 'rullegardin, 'sommerbolle*
b. *'mistanke, mis'unnelig*

Konstruksjoner med forsterkende forledd har samme trykkmønster som sammensetninger og påvirker ikke ulikt. Konstruksjoner med forsterkende forledd ligger derfor nærmere ord enn affikser når det gjelder dette kriteriet, som vist i (7-23):

- (7-23) *'steingod, 'griseheldig, 'råflott*

I tillegg kan flere forsterkende forledd ha to stavelser der den ene er fuge (*grise-*, *kjempe-* og så videre), noe som ikke er tilfellet for affikser, foruten enkelte innlånte (*super-*, *mega-*). Det finnes ingen prefikser med norrønt opphav som har fuge. Dette er et kriterium blant annet Meibauer (2013: 27) vektlegger når han hevder at konstruksjoner med forsterkende forledd fortsatt bør defineres som sammensetninger:

First, and most importantly, genuine prefixes never contain linking elements as they show up in many German compounds, for example *Kind + er + garten* (Nübling & Szczepaniak 2008). There simply are no derivations like **Ur + s + wald*. But some expressive non-heads have linking elements (*Dreck + s + kerl*, *grotte + n + schlecht*), so that one may conclude that, at least in this respect, so-called prefixoids behave more like lexemes than like prefixes.

Petersen (2017: 25) følger også Meibauer på dette i sin diskusjon av færøyske forsterkende forledd. I norsk finnes det derimot enkelte forsterkende forledd som kan opptre både med og uten fuge, for eksempel *svin(e)-*, *ål(e)-* og *piss(e)-*. I tillegg er bruk av lang rotvokal i det forsterkende forleddet *drit(t)-* noe som skiller elementet fra slik det oftest opptre i konstruksjoner med selvstendige ord. Slike er muligens tegn på utvikling i form av dekategoriisering, jf. 3.5.4.

Forsterkende forledd er ikke fullt utviklet som prefiks. Bruk av fuge kan henge igjen ettersom forleddene fortsatt eksisterer som selvstendige ord og opptre i konstruksjoner der det er en sterk semantisk relasjon mellom forledd og grunnord. Videre kan den ekspressive semantikken i uttrykk med forsterkende forledd forklare at elementet ikke reduseres. For det første fordi forsterking ofte uttales med trykk. For det andre fordi kategorien forsterkende elementer er en kategori som ofte er i endring. Hopper og Traugott (2003: 122-123) forklarer dette med begrepet fornying (e. *renewal*), som jeg også nevnte i kapittel 6.2.3. Fornyng viser til prosessen der eksisterende betydninger opptre med nye former. Også Bolinger (1972: 18) påpeker at forsterkere er konstant utsatt for konkurranse fra andre elementer:

As each newcomer has appeared on the scene it has elbowed the others aside. The old favourites do not vanish but retreat to islands bounded by restrictions (for example *precious few* but no longer *precious hot*), and the newcomer is never fully successful and extends its territory only so far.

Som også vist i 3.5 er fonologisk reduksjon, forstått som bortfall av trykk, konsonanter eller vokaler, en endring som ikke nødvendigvis skjer med alle grammatiske former (jf. Hopper og Traugott, 2003: 154).

7.6 Ellipse?

Enkelte forsterkende forledd som opprinnelig er substantiv, brukes også som adjektiv med oppvurderende (7-24)a. eller nedsettende betydning, som i (7-24)b:

- (7-24) a. *helgen var konge/kanon/knall/kjempe/topp* 'helgen var veldig bra'
b. *mandager er dritt/møkk/piss* 'mandager er virkelig dårlige'

De negative er typiske ord som kommer fra slang. De positive er ord som opphavlig kan relateres til 'øverst', 'størst' eller 'høy lyd'.

Ifølge Meibauer (2013: 28) er det at enkelte ekspressive elementer har utviklet seg til adjektiv et tegn på at slike ikke er prefikser. Dette fordi det ikke finnes hjemlige prefikser som har utviklet seg via konversjon til å bli selvstendige ord. I stedet analyserer Meibauer disse som metaforer. Ettersom forsterkende forledd bare har sin forsterkende betydning i

kombinasjon med grunnord, vil en prosess som leder til slik bruk være nærliggende å tolke som det Norde og Van Goethem (2014: 259) kaller *debonding*, som viser til at et morfem går fra å være bundet til å bli fritt. Dersom det er tilfellet at dette er adjektiv utviklet fra substantiv via en ‘debonding’-prosess, vil en slik prosess i så fall gå mot hypotesen om unidireksjonalitet i grammatikalisering (jf. degrammatikalisering, som nevnt i 3.5.1).

Ascoop og Leuschner (2006: 246) tolker i stedet slike ord som ellipser, altså som uttrykk der det andre leddet i konstruksjonen utelates. Som jeg har vist i omtalen av de forsterkende forleddene *konge-*, *knall-* og *kanon-*, virker også denne analysen plausibel.

For å passe kriterier for adjektiv skal ordet kunne brukes attributivt, predikativt og adverbialt. I tillegg har adjektiv samsvarbøying og gradbøying. Eksemplene i (7-25) viser *knall* brukt predikativt:

- (7-25) a. /.../ fylden og klangen i den musikken hun får ut av fiolinen er helt *knall* (AA, 13.04.1999).
b. Jeg tenkte *knall*. Dette her blir show (FV. 06.01.2000).
c. Jeg synes den siste episoden er *knall*. Den gleder jeg meg voldsomt til å vise (DB.31.01.2000).

Ordet har også samsvarbøying i flertall, som vist i (7-26) der det står attributivt:

- (7-26) a. Han har laget *knalle* poplåter /.../ (AA, 01.03.1999).
b. /.../ og før helga kjørte vi noen *knalle* intervalløkter (DA, 18.03.2008).

I tillegg kan det gradbøyes morfologisk, som vist i (7-27):

- (7-27) a. /.../ han er dessuten i stand til å skrive *knallere* poplåter enn de fleste /.../ (AA, 26.07.1998).
b. /.../ i det som er i ferd med å bli Oslos *knalleste* bydel /.../ (AA, 01.06.2012).

De ovennevnte eksemplene viser at *knall* ‘bra’ passer kriteriene for adjektiv. Dersom dette ordet har utviklet seg fra substantivet *knall* ‘kort kraftig smell’ (BOB), kan det være et tegn på *debonding*. En utvikling som det ville vært interessant å se nærmere på med andre tilsvarende ord som *konge*, *kanon*, *kjempe* og *topp*.

8 Hva er forsterkende forledd? – Oppsummering og konklusjon

Som utgangspunkt for oppgaven hadde jeg følgende forskningsspørsmål, jf. kapittel 1.2:

1. Er forsterkende forledd i norsk grammatikaliserte, og kan det handle om ulik grad av grammatikalisering?
 - a. Hvilken semantisk utstrekning (e. *semantic extension*) har forsterkende forledd når de står med adjektiviske grunnord?
 - b. Hva er den semantiske relasjonen mellom forsterkende forledd og grunnordet de opptrer med?
 - c. Har de forsterkende forleddene begrenset produktivitet som følge av semantikken i ordet de er utledet fra?
2. Kan forsterkende forledd regnes som affiksoider?
 - a. Hvordan forholder forsterkende forledd seg til begrepet affiksoid?
 - b. Hvilken semantisk styrke har forsterkende forledd?
 - c. Kan adjektiv med forsterkende forledd gradbøyes ytterligere?

I oppgaven har jeg gjort en semantisk og grammatisk analyse av data som i hovedsak er hentet fra aviskorpus. Analysene er gjort med utgangspunkt i teori om grammatikalisering, affiksoider og orddanning. I dette kapittelet vil funn og resultater bli oppsummert.

8.1 Er forsterkende forledd grammatikaliserte?

Det tvetydige i konstruksjoner med forsterkende forledd og enkelte grunnord legger grunnlaget for en mulig omtolkning og et mulig paradigmeskifte fra leksikalsk til mer grammatisk for det forsterkende forleddet – en endring definert som grammatikalisering. Eksempelvis inngår de fleste forsterkende forledd i tvetydige konstruksjoner når de opptrer med adjektiviske grunnord der strukturen Y+X både kan omfraseres som ‘X som Y’ og ‘veldig X’. Slike semantiske omstruktureringer kan gi gradvise grammatiske og strukturelle følger for gjeldende elementer, som kan vise seg i stadig nye konstruksjoner. For å undersøke om forsterkende forledd er grammatikaliserte, har jeg i hovedsak undersøkt to mekanismer, semantisk bleking og utstrekning. I analysen har jeg også pekt på andre mulige omtolkningsmuligheter som blant annet kan oppstå i konstruksjoner som har metaforiske betydningsutvidelser, i konstruksjoner som bygger på kollokasjoner og idiomer, samt konstruksjoner der en lengre parafrase uttrykker det semantiske forholdet i konstruksjonen.

Den semantiske relasjonen mellom forsterkende forledd og grunnordene de står med varierer fra det jeg i oppgaven har kalt sterk semantisk relasjon til svak eller ikke-eksisterende semantisk relasjon. Flere forsterkende forledd opptrer i konstruksjoner der forleddets betydning ikke inngår i konstruksjonens betydning som en helhet. I slike konstruksjoner er det forsterkende forleddet semantisk bleket. For mange forsterkende forledd kan dette synkront vise seg som divergens ettersom de kan opptre i sammensetninger med

leksikalsk betydning, opptre i sammenligningskonstruksjon i ny kategori med tvetydig betydning, samt opptre som elementer med betydningen 'veldig'. Betydningen 'veldig' har en svakere innholdsmessig substans og er mer generell og abstrakt. Flere forsterkende forledd opptre også med en mer generell betydning til grunnord som er substantiv eller verb, der de blant annet har oppvurderende, nedvurderende eller intensiverende betydning. Den nye strukturen er derimot ikke kategorigjennomgripende for samtlige forsterkende forledd, og forsterkende forledd inngår i ulike forsterkende paradigmer.

I en mellomposisjon finnes forsterkende forledd der den nye strukturen har begrenset utstrekning, enten som et resultat av tydelige semantiske restriksjoner hos forleddet eller som et resultat av kategoriens fornying. På grunn av semantiske restriksjoner er det mulig å avgjøre ulike grader av grammatikalisering, fra forsterkende forledd som bare inngår i sammenligningskonstruksjon til forsterkende forledd som har tilnærmet fri bruk i det nye grammatiske paradigmet. Dette kan ses som ulike grader av grammatikalisering, der de forsterkende forleddene med den bredeste utstrekningen og færrest restriksjoner er de mest grammatikaliserte. Slike er så generelle at de kan forsterke positive eller negative adjektiv samt adjektiv som befinner seg oppe eller nede på en skala i de fleste ulike semantiske typer adjektiv.

8.2 Er forsterkende forledd affiksoider?

I forlengelsen av den semantiske analysen har jeg undersøkt ti av de mest generelle og desementiserte forsterkende forleddene opp mot kriterier for affiksoider. Undersøkelsen har vist at denne typen forsterkende forledd passer de nevnte kriterier:

1. Forsterkende forledd eksisterer samtidig med tilsvarende frie leksem.
2. Forsterkende forledd har en mer generell og abstrakt betydning og uttrykker 'veldig'. I tillegg kan enkelte ha oppvurderende eller nedvurderende betydning til substantiv og noen uttrykker intensitet i kombinasjon med enkelte grunnord som er verb.
3. Forsterkende forledd opptre i konstruksjoner der deres etymologiske betydning ikke inngår som en del av konstruksjonens helhet og kan derfor ikke lenger analyseres som selvstendige ord i slike.
4. Forsterkende forledd kan komplettere eller konkurrere med andre affikser og deres paradigmer.
5. Forsterkende forledd er serielle og flere av dem er produktive historisk.

Men forsterkende forledd oppfører seg ulikt, noe som kan tyde på at de fortsatt er ordlike i enkelte språklige kontekster.

Ordlike er de muligens også når det gjelder deres semantiske styrke. Det er ikke mulig å avvise at forsterkende forledd kan bære en koordineringsreduksjon ettersom de minner om

andre ordlike elementer i slike kontekster. Andre forhold gjør denne testen noe vanskelig å utføre, og til tider er en slik reduksjon lite hensiktsmessig pragmatisk.

Likevel har forsterkende forledd en tydelig grammatisk funksjon der de endrer adjektiv i positiv fra å uttrykke ‘nokså stor grad’ til å uttrykke ‘veldig stor grad’, og dermed tilfører adjektivet en skala av intensitet, på samme måte som gradbøyingsuffixene *-ere* og *-est* plasserer adjektivet på en skala av ulike grader. Men også her er det nyanser av ordlighet i de ulike forsterkende forleddene.

8.3 Konklusjon

Formålet med denne oppgaven har vært å undersøke hvordan forsterkende forledd skiller seg grammatisk og semantisk fra tilsvarende selvstendige ord, samt å gi en beskrivelse av disse som grensetilfeller av ord og affiks. Ved bruk av korpus og teori om grammatikalisering, affiksoider og orddanning, har jeg undersøkt ca. 80 forsterkende forledd i norsk. Det følgende kan sies om forsterkende forledd og deres natur:

Forsterkende forledd kan bevege seg over grensen mellom sammensetning og avledning avhengig av hvilke grunnord de kombineres med og har i den sammenheng både ordlike og affikslige egenskaper. I konstruksjoner med grunnord som er adjektiv kan de få en sekundær betydning i form av ‘veldig’, men hvor stor utstrekning de ulike forleddene har med det nye mønsteret, varierer fra ett enkelt adjektiv til tilnærmet fri bruk.. Forsterkende forledd som har tilnærmet fri bruk i det nye paradigmet, har fått prefikslige egenskaper, men like fullt eksisterer de som selvstendige ord i andre konstruksjoner. Slike forsterkende forledd, med tilnærmet fri bruk og divergerende betydninger alt etter kontekst, passer kriterier for affiksoider.

Grammatisk har forsterkende forledd en rolle som tydelig er tilknyttet intensitet og grad, ettersom de interagerer med gradssystemet der de uttrykker ‘veldig stor grad’. Men deres ordlike egenskaper fører også her til ulikheter. Den grammatiske undersøkelsen har videre avdekket at forsterkende forledd også har mer ordlike enn prefikslige egenskaper når det gjelder semantisk styrke og fonologiske og prosodiske forhold, som trykkplassering og eventuelle fuger, selv om det også her kan virke som om enkelte forledd er i utvikling. De begrenses derimot tydelig av eksistensen til tilsvarende selvstendige ord, og de begrenses av sin forsterkende natur, ettersom forsterking er en kategori som ofte fornyes.

8.4 Videre forskning

I oppgaven har jeg kommentert utvalgte områder der det er muligheter for videre forskning. Innledningsvis i kapittel 4 viste jeg blant annet til at forsterkende forledd er utbredt i talemål, slang og i det som kan karakteriseres som en ungdommelig språkstil. Det kan derfor være interessant med studier på forsterkende forledd med et sociolingvistisk eller dialektalt perspektiv for å avdekke hvilke språkgrupper som benytter seg av forsterkende forledd, samt for å avdekke eventuelle dialektale forskjeller i hvilke konstruksjoner som finnes. Også i et språktypologisk perspektiv kan forsterkende forledd studeres videre. Forsterkende forledd er kulturspesifikke, derfor vil flere komparative undersøkelser være interessante. Som vist i innledningen er det ikke gitt at disse konstruksjonene lar seg direkte oversette.

Videre har jeg kommentert at forsterkende forledd og forsterking som kategori er en kategori som ofte fornyes. Diakrone studier på enkelte forledd kan blant annet avdekke variasjon i produktivitet, og nyere synkrone studier vil være interessante ettersom det vil oppstå nydannelser.

I denne oppgaven har jeg lagt hovedvekten på forsterkende forledd med grunnord som er adjektiv, men oppgaven har også vist at enkelte forsterkende forledd opptrer med grunnord som er substantiv og verb. Særlig interessante er konstruksjoner med forsterkende forledd og verb, ettersom Ascoop og Leuschner (2006: 246) blant annet påpeker at disse er utbredt i svensk, men ikke i tysk. Hva karakteriserer denne strukturen? Og hvilke konstruksjoner kan dannes? Her kan mer systematiske undersøkelser og teori om grammatikalisering gi svar på interessante spørsmål. Det samme gjelder den mulige utviklingen fra substantiv til adjektiv gjennom prosessen degrammatikalisering. Flere forsterkende forledd kan opptre som adjektiv alene med positiv eller negativ betydning som 'bra' og 'dårlig'. De samme opptrer i konstruksjoner med forsterkende forledd og grunnord som er adjektiv og substantiv. I tillegg eksisterer også ordene med sin opphavelige betydning.

Begrepet affiksoid har også vist seg å være nyttig i denne oppgaven. Det finnes flere elementer i norsk som kan passe kriteriene, og som kan undersøkes videre.

Litteraturliste

- Andersen, G. og Hofland, K. (2012). Building a large corpus based on newspapers from the web. I Andersen, G. (Red.), *Exploring newspaper language*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Ascoop, K. og Leuschner, T. (2006). "Affixoidhungrig? Skitbra!" Comparing affixoids in German and Swedish. *STUF* 59,3, 241-252. Hentet fra: <http://hdl.handle.net/1854/LU-1091728>.
- Askedal, J. O. (2016). Norwegian. I Mueller, P.O., Ohnheiser, I., Olsen, S. og Rainer, F. (Red.), *Handbook of Word-Formation in European Languages*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Beard, R. (1998). Derivation. I Spencer, A. og Zwicky, A. M. (Red.), *The Handbook of Morphology* (s. 44-66). Oxford: Blackwell Publishers.
- Bokmålsordboka (2018). UiB/Språkrådet. (Red.). Hentet fra: <https://ordbok.uib.no>.
- Bolinger, D. (1972). *Degree words*. The Hague: Mouton &co., Printers.
- Booij, G. (2005). Compounding and derivation: Evidence for construction morphology. I W. U. Dressler, D. Kastovsky, O. E. Pfeiffer og F. Rainer (Red.), *Morphology and its demarcations. Selected Papers from the 11th Morphology Meeting, Vienna, February 2004*, 109–132. Hentet fra: <https://ebookcentral-proquest-com.pva.uib.no>.
- Brinton, L. J. og Traugott E. C. (2005). *Lexicalization and Language Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bybee, J. (2006) From usage to grammar: The mind's Response to Repetition. *Language*, 82(4), 711-733. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/4490266>.
- Bybee, J. (2003). Mechanisms of Change in Grammaticization: The Role of Frequency I Janda, R. og Joseph B. D. (Red.), *Handbook of Historical linguistics* (s. 602-624). Oxford: Blackwell Publishing.
- Dixon, R. M. W. (2004) Adjective Classes in Typological Perspective. I Dixon, R. M. V. og Aikhenvald, A. Y. (Red.), *Adjective classes: A Cross-linguistic Typology* (s. 1-49). Hentet fra: <https://ebookcentral-proquest-com.pva.uib.no>.
- Dixon, R. M. W. (2005). *A Semantic Approach to English Grammar*. Hentet fra: <https://ebookcentral-proquest-com.pva.uib.no>.
- Enger, H. O. og Kristoffersen, K. E. (2000). *Innføring i norsk grammatikk: Morfologi og syntaks*. Oslo: Landslaget for norskundervisning/Cappelen akademisk forlag.

- Fabb, N. (1998). Compounding. I Spencer, A. og Zwicky A. M. (Red.), *The Handbook of Morphology* (s. 66-84). Oxford: Blackwell Publishers.
- Faarlund, J. T., Lie, S. og Vannebo, K. I. (1997) *Norsk referansegrammatikk*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Faarlund, J. T. (2009). On the history of definiteness marking in Scandinavian. *Journal of Linguistics*, 45(3),617-639. doi:10.1017/S0022226709990041.
- Fjeld, R. V. (2008). Talespråkforskningens betydning for leksikografien. I Johannessen, J. B. og Hagen, K. (Red.), *Språk i Oslo. Ny forskning omkring talespråk* (s. 15- 28). Oslo: Novus Forlag.
- Hasund, I. K. (2006a). *Ungdomsspråk*. Bergen: Fagbokforlaget (LNU).
- Hasund, I. K. (2006b). *Slang*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Hegge, P. E. (2013, 27.10). Spørsmål til Per Egil Hegge. Sylferskt. Aftenposten [internett]. Hentet fra: <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=5177>.
- Heine, B. (2003). Grammaticalization. I Janda, R. og Joseph B. D. (Red.), *Handbook of Historical linguistics* (s. 575-601). Oxford: Blackwell Publishing.
- Hofland, K. (2018). Norsk aviskorpus. Hentet fra: <http://avis.uib.no/avis>.
- Hopper, P. J. (1991). On some principles of grammaticization. I Traugott, E. C. og Heine, B. (Red.), *Approaches to grammaticalization. Volume 1*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins publishing company.
- Hopper, P. J. og Traugott, E. C. (2003). *Grammaticalization. Second Edition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hüning, M. og Booij, G. (2014). From compounding to derivation. The emerge of derivational affixes through “constructionalization”. *Folia Linguistica* 48,2, 579-604. doi:10.1515/flin.2014.019.
- Indriðason, Þ. G. (2005). Historisk produktivitet. *Nordica Bergensia*, 32, 39-65.
- Johannessen, J. B. (2003). Innsamling av språklige data: Informanter, introspeksjon og korpus. I Johannessen, J. B. (Red.), *På språkjakt*. (s. 133-171). Oslo: Unipub forlag.
- Kenesei, I. (2007). Semiwords and Affixoids: The Territory Between Word And Affix. *Acta Linguistica Hungaria* 54, 263-293. doi.org/10.1556/ALing.54.2007.3.2.
- Kinn, T. (2007). Den historiske utviklinga til ord på -vis. Del 2: Analysar. *Maal og Minne* 02/2007, 158-186.
- Kristoffersen, G. (2008). Kort innføring i norsk fonologi. Pensumhefte. Universitetet i Bergen.
- Kulbrandstad, L. A. og Kinn, T. (2016). *Språkets mønstre* (4.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

- Leira, V. (1992). *Ordlaging og ordelement i norsk*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Lorenz, G. (2002) Really Worthwhile or not Really Significant? A Corpus-Based Approach to the Delexicalization and Grammaticalization of Intensifiers in Modern English. I Wischer, I. og Diewald, G. (Red.), *New Reflections on Grammaticalization* (s. 143-161). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Meibauer, J. (2013). Expressive Compounds in German. *Word Structure* 6.1, 21-42. doi:10.3366/word.2013.0034.
- Meurer, P. (2018). Norwegian Newspaper Corpus Bokmål. Created by *Norsk aviskorpus*. Distributed by the CLARINO UiB Portal: [hdl:11495/D9B5-0349-4330-0](https://hdl.handle.net/11495/D9B5-0349-4330-0).
- NAOB – Det Norske Akademis ordbok. (2018). Det norske Akademi for Språk og Litteratur/Kunnskapsforlaget (Red.). Hentet fra: <https://naob.no>.
- Nasjonalbiblioteket. (2015). NB N-gram. URL: http://www.nb.no/sp_tjenester/beta/ngram_1/.
- Norde, M. og Van Goethem, K. (2014). Bleaching, productivity and debonding of prefixoids. *Linguisticae Investigationes, Volume 37/2*, 256-274. doi:10.1075/li.37.2.05nor.
- Nynorskordboka (2018). UiB/Språkrådet (Red.). Hentet fra: <https://ordbok.uib.no>.
- Ovesen, S. S. (2016). *“Kakerlakkfrie kantiner og hundeløse hjem”*. *Ei undersøking av proprietiv og privativ adjektivdanning i norsk* (Masteroppgave). Bergen. Hentet fra: <http://bora.uib.no/handle/1956/12336>.
- Petersen, H. P. (2017). Styrkjandi forliðir sum grót-, hunda- og steyr- í grótføroyskur, hundasjúkur og steyrblindur. *Fróðskaparrit 64. bók 2017: 21-34*.doi: <http://dx.doi.org/10.18602/fsj.v0i0.99>.
- Ralli, A. (2010). Compounding versus derivation. I Scalise, S. og Vogel I. (Red.), *Cross-Disciplinary Issues in Compounding*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. Hentet fra: <https://ebookcentral-proquest-com.pva.uib.no>.
- Roksvold, T. (2005). Tendenser i norsk mediespråk. *Norsk medietidsskrift* 4/2005(12), 326-340.
- Rønhovd, J. (1993). *Norsk morfologi*. Bergen: Gyldendal.
- Sachs, E. (1963). On “Steinalt, Stock-still” and Similar Formations. *The Journal of English and Germanic Philology*, 62(3), 581-596. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/27714300>.
- Skommer, G. (1992). Word-Formation Description and Morphological Status of Intensifiers in Norwegian. *Folia Scandinavica, Vol.1*, 83-88.
- Skommer, G. (1993). Morphological intensifiers of meaning in Norwegian. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 11, 135-155.

- Stevens, C. M. (2005). Revisiting the Affixoid Debate: On the Grammaticalization of the Word. I Leuschner, T. Mortelmans, T. og Groodt, S. (Red.), *Grammatikalisierung im Deutschen*. (s. 71-83). Berlin/Boston: De Gruyter.
- Traugott, E. C. (2010). Grammaticalization. I Luraghi, S. og Bubenik, V. (Red.), *Continuum Companion to Historical Linguistics* (s. 271-285). London: Continuum Press.
- Trousdale, G. og Traugott, E. C. (2010). Preface. I Traugott, E. C. og Trousdale, G. (Red.), *Gradience, Gradualness and Grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins.
- Van Goethem, K. (2008). Oud-leerling versus ancien élève: A Comparative Study of Adjectives Grammaticalizing into Prefixes in Dutch and French. *Morphology* 18, 27-49. <https://doi-org.pva.uib.no/10.1007/s11525-008-9121-6>.
- Westervoll, M. T. R. (2015). *Dødsinteressant eller sykt unyttig? En korpusbasert tilnærming til grammatikaliseringen av forsterkende elementer i norsk* (Masteroppgave). Oslo. Hentet fra: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/49988>.

Korpus og søketjenester

Aviskorpus (bokmål). Opprettet av *Norsk aviskorpus*. Clarino/Uib. Tilgjengelig fra:

<http://clarino.uib.no/korpuskel/landing-page?identifiser=avis-plain&view=short>.

Nasjonalbiblioteket (2015) NB N-gram. Tilgjengelig fra:

http://www.nb.no/sp_tjenester/beta/ngram_1.

Eksemplene som er brukt fra *Aviskorpus (bokmål)* i denne oppgaven, er hentet fra følgende aviser:

AA: Adresseavisen, Trondheim

AP: Aftenposten, Oslo

BT: Bergens Tidende, Bergen

DA: Dagsavisen, Oslo

DB: Dagbladet, Oslo

DN: Dagens Næringsliv, Oslo

FV: Fædrelandsvennen, Kristiansand

NL: Nordlys, Tromsø

SA: Stavanger Aftenblad, Stavanger

VG: Verdens Gang, Oslo

Vedlegg

Vedlegg 1.	Konstruksjoner med <i>bein-</i> som forsterkende forledd.....	126
Vedlegg 2.	Konstruksjoner med <i>blod-</i> som forsterkende forledd	126
Vedlegg 3.	Konstruksjoner med <i>rad-</i> som forsterkende forledd.....	127
Vedlegg 4.	Konstruksjoner med <i>lik-</i> som forsterkende forledd	127
Vedlegg 5.	Konstruksjoner med <i>idiot-</i> som forsterkende forledd	128
Vedlegg 6.	Konstruksjoner med <i>knøtt-</i> som forsterkende forledd	128
Vedlegg 7.	Konstruksjoner med <i>konge-</i> som forsterkende forledd.....	128
Vedlegg 8.	Konstruksjoner med <i>bikkje-</i> som forsterkende forledd.....	128
Vedlegg 9.	Konstruksjoner med <i>bjørne-</i> som forsterkende forledd.....	129
Vedlegg 10.	Konstruksjoner med <i>grise-</i> som forsterkende forledd	129
Vedlegg 11.	Konstruksjoner med <i>katte-</i> som forsterkende forledd.....	131
Vedlegg 12.	Konstruksjoner med <i>muse-</i> som forsterkende forledd	131
Vedlegg 13.	Konstruksjoner med <i>padde-</i> som forsterkende forledd.....	131
Vedlegg 14.	Konstruksjoner med <i>ravn-</i> som forsterkende forledd	131
Vedlegg 15.	Konstruksjoner med <i>skrubb-</i> som forsterkende forledd.....	131
Vedlegg 16.	Konstruksjoner med <i>svin(e)-</i> som forsterkende forledd.....	131
Vedlegg 17.	Konstruksjoner med <i>ål(e)-</i> som forsterkende forledd.....	132
Vedlegg 18.	Konstruksjoner med <i>eple-</i> som forsterkende forledd.....	132
Vedlegg 19.	Konstruksjoner med <i>sitron-</i> som forsterkende forledd	133
Vedlegg 20.	Konstruksjoner med <i>sukker-</i> som forsterkende forledd.....	133
Vedlegg 21.	Konstruksjoner med <i>tomat-</i> som forsterkende forledd	133
Vedlegg 22.	Konstruksjoner med <i>bek-</i> som forsterkende forledd.....	133
Vedlegg 23.	Konstruksjoner med <i>bomulls-</i> som forsterkende forledd.....	133
Vedlegg 24.	Konstruksjoner med <i>flint-</i> som forsterkende forledd.....	133
Vedlegg 25.	Konstruksjoner med <i>flise-</i> som forsterkende forledd.....	133
Vedlegg 26.	Konstruksjoner med <i>is-</i> som forsterkende forledd.....	134
Vedlegg 27.	Konstruksjoner med <i>kull-</i> som forsterkende forledd	134
Vedlegg 28.	Konstruksjoner med <i>olje-</i> som forsterkende forledd	134
Vedlegg 29.	Konstruksjoner med <i>silke-</i> som forsterkende forledd	134
Vedlegg 30.	Konstruksjoner med <i>stein-</i> som forsterkende forledd.....	134
Vedlegg 31.	Konstruksjoner med <i>stokk-</i> som forsterkende forledd	136
Vedlegg 32.	Konstruksjoner med <i>stål-</i> som forsterkende forledd.....	137

Vedlegg 33.	Konstruksjoner med <i>blikk-</i> som forsterkende forledd.....	137
Vedlegg 34.	Konstruksjoner med <i>lyn-</i> som forsterkende forledd.....	137
Vedlegg 35.	Konstruksjoner med <i>storm-</i> som forsterkende forledd	138
Vedlegg 36.	Konstruksjoner med <i>bunn-</i> som forsterkende forledd	138
Vedlegg 37.	Konstruksjoner med <i>himmel-</i> som forsterkende forledd.....	139
Vedlegg 38.	Konstruksjoner med <i>mile-</i> som forsterkende forledd.....	139
Vedlegg 39.	Konstruksjoner med <i>sole-</i> som forsterkende forledd	140
Vedlegg 40.	Konstruksjoner med <i>stjerne-</i> som forsterkende forledd.....	140
Vedlegg 41.	Konstruksjoner med <i>topp-</i> som forsterkende forledd	140
Vedlegg 42.	Konstruksjoner med <i>kanon-</i> som forsterkende forledd.....	141
Vedlegg 43.	Konstruksjoner med <i>kniv-</i> som forsterkende forledd.....	142
Vedlegg 44.	Konstruksjoner med <i>krutt-</i> som forsterkende forledd.....	142
Vedlegg 45.	Konstruksjoner med <i>syl-</i> som forsterkende forledd	142
Vedlegg 46.	Konstruksjoner med <i>glass-</i> som forsterkende forledd	143
Vedlegg 47.	Konstruksjoner med <i>grav-</i> som forsterkende forledd	143
Vedlegg 48.	Konstruksjoner med <i>potte-</i> som forsterkende forledd	143
Vedlegg 49.	Konstruksjoner med <i>speil-</i> som forsterkende forledd.....	144
Vedlegg 50.	Konstruksjoner med <i>såpe-</i> som forsterkende forledd	144
Vedlegg 51.	Konstruksjoner med <i>drømme-</i> som forsterkende forledd	144
Vedlegg 52.	Konstruksjoner med <i>døds-</i> som forsterkende forledd.....	144
Vedlegg 53.	Konstruksjoner med <i>livs-</i> som forsterkende forledd.....	148
Vedlegg 54.	Konstruksjoner med <i>krise-</i> som forsterkende forledd.....	149
Vedlegg 55.	Konstruksjoner med <i>ill-</i> som forsterkende forledd	149
Vedlegg 56.	Konstruksjoner med <i>sjokk</i> som forsterkende forledd.....	149
Vedlegg 57.	Konstruksjoner med <i>skam-</i> som forsterkende forledd	150
Vedlegg 58.	Konstruksjoner med <i>knall-</i> som forsterkende forledd	151
Vedlegg 59.	Konstruksjoner med <i>pang-</i> som forsterkende forledd	155
Vedlegg 60.	Konstruksjoner med <i>plask-</i> som forsterkende forledd.....	155
Vedlegg 61.	Konstruksjoner med <i>smekk-</i> som forsterkende forledd.....	155
Vedlegg 62.	Konstruksjoner med <i>smell-</i> som forsterkende forledd.....	155
Vedlegg 63.	Konstruksjoner med <i>blå-</i> som forsterkende forledd	156
Vedlegg 64.	Konstruksjoner med <i>gal-</i> som forsterkende forledd	156
Vedlegg 65.	Konstruksjoner med <i>ram-</i> som forsterkende forledd.....	156
Vedlegg 66.	Konstruksjoner med <i>rå-</i> som forsterkende forledd.....	156

Vedlegg 67.	Konstruksjoner med <i>stygg-</i> som forsterkende forledd	160
Vedlegg 68.	Konstruksjoner med <i>brenn-</i> som forsterkende forledd	161
Vedlegg 69.	Konstruksjoner med <i>drypp-</i> som forsterkende forledd	161
Vedlegg 70.	Konstruksjoner med <i>gry-</i> som forsterkende forledd	162
Vedlegg 71.	Konstruksjoner med <i>rav-</i> som forsterkende forledd	162
Vedlegg 72.	Konstruksjoner med <i>spreng-</i> som forsterkende forledd.....	162
Vedlegg 73.	Konstruksjoner med <i>sprut-</i> som forsterkende forledd	163
Vedlegg 74.	Konstruksjoner med <i>stapp-</i> som forsterkende forledd.....	163
Vedlegg 75.	Konstruksjoner med <i>styrt-</i> som forsterkende forledd	163
Vedlegg 76.	Konstruksjoner med <i>stup-</i> som forsterkende forledd.....	164
Vedlegg 77.	Konstruksjoner med <i>drit(t)-</i> som forsterkende forledd.....	164
Vedlegg 78.	Konstruksjoner med <i>piss(e)-</i> som forsterkende forledd.....	168
Vedlegg 79.	Konstruksjoner med <i>ræv-</i> som forsterkende forledd	169
Vedlegg 80.	Oversikt over ulike forsterkende forledd + eksempel.....	170
Vedlegg 81.	Andre morfologiske forsterkere	172
Vedlegg 82.	Lenker til søk i Nasjonalbibliotekets søketjeneste (N-gram):.....	173

Vedlegg 1. Konstruksjoner med *bein-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
5928	beinhard
1229	beintøff
42	beinkald
16	beinsterk
12	beintørr
5	beinklar
4	beinmager
4	beintung
3	beinseriøs
3	beinsolid
2	beinfrossen
1	beindedikert
1	beinarrogant
1	beindyr
1	beinfattig
1	beinfeit
1	beinfunky
1	beingrim
1	beinheavy
1	beinheit
1	beinkontroversiell
1	beinkynisk
1	beinkåt
1	beinmelankolsk
1	beinprofesjonell
1	beinrapp
1	beinrå
1	beinsikker
1	beinsur
1	beinsyk
1	beintrist

Vedlegg 2. Konstruksjoner med *blod-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
1018	blodrød
425	blodfersk
76	blodtrimmet
65	blodharry
45	blodseriøs

19	blodhard
7	blodkommersiell
6	blodtøff
5	blodalvorlig
4	blodsvart
4	blodtrent
4	blodtung
3	blodtight
2	blodfeit/fet
2	blodhip
2	blodhøy
2	blodjevn
1	blodbratt
1	bloddyr
1	bloddårlig
1	blodfokusert
1	blodfrelst
1	blodheftig
1	blodheit
1	blodintens
1	blodirriterende
1	blodkald
1	blodkristen
1	blodkynisk
1	blodlojal
1	blodmørk
1	blodpatriotisk
1	blodreligiøs
1	blodrussisk
1	blodsensuell
1	blodsvett
1	blodtjukk

Vedlegg 3. Konstruksjoner med *rad-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
396	radmager

Vedlegg 4. Konstruksjoner med *lik-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
155	likblek
2	likhvit

2	likstiv
1	likbitter

Vedlegg 5. Konstruksjoner med *idiot-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
187	idiotsikker
3	idiotgenial
2	idiotenkel
1	idiotbillig
1	idiotglad
1	idiotrik
1	idiotsnill
1	idiotspinkel

Vedlegg 6. Konstruksjoner med *knøtt-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
1588	knøttliten

Vedlegg 7. Konstruksjoner med *konge-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
11	kongebra
2	kongefet
1	kongefin
1	kongefornøyd
1	kongekul
1	kongelang

Vedlegg 8. Konstruksjoner med *bikkje-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
159	bikkjekald
4	bikkjesnill
2	bikkjetung
1	bikkjefort
1	bikkjefryst
1	bikkjespennende
1	bikkjevåt

Vedlegg 9. Konstruksjoner med *bjørne-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
13	bjørnesterk
1	bjørnerå

Vedlegg 10. Konstruksjoner med *grise-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
68	griseheldig
45	grisedyr
41	grisebillig
32	grisegod
21	griselekker
20	grisekald
18	grisestygg
14	grisemoro
14	grisetøff
13	grisefet
12	grisebra
11	grisetung
10	grisefornøyd
10	grisefort
8	grisedårlig
8	griseslaktet
7	griserosa
7	grisevill
6	grisefin
6	grisekjedelig
6	grisekul
6	griselang
6	grigestor
6	griseviktig
5	grisesint
4	grisefrekk
4	grisehøy
4	grisenervøs
4	grisesterk
4	grisevond
3	grisedeilig
3	griseglad
3	grisehard
3	grisemorsom

3	grigestolt
3	grisetidlig
3	grisevanskelig
2	grisedum
2	grisefeit
2	griseflat
2	griseflau
2	griseflink
2	grisefunky
2	grisegøy
2	griselei
2	grisemye
2	grisepigg
2	griseredd
2	griserå
2	grisesvær
2	grisevarm
1	griseblakk
1	grisebortskjemt
1	grisefarlig
1	grisefengende
1	griseforbanna
1	grisefull
1	griseglatt
1	griseharry
1	griseinteressant
1	griseirriterende
1	griseirritert
1	grisejevn
1	grisekjekk
1	griselur
1	grisepen
1	grisepotent
1	griseprovosert
1	grisesjalu
1	griseskummel
1	griseslapp
1	grisesleazy
1	griseslitsom
1	grigestøl
1	grisesur
1	grisesyk

1	grisetight
1	grisetruvel
1	grisetreg
1	griseurettferdig
1	grisevoldelig
1	grisevulgær

Vedlegg 11. Konstruksjoner med *katte-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
132	kattemyk
2	kattesmidig
1	kattebløt

Vedlegg 12. Konstruksjoner med *muse-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
703	musestille
2	museliten

Vedlegg 13. Konstruksjoner med *padde-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
658	paddeflat
2	paddesur

Vedlegg 14. Konstruksjoner med *ravn-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
100	ravnsvart

Vedlegg 15. Konstruksjoner med *skrubbe-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
205	skrubbsulten

Vedlegg 16. Konstruksjoner med *svin(e)-* som forsterkende forledd⁶⁵

ANTALL	ORD
816	svinedyr
33	svineheldig
27	svinekald

⁶⁵ *Svin-* og *svine-* er slått sammen under *svine-* der de opptrer med samme grunnord.

17	svinebillig
17	svinebra
15	svinegod
13	svinefort
13	svinetung
5	svinetøff
3	svinehøy
2	svineglatt
2	svinevarm
2	svinlekker
1	svindårlig
1	svinedyktig
1	svinefarlig
1	svinefattig
1	svineflink
1	svinelei
1	svinenervøs
1	svineskarp
1	svinetrang
1	svinevond
1	svingammel
1	svinhard
1	svinløye
1	svinredd
1	svinrik
1	svinvanskelig

Vedlegg 17. Konstruksjoner med *ål(e)*- som forsterkende forledd⁶⁶

ANTALL	ORD
235	åletrang
55	åleglatt
8	ålesleip
7	åleslank
1	ålsvett

Vedlegg 18. Konstruksjoner med *eple*- som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
437	eplekjekk ⁶⁷

⁶⁶ *Ål*- og *åle*- er slått sammen under *åle*- der de opptrer med samme grunnord.

⁶⁷ Spesialisert betydning 'overdrevent, påtatt kjekk' (BOB).

4	eplefrisk
6	eplesunn

Vedlegg 19. Konstruksjoner med *sitron-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
2	sitronsur

Vedlegg 20. Konstruksjoner med *sukker-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
521	sukkersøt

Vedlegg 21. Konstruksjoner med *tomat-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
18	tomatrød

Vedlegg 22. Konstruksjoner med *bek-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
878	bekmørk
499	beksvart
1	bektung

Vedlegg 23. Konstruksjoner med *bomulls-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
3	bomullsmyk
2	bomullshvit
2	bomullslett
1	bomullsfrisk
1	bomullssart
1	bomullssoft

Vedlegg 24. Konstruksjoner med *flint-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
29	flintskallet
12	flinthard

Vedlegg 25. Konstruksjoner med *flise-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
--------	-----

6	flisetynn
---	-----------

Vedlegg 26. Konstruksjoner med *is-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
10977	iskald
6	ishvit
6	isklar
5	isfrossen
5	ishard
2	isblek
2	isblond

Vedlegg 27. Konstruksjoner med *kull-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
344	kullsvart
4	kullmørk

Vedlegg 28. Konstruksjoner med *olje-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
43	oljeglatt
4	oljeblank

Vedlegg 29. Konstruksjoner med *silke-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
557	silkemyk
34	silkeglatt
11	silkebløt
11	silkefin
3	silketynn
1	silkelett
1	silkepen
1	silkesleip
1	silkesoft
1	silkestille
1	silkevakker

Vedlegg 30. Konstruksjoner med *stein-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
1631	steinhard

602	steinrik
540	steintøff
204	steindød
95	steingal
87	steinbra
58	steingod
49	steindyr
38	steingalen
38	steingammel
28	steintung
25	steinkald
22	steindum
17	steinkul
11	steinteit
7	steinalvorlig
6	steinartig
6	steinglatt
6	steinklar
6	steinsikker
5	steinbratt
4	steinkjekk
4	steinløye
4	steinrå
4	steinstilig
4	steinstor
3	steindopet
3	steinkåt
3	steinvarm
2	steindårlig
2	steinfast
2	steinfin
2	steinfinsk
2	steinforbannet
2	steinfrossen
2	steingøy
2	steinhøy
2	steinmye
2	steinrar
2	steinsolid
2	steinsterk
2	steinstøtt
2	steintørr

2	steinviktig
2	steinvond
1	steinbarsk
1	steinbillig
1	steinblakk
1	steindyktig
1	steinfarlig
1	steinflink
1	steinfokusert
1	steinfruktig
1	steinfunky
1	steinglad
1	steingroovy
1	steinheldig
1	steinkjedelig
1	steinkonservativ
1	steinlykkelig
1	steinmett
1	steinmoro
1	steinmørk
1	steinopptatt
1	steinpositiv
1	steinrolig
1	steinryddig
1	steinsint
1	steinskakk
1	steinskummel
1	steinsnål
1	steinsprø
1	steinstødig
1	steintykk
1	steinvanskelig
1	steinvill

Vedlegg 31. Konstruksjoner med *stokk-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
1	stokkdum
1	stokkdøv
1	stokkfull
1	stokkstiv

Vedlegg 32. Konstruksjoner med *stål*- som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
29	stålblank
20	stålhard
9	stålfornøyd
8	stålsikker
7	stålklar
7	stålsolid
4	stålskarp
4	stålsterk
2	stålkald
1	stålgod
1	stålkonsentrert
1	stålproff
1	ståltung
1	ståltøff

Vedlegg 33. Konstruksjoner med *blikk*- som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
248	blikkstille

Vedlegg 34. Konstruksjoner med *lyn*- som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
3394	lynrask
974	lynkjapp
423	lynhurtig
103	lynskarp
50	lynforbannet
30	lynfort
30	lynsnar
16	lynrapp
14	lynkort
13	lynklar
9	lynkvikk
4	lynintelligent
4	lynproff
4	lynsmart
2	lynstraight
1	lynbegavet
1	lynbratt

1	lynfersk
1	lynforelsket
1	lynkvass
1	lynpopulær
1	lynpresis
1	lynspennende
1	lynstram
1	lynutdannet

Vedlegg 35. Konstruksjoner med *storm-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
162	stormforelsket
6	stormpopulær
3	stormbegeistret
1	stormkjekk
1	stormkåt
1	stormmørk
1	stormpynta
1	stormsterk
1	stormsvart
1	stormfyrt
1	stormomtumlet
1	stormsjarmert
1	stormtrent

Vedlegg 36. Konstruksjoner med *bunn-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
3029	bunnsolid
66	bunnfrossen
16	bunnseriøs
9	bunntrist
7	bunnsikker
6	bunnærlig
5	bunnfalsk
4	bunnpålitelig
4	bunnhederlig
3	bunnlav
3	bunnfortvilet
3	bunnfattig
3	bunndyp
2	bunnsvart

2	bunnkorrupt
2	bunnkonservativ
2	bunnkjedelig
1	bunnulykkelig
1	bunntung
1	bunntrygg
1	bunntraust
1	bunntragisk
1	bunnstødig
1	bunnstø
1	bunnråtten
1	bunnrik
1	bunnmørk
1	bunnmoralsk
1	bunnlojal
1	bunnklar
1	bunnkald
1	bunnjævlig
1	bunnekte

Vedlegg 37. Konstruksjoner med *himmel-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
827	himmelhøy
169	himmelvid
3	himmelskrikende
2	himmelrosende
1	himmelfjern
1	himmelfornøyd
1	himmellang
1	himmelmektig
1	himmelromantisk
1	himmelstor
1	himmelstrålende

Vedlegg 38. Konstruksjoner med *mile-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
462	milelang
308	milevid
1	milehøy

Vedlegg 39. Konstruksjoner med *sole-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
7986	soleklar
1	soleglad

Vedlegg 40. Konstruksjoner med *stjerne-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
210	stjerneklar
2	stjernegod
1	stjerneblank
1	stjerneskjønn
1	stjernesprek
1	stjernestor
1	stjernevakker

Vedlegg 41. Konstruksjoner med *topp-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
1069	topphemmelig
800	topptrent
366	toppmoderne
123	toppmotivert
89	topptrimmet
57	topptent
51	toppkvalifisert
27	toppprioritert
23	toppaktuell
20	topputdannet
16	toppfornøyd
4	toppdramatisk
4	toppskolert
3	toppengasjert
3	toppfokusert
3	toppinternasjonal
3	toppkompetent
3	toppkonsentrert
1	toppakademisk
1	toppatletisk
1	toppeffektiv
1	toppeksklusiv
1	toppelegant

1	toppinspirert
1	toppjuridisk

Vedlegg 42. Konstruksjoner med *kanon-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
406	kanonbra
175	kanongod
49	kanonsterk
43	kanonfornøyd
30	kanonkjekk
25	kanontøff
18	kanongøy
17	kanonfull
14	kanonviktig
13	kanonartig
13	kanonfin
11	kanonhard
9	kanonfet
8	kanonkul
6	kanonfort
5	kanonspennende
4	kanonbitter
4	kanonflink
4	kanonklar
4	kanontung
3	kanonherlig
3	kanonhøy
3	kanonimponerende
3	kanonmoro
3	kanonstilig
3	kanontett
3	kanontom
2	kanonbillig
2	kanondeilig
2	kanondårlig
2	kanonfantastisk
2	kanongild
2	kanonjevn
2	kanonmotivert
2	kanonpopulær
2	kanonrå

2	kanonsikker
2	kanonsliten
2	kanonstor
2	kanonstreng
2	kanonvittig
1	kanonaggressiv
1	kanonbred
1	kanonbrun
1	kanoneffektiv
1	kanoneksotisk
1	kanonfengende
1	kanonfrekk
1	kanonglatt
1	kanonklok
1	kanonkomisk
1	kanonkonsentrert
1	kanonkoselig
1	kanonlekker
1	kanonlykkelig
1	kanonmasse
1	kanonmerkelig
1	kanonmorsom
1	kanonrik
1	kanonsint
1	kanonskuffet
1	kanonskøy

Vedlegg 43. Konstruksjoner med *kniv-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
625	knivskarp
6	knivkvass

Vedlegg 44. Konstruksjoner med *krutt-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
453	kruttsterk
3	kruttsvart

Vedlegg 45. Konstruksjoner med *syl-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
2132	syltynn

1181	sylskarp
181	sylslank
177	sylfersk
84	sylkvass
57	sylfrekk
33	sylspiss
24	syltrang
12	sylklar
4	sylsmal
3	sylharry
3	sylkort
2	sylglatt
2	sylpresis
1	sylblad
1	sylhøy
1	sylkrapp
1	sylsmå
1	sylstram
1	syltøff

Vedlegg 46. Konstruksjoner med *glass-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
581	glassklar
7	glasshard
3	glasskarp
1	glassfin

Vedlegg 47. Konstruksjoner med *grav-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
360	gravalvorlig
1	gravidyster
1	gravmørk
1	gravstille

Vedlegg 48. Konstruksjoner med *potte-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
195	pottetett
107	pottesur

Vedlegg 49. Konstruksjoner med *speil-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
584	speilblank
367	speilglatt
1	speilklar
1	speilstille
1	speilvakker

Vedlegg 50. Konstruksjoner med *såpe-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
1039	såpeglatt

Vedlegg 51. Konstruksjoner med *drømme-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
1	drømmeblank
1	drømmelett
1	drømmefort
1	drømmesvulstig

Vedlegg 52. Konstruksjoner med *døds-* som forsterkende forledd⁶⁸

ANTALL	ORD
1372	dødssyk
185	dødssliten
158	dødskul
115	dødsbra
62	dødskjedelig
54	dødstrøtt
51	dødsstille
45	dødsviktig
41	dødsgøy
35	dødsfet
34	dødsredd
32	dødsfarlig
25	dødsseriøs
24	dødsgod
23	dødsalvorlig
20	dødsbillig

⁶⁸ Enkelte konstruksjoner med *døds-* er tvetydige. Særlig tydelig for *dødssyk*, der antall treff er høyt pga. leksemisk bruk av forleddet.

17	dødsfornøyd
14	dødsforelsket
14	dødsglad
12	dødsimponert
12	dødskip
12	døds morsom
12	dødsnervøs
12	dødsrå
12	døds skuffet
11	døds spennende
10	dødsdeilig
10	dødsflink
10	dødslei
10	døds trist
9	døds happy
9	døds sikker
8	døds fin
8	døds jekk
7	døds kummel
6	døds sexy
5	døds digg
5	døds dårlig
5	døds mye
5	døds pen
5	døds teit
5	døds tøff
4	døds dramatisk
4	døds lenge
4	døds stolt
4	døds sulten
3	døds artig
3	døds avhengig
3	døds sergerlig
3	døds forbannet
3	døds fort
3	døds frustrert
3	døds hard
3	døds kald
3	døds kjent
3	døds klar
3	døds lang
3	døds lekker

3	dødsliten
3	dødsmoro
3	dødspinlig
3	dødsromantisk
3	dødsjarmerende
3	dødsslapp
3	dødsstilig
3	dødsstur
3	dødsstøt
3	dødsvarm
2	dødsbekymret
2	dødseffektiv
2	dødsflau
2	dødsgiftig
2	døds gira
2	døds grei
2	døds harry
2	døds ship
2	døds ivrig
2	døds lett
2	døds lettet
2	døds misunnelig
2	døds optatt
2	døds original
2	døds populær
2	døds rar
2	døds spent
2	døds sprek
2	døds sterk
2	døds syndig
2	døds vakker
2	døds vittig
1	døds aktuell
1	døds begeistret
1	døds betatt
1	døds blek
1	døds brun
1	døds dopa
1	døds dyr
1	døds dyster
1	døds døll
1	døds fascinert

1	dødsfengende
1	dødsfornærmet
1	dødsfortvilet
1	dødsfredelig
1	dødsgal
1	døds gammel
1	dødsgrinete
1	døds guffen
1	døds herlig
1	døds hungrig
1	døds høy
1	døds sille
1	døds imponerende
1	døds interessant
1	døds interessert
1	døds ironisk
1	døds irriterert
1	døds jevn
1	døds kjapp
1	døds komisk
1	døds konge
1	døds kort
1	døds koselig
1	døds kvalm
1	døds livlig
1	døds mange
1	døds maritim
1	døds masse
1	døds moderne
1	døds motivert
1	døds mørk
1	døds nydelig
1	døds nær
1	døds ond
1	døds pedagogisk
1	døds presis
1	døds pålitelig
1	døds rik
1	døds rutinert
1	døds rød
1	døds skadet
1	døds skremmende

1	dødsskremt
1	dødsslitsom
1	dødssnill
1	dødssliv
1	dødsstor
1	dødsstreit
1	dødsstreng
1	dødsstygg
1	dødsugen
1	døds svart
1	døds svær
1	døds syntetisk
1	døds staknemlig
1	døds tent
1	døds tidlig
1	døds tight
1	døds strang
1	døds travel
1	døds treg
1	døds tung
1	døds tyst
1	døds uhøflig
1	dødsuromantisk
1	døds vanlig
1	døds vanskelig
1	døds vellykket
1	døds vond
1	døds ærlig

Vedlegg 53. Konstruksjoner med *livs-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
9663	livsfarlig
2	livsalvorlig
1	livsforferdelig
1	livsgod

Vedlegg 54. Konstruksjoner med *krise-* som forsterkende forledd⁶⁹

ANTALL	ORD
52	kriselav
22	krisehøy
9	krisedårlig
2	krisebillig
1	krisedyr
1	krisesulten

Vedlegg 55. Konstruksjoner med *ill-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
2427	illsint
64	illrød
3	illskrikende
1	illgrønn

Vedlegg 56. Konstruksjoner med *sjokk* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
216	sjokkrosa
12	sjokkgul
11	sjokkgrønn
9	sjokklav
7	sjokkhøy
7	sjokkrød
6	sjokkdyr
6	sjokktynn
5	sjokkbillig
5	sjokkblond
4	sjokkfull
4	sjokkvarm
3	sjokkdårlig
3	sjokkoransje
1	sjokkblå
1	sjokkbra
1	sjokkhurtig
1	sjokklilla
1	sjokkmange
1	sjokkmild

⁶⁹ Flere konstruksjoner her er også relatert til finanskrisen, og mulig en betydning 'X på grunn av krise'.

1	sjokkmorsom
1	sjokkoverdådig
1	sjokkprivatisert
1	sjokkpubertal
1	sjokkstor
1	sjokksvak
1	sjokktrang

Vedlegg 57. Konstruksjoner med *skam*- som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
11	skambra
11	skamdyr
10	skamkjekk
7	skamdårlig
5	skamgod
4	skamkul
3	skambillig
3	skamfornøyd
3	skamtøff
2	skamfeit
2	skamhøy
2	skamnervøs
2	skamnice
2	skamsulten
2	skamtrang
1	skamdyktig
1	skamfet
1	skamfin
1	skamflau
1	skamfrekk
1	skamharry
1	skamheldig
1	skamkjip
1	skamlat
1	skamlav
1	skamlei
1	skammorsom
1	skamnifs
1	skamnydelig
1	skamstygg
1	skamtidig

1	skamtom
1	skamtreg
1	skamvakker
1	skamvond

Med grunnord som er verb:

ANTALL	ORD
696	skamrose
479	skamslå
226	skamklippe
222	skambite
165	skambanke
4	skamri
4	skamruste
4	skamslanke
3	skamsenke
3	skamskade
2	skamby
2	skamdope
2	skamfryse
2	skamkjøre
1	skambarbere
1	skambrekke
1	skambrenne
1	skambygge
1	skamdenge
1	skamfyre
1	skamhugge
1	skampryle
1	skamrocke
1	skamskli
1	skamskryte
1	skamskyte
1	skamspille
1	skamsteke
1	skamsvi
1	skamtrene

Vedlegg 58. Konstruksjoner med *knall-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
23313	knallhard

2745	knalltøff
2590	knallsterk
1492	knallgod
917	knallrød
779	knallbra
454	knallblå
395	knallgul
142	knallgrønn
122	knallrosa
85	knallfin
69	knalldyr
66	knallorange
58	knallgøy
45	knallvarm
39	knallfornøyd
33	knallkjekk
22	knallbillig
20	knallhøy
19	knallsolid
18	knallviktig
16	knallfort
15	knalljevn
14	knallmoro
14	knallsikker
14	knallturkis
13	knallflink
11	knallhvit
10	knallspennende
8	knallartig
8	knallflott
8	knallrask
8	knalltydelig
7	knallkul
7	knallvakker
6	knalldyktig
6	knallhet
6	knallmørk
6	knallskarp
5	knallbrun
5	knallfet
5	knallstilig
5	knallstreng

4	knallmorsom
4	knallsort
4	knallstiv
4	knallsøt
4	knalltett
3	knallklar
3	knallkort
3	knallpen
3	knallpopulær
3	knallrund
3	knallrå
3	knallstram
3	knallsunn
3	knalltørt
3	knallvanskelig
2	knallalvorlig
2	knallbekymret
2	knalldum
2	knalleffektiv
2	knallerfaren
2	knallfersk
2	knallforelska
2	knallfrekk
2	knallfrisk
2	knallfull
2	knallglad
2	knallheit
2	knallheldig
2	knallkald
2	knallmye
2	knallren
2	knallrik
2	knallseriøs
2	knallspesiell
2	knallstolt
2	knalltrang
2	knalltung
1	knallang
1	knallbarsk
1	knallbedårende
1	knallblodrøde
1	knallbratt

1	knallcerise
1	knalldeilig
1	knalldramatisk
1	knallenergisk
1	knallfarlig
1	knallfengende
1	knallfiks
1	knallfunky
1	knallhamrende
1	knallherlig
1	knallhot
1	knallimponerende
1	knallimponert
1	knallkrevende
1	knallkynisk
1	knallkåt
1	knallmektig
1	knallmotivert
1	knallny
1	knallpigg
1	knallpresis
1	knallpresset
1	knallproff
1	knallrar
1	knallretusjert
1	knallryddig
1	knallsexy
1	knallskolert
1	knallskummel
1	knallsoft
1	knallsprek
1	knallstor
1	knallstygg
1	knallstøtt
1	knallsur
1	knalltent
1	knalltidlig
1	knalltight
1	knalltjukk
1	knalltrygt
1	knallvellykket
1	knalløkonomisk

Vedlegg 59. Konstruksjoner med *pang-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
3	pangsikker
3	pangsterk
1	pangbra
1	pangforelsket
1	pangkjent
1	pangsjarmert

Vedlegg 60. Konstruksjoner med *plask-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
17	plaskvåt

Vedlegg 61. Konstruksjoner med *smekk-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
1319	smekkefull

Vedlegg 62. Konstruksjoner med *smell-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
519	smellvakker
114	smellfeit
11	smellvarm
9	smellfin
8	smellgod
4	smellpen
3	smelldyr
3	smellsøt
2	smellekker
2	smellfull
2	smellrød
1	smellblond
1	smelldeilig
1	smellfersk
1	smellflott
1	smellkald
1	smekkekrik
1	smellsolid
1	smelltjukk

Vedlegg 63. Konstruksjoner med *blå-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
148	blåfrossen
19	blåkald
4	blåsur
3	blåklar
1	blåhard
1	blåhutrende
1	blånøye

Vedlegg 64. Konstruksjoner med *gal-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
3	galgild
3	galkjekk
1	galflink
1	galgod
1	galkul
1	galstolt

Vedlegg 65. Konstruksjoner med *ram-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
799	ramsalt
11	ramsvart
2	ramhedensk

Vedlegg 66. Konstruksjoner med *rå-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
2164	råsterk
1291 ⁷⁰	rådyr
427	råflott
292	råbillig
164	råtøff
163	rålekker
103	råbra
86	rågod
67	råkald

⁷⁰ Antall treff inkluderer bare formene *rådyre* og *rådyrt*. Pga. svært mange og blandete treff på *rådyr* ‘hjortedyr’, ‘veldig dyr’, er denne formen utelatt fra totalt antall i konstruksjonen *rådyr*.

41	råfrekk
35	råkul
34	råstilig
27	råfersk
27	råsprek
25	råbarsk
18	råspennende
16	råkjapp
15	råartig
15	rågøy
13	råbarka
12	råflink
12	råkommersiell
10	råfort
10	råkjekk
10	råpopulistisk
9	råsexy
9	råsjarmerende
8	råimponert
8	råskummel
7	råfornøyd
7	råstolt
6	råfin
6	råharry
6	råkapitalistisk
6	råklar
5	råfarlig
5	råheldig
5	råhøy
5	råkåt
5	råmorsom
5	råmotivert
5	råsmart
4	rådeilig
4	råfengende
4	råhard
4	råkynisk
3	råbratt
3	råeksklusiv
3	råfet
3	råforbanna
3	råglad

3	råhip
3	råkort
3	rånervøs
3	råpopulær
3	råstygg
3	råtung
3	råvakker
2	råbegavet
2	råenergisk
2	råfestlig
2	råforelsket
2	råintelligent
2	råjevn
2	råkjip
2	rålett
2	råmoderne
2	råmye
2	råpigg
2	råsikker
2	råsosial
2	råspent
2	råsunn
2	råtent
2	råtrendy
2	råviktig
2	råvittig
1	råamerikansk
1	råblond
1	rådyktig
1	råelegant
1	råelektrisk
1	råengasjert
1	råfristende
1	råfunky
1	rågiftig
1	råhappy
1	råherlig
1	råhot
1	råhvit
1	råimponerende
1	råinteressert
1	råkjent

1	råkjølig
1	råkonservativ
1	råkontroversiell
1	råkoselig
1	råkraftig
1	rålav
1	rålettet
1	råmaskulin
1	råmyk
1	råprodusert
1	råproff
1	råampete
1	råask
1	rårik
1	rårocka
1	råsakte
1	råselgende
1	råsint
1	råsjarmert
1	råsjelden
1	råskakk
1	råskarp
1	råskjønn
1	råskuffet
1	råслеip
1	råslu
1	råsnill
1	råsolid
1	råspeedig
1	råspenstig
1	råstiv
1	råsulten
1	råsur
1	råsvett
1	råsvær
1	råtabloid
1	råtidlig
1	råtreg
1	råtrist
1	råvanskelig
1	råvisjonær
1	råvital

1	råvond
1	råvulgær

Vedlegg 67. Konstruksjoner med *styg-* som forsterkende forledd⁷¹

ANTALL	ORD
397	styggefort
160	styggevakker
61	styggepen
13	styggebra
10	styggebratt
8	styggefin
7	styggestor
7	styggegrask
6	styggeglang
6	styggekald
5	styggeartig
4	styggegye
4	styggeammel
3	styggekrik
3	styggekul
3	styggeglatt
3	styggefarlig
3	styggedyr
2	styggetung
2	styggeskjønn
2	styggegod
2	styggeglenge
2	styggeheldig
2	styggefæl
1	styggevond
1	styggeviktig
1	styggevarm
1	styggetøft
1	styggetynn
1	styggesulten
1	styggesterk
1	styggesnål
1	styggesnodig
1	styggeskitten

⁷¹ Enkelte konstruksjoner her er typiske kopulative sammensetninger, som f. eks *styggevakker*.

1	stygg sint
1	styggrosa
1	styggredd
1	stygg nær
1	stygg morsom
1	styggjevn
1	stygg høy
1	styggful
1	stygg fornøyd
1	stygg forelsket
1	stygg kkel
1	stygg dyp
1	stygg diger
1	styggal

Vedlegg 68. Konstruksjoner med *brenn-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
1649	brennhet
316	brenn aktuell
190	brenn sikker
82	brenn kvikk
41	brenn fersk
24	brenn varm
19	brenn travel
14	brenn fort
8	brenn sterk
7	brenn god
6	brenn kjapp
4	brenn fin
4	brenn hard
2	brenn viktig
1	brenn flink
1	brenn full
1	brenn hurtig
1	brenn interessert
1	brenn kald
1	brenn tørr

Vedlegg 69. Konstruksjoner med *drypp-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
13	dryppvåt

5	dryppstille
---	-------------

Vedlegg 70. Konstruksjoner med *gry-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
1959	grytidlig

Vedlegg 71. Konstruksjoner med *rav-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
49	ravgal
1	ravfalsk
1	ravreligiøs

Vedlegg 72. Konstruksjoner med *spreng-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
196	sprengfull
92	sprengkald
76	sprenglærd
71	sprengkåt
11	sprengkraftig
6	sprenggravid
6	sprengklar
6	sprengkreativ
5	sprengmett
4	sprengromantisk
3	sprengbegavet
3	sprengfort
2	sprengrød
2	sprengvarm
1	sprengambisiøs
1	sprengbelest
1	sprengblid
1	sprengbrun
1	sprengdopet
1	sprengfeit
1	sprengfestlig
1	sprengforberedt
1	sprengfyrt
1	sprenggrillet
1	sprenggrønn
1	sprengspennende

1	sprengstolte
1	sprengsulten
1	sprengsvær
1	sprengtravel
1	sprengtrøtt
1	sprengvakker
1	sprengåpnende

Vedlegg 73. Konstruksjoner med *sprut-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
21	sprutrød
2	sprutgal
1	sprutenergisk
1	sprutfersk
1	sprutfrodig
1	sprutfull
1	sprutglad
1	sprutvåt

Vedlegg 74. Konstruksjoner med *stapp-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
4009	stappfull
234	stappmett
7	stappmørk
3	stappfylt
2	stapplastet
1	stappfeit
1	stappspist
1	stapptett

Vedlegg 75. Konstruksjoner med *styr-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
3378	styrtrik
8	styrtmorsom
3	styrtdforelsket
1	styrtfornøyd
1	styrtkomisk
1	styrttint
1	styrtvakker
1	styrtvåt

Vedlegg 76. Konstruksjoner med *stup-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
1079	stupbratt
177	stupfull
45	stupmørk
42	stuptrøtt
28	stupforelsket
3	stupmett
2	stupdum
1	stupnærvøs
1	stupredd
1	stuptøff
1	stuptørst

Vedlegg 77. Konstruksjoner med *drit(t)-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
270	dritbra
232	dritkul
131	dritdårlig
109	dritgod
76	dritnervøs
74	dritgøy
65	dritkjedelig
47	dritfet
46	dritfornøyd
45	dritredd
43	dritkjipt
43	dritlei
42	dritforbanna
32	dritskummel
29	dritfin
25	dritskuffet
25	drittøff
24	dritflink
19	dritflau
19	dritglad
18	dritfull
18	dritstolt
17	dritvanskelig
16	dritartig

15	dritvond
14	dritdeilig
14	dritkjekk
14	dritsliten
14	dritsvær
12	dritviktig
11	dritfort
11	dritstygg
11	drittung
10	dritlekker
10	dritmorsom
9	dritdyr
9	dritlett
9	dritmye
8	dritirriterende
8	dritsexy
8	dritsur
7	drithappy
7	drithard
7	dritmoro
6	dritsjalu
6	dritstilig
5	dritflott
5	drithøy
5	dritkvalm
5	dritmisunnelig
4	dritbillig
4	dritdigg
4	dritdyktig
4	dritekkel
4	dritfeit
4	dritpen
4	dritrå
4	dritseriøs
4	dritsint
4	dritspennende
4	dritsterk
3	dritfeig
3	dritheldig
3	drithyggeilig
3	dritlang
3	dritsnill

3	dritstresset
3	dritsøt
3	dritvarm
3	dritvittig
2	dritaggressiv
2	dritdum
2	dritdøv
2	dritfrekk
2	dritgammel
2	dritharry
2	dritjævlig
2	dritkald
2	dritkjapp
2	dritkoselig
2	dritmange
2	dritmisfornøyd
2	dritrask
2	dritsein
2	dritslitsom
2	dritspent
2	dritstor
2	dritsyk
2	drittaknemlig
2	drittrist
2	drittynn
2	dritusikker
1	dritalvorlig
1	dritattraktiv
1	dritbarnslig
1	dritblakk
1	dritdeppa
1	dritelendig
1	dritfantastisk
1	dritfarlig
1	dritfengende
1	dritfestlig
1	dritforelska
1	dritfæl
1	dritgenial
1	dritgrei
1	dritguffen
1	dritimponert

1	dritkeen
1	dritkjent
1	dritknall
1	dritkommersiell
1	dritkrevende
1	dritlykkelig
1	dritmacho
1	dritmystisk
1	dritond
1	dritperfekt
1	dritpolitisk
1	dritpopulær
1	dritprektig
1	dritrik
1	dritrøff
1	dritsjarmerende
1	dritskuffende
1	dritsmart
1	dritsmooth
1	dritliten
1	dritstille
1	dritstrøken
1	dritsulten
1	dritsvett
1	dritteit
1	drittjukk
1	drituheldig
1	dritvanlig

ANTALL	ORD
898	drittlei
44	drittdårlig
34	drittkjedelig
13	drittsur
12	drittforbannet
8	drittkul
6	drittvanskelig
4	drittkald
3	drittredd
2	drittbillig
2	drittdyr
2	drittfet

2	drittfrekk
2	drittmisfornøyd
2	drittmye
2	drittnervøs
2	drittsliten
1	drittartig
1	drittbra
1	drittenkel
1	drittfin
1	drittflink
1	drittflott
1	drittfornøyd
1	drittglatt
1	drittgøy
1	drittkjip
1	drittkvalm
1	drittlekker
1	drittpen
1	drittskuffet
1	drittskummel
1	drittstor
1	drittstygg
1	drittsvær
1	drittviktig

Vedlegg 78. Konstruksjoner med *piss(e)*- som forsterkende forledd⁷²

ANTALL	ORD
41	pisseredd
24	pisselei
16	pissedårlig
14	pissenervøs
10	pissesur
7	pisseforbannet
3	pissefett
3	pissegod
2	pisseirriterende
2	pissekald
2	pisseond
2	pissepinlig

⁷² *Piss-* og *pisse-* er slått sammen under *pisse-* der de opptrer med samme grunnord. Enkelte treff er parafraaser av danske språkbrukere.

1	pissebortskjemt
1	pisseergerlig
1	pissefarlig
1	pisseinteressant
1	pisseirritert

Vedlegg 79. Konstruksjoner med *ræv-* som forsterkende forledd

ANTALL	ORD
3	rævdårlig
1	rævlei
1	rævråtten
1	rævstygg

Vedlegg 80. Oversikt over ulike forsterkende forledd + eksempel

<i>bamse-</i>	<i>bamsemyk</i>
<i>bein-</i>	<i>beinhard</i>
<i>bek-</i>	<i>beksvart</i>
<i>bikkje-</i>	<i>bikkjekald</i>
<i>bjørne</i>	<i>bjørnestor</i>
<i>blend-</i>	<i>blendvakker</i>
<i>blikk-</i>	<i>blikkstilte</i>
<i>blod-</i>	<i>blodrød</i>
<i>blå-</i>	<i>blåkald</i>
<i>bom-/bombe-</i>	<i>bombesikker</i>
<i>bomulls-</i>	<i>bomullsmyk</i>
<i>brak</i>	<i>brakaktuell</i>
<i>brenn-</i>	<i>brennhet</i>
<i>brå-</i>	<i>bråsint</i>
<i>bunn-</i>	<i>bunndyp</i>
<i>dass-</i>	<i>dassbra</i>
<i>drit(t)-</i>	<i>dritgod</i>
<i>driv</i>	<i>drivvåt</i>
<i>drypp-</i>	<i>dryppvåt</i>
<i>drømme-</i>	<i>drømmefort</i>
<i>dukke-</i>	<i>dukkesøt</i>
<i>dunder-</i>	<i>dunderfin</i>
<i>dy-</i>	<i>dyvåt</i>
<i>dyng-</i>	<i>dyngvåt</i>
<i>døds-</i>	<i>dødslei</i>
<i>dønn</i>	<i>dønnsikker</i>
<i>eld-</i>	<i>eldgammel</i>
<i>eple-</i>	<i>eplefrisk</i>
<i>fitte-</i>	<i>fittedårlig</i>
<i>flint-</i>	<i>flintskallet</i>
<i>flise-</i>	<i>flisetynn</i>
<i>gal-</i>	<i>galkjekk</i>
<i>gall(e)-</i>	<i>gallsur</i>
<i>gap-</i>	<i>gapskrattende</i>
<i>glass-</i>	<i>glassklar</i>
<i>glo-</i>	<i>glovarm</i>
<i>grav-</i>	<i>gravalvorlig</i>
<i>grise-</i>	<i>griseheldig</i>
<i>gru-</i>	<i>grustygg</i>
<i>grunn-</i>	<i>grunnlurt</i>
<i>gry-</i>	<i>grytidlig</i>

<i>gørr-</i>	<i>gørrkjedelig</i>
<i>haug-</i>	<i>hauggammel</i>
<i>himmel-</i>	<i>himmelhøyt</i>
<i>hjerte-</i>	<i>hjerterglad</i>
<i>hund-</i>	<i>hundgammel</i>
<i>høy-</i>	<i>høyaktuell</i>
<i>hår-</i>	<i>hårtynn</i>
<i>idiot-</i>	<i>idiotsikker</i>
<i>ill-</i>	<i>illsint</i>
<i>is-</i>	<i>iskald</i>
<i>kanon-</i>	<i>kanonhard</i>
<i>katte-</i>	<i>kattemyk</i>
<i>kjempe-</i>	<i>kjempestor</i>
<i>kjerne-</i>	<i>kjernesunn</i>
<i>klin-</i>	<i>klinvarm</i>
<i>kliss-</i>	<i>klissvåt</i>
<i>knall-</i>	<i>knallhard</i>
<i>kniv-</i>	<i>knivskarp</i>
<i>knuse-</i>	<i>knusegod</i>
<i>knøtt-</i>	<i>knøttliten</i>
<i>kok-</i>	<i>kokvarm</i>
<i>konge-</i>	<i>kongegod</i>
<i>krise</i>	<i>krisedårlig</i>
<i>kritt-</i>	<i>krittthvit</i>
<i>krutt-</i>	<i>kruttsterk</i>
<i>krystall-</i>	<i>krystallklar</i>
<i>kål-/kull-</i>	<i>kullsvart</i>
<i>lik-</i>	<i>likbleik</i>
<i>livs-</i>	<i>livsviktig</i>
<i>lut-</i>	<i>lutfattig</i>
<i>lyn-</i>	<i>lynhurtig</i>
<i>løve-</i>	<i>løvesterk</i>
<i>mile-</i>	<i>milelang</i>
<i>muse-</i>	<i>musestille</i>
<i>møkk-</i>	<i>møkklei</i>
<i>olje</i>	<i>oljeglatt</i>
<i>padde-</i>	<i>paddeflat</i>
<i>pang-</i>	<i>pangbra</i>
<i>papir-</i>	<i>papirtynn</i>
<i>piss(e)-</i>	<i>pisslei</i>
<i>plask-</i>	<i>plaskvåt</i>

<i>potte-</i>	<i>pottetett</i>
<i>prikk-</i>	<i>prikklik</i>
<i>rad-</i>	<i>radmager</i>
<i>ram-</i>	<i>ramsalt</i>
<i>rav-</i>	<i>ravgal</i>
<i>ravn-</i>	<i>ravnsvart</i>
<i>rekord-</i>	<i>rekordbillig</i>
<i>ræv-</i>	<i>rævdårlig</i>
<i>rå-</i>	<i>rålekker</i>
<i>signal</i>	<i>signalgul</i>
<i>silke-</i>	<i>silkemyk</i>
<i>sitron</i>	<i>sitronsur</i>
<i>sjokk-</i>	<i>sjokkrosa</i>
<i>skam-</i>	<i>skamklipt</i>
<i>skarp-</i>	<i>skarprosa</i>
<i>skrekk-</i>	<i>skrekkgod</i>
<i>skrubb-</i>	<i>skrubbsulten</i>
<i>skrå-</i>	<i>skråsikker</i>
<i>sky-</i>	<i>skyhøy</i>
<i>smekk-</i>	<i>smekkfull</i>
<i>smell-</i>	<i>smellvakker</i>
<i>smør-</i>	<i>smørblid</i>
<i>snegle-</i>	<i>sneglesakte</i>
<i>speil-</i>	<i>speilblank</i>
<i>spinn-</i>	<i>spinnvill</i>
<i>sprell-</i>	<i>sprellfrisk</i>
<i>spreng-</i>	<i>sprengfull</i>
<i>sprut-</i>	<i>sprutrød</i>
<i>stapp-</i>	<i>stappmett</i>
<i>stein-</i>	<i>steinhard</i>
<i>stinn-</i>	<i>stinnrik</i>
<i>stjerne</i>	<i>stjerneklar</i>
<i>stokk-</i>	<i>stokkstiv</i>
<i>storm-</i>	<i>stormforelsket</i>
<i>stup-</i>	<i>stupbratt</i>
<i>stygg-</i>	<i>styggmange</i>
<i>styrt-</i>	<i>styrtrik</i>
<i>stål-</i>	<i>stålblank</i>
<i>sukker-</i>	<i>sukkersøt</i>
<i>svine-</i>	<i>svinedyr</i>
<i>syl-</i>	<i>sylskarp</i>
<i>søkk-</i>	<i>søkkrik</i>

<i>såpe-</i>	<i>såpeglatt</i>
<i>terte-</i>	<i>tertefin</i>
<i>tomat-</i>	<i>tomatrød</i>
<i>topp-</i>	<i>toppmotivert</i>
<i>torden-</i>	<i>tordenhøyt</i>
<i>ål(e)-</i>	<i>åleglatt</i>

Vedlegg 81. Andre morfologiske forsterkere

<i>all-</i>	<i>allmektig</i>
<i>erke-</i>	<i>erkefiende</i>
<i>giga-</i>	<i>gigastor</i>
<i>gjennom-</i>	<i>gjennomvåt</i>
<i>hel-</i>	<i>helsvart</i>
<i>mega-</i>	<i>megastor</i>
<i>over-</i>	<i>overivrig</i>
<i>rund-</i>	<i>rundlurt</i>
<i>stor-</i>	<i>storfornøyd</i>
<i>super-</i>	<i>superbra</i>
<i>ur-</i>	<i>urgammel</i>
<i>vid-</i>	<i>vidåpen</i>

Vedlegg 82. Lenker til søk i Nasjonalbibliotekets søketjeneste (N-gram):

kanonfull: Norges kommunistblad, 30.06.1926. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_norgeskommunistblad_null_null_19260630_4_148_1

kanonhard: Aftenposten, 11.06.1935. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19350611_76_286_1

kanonsterk: Aftenposten, 14.01.1936. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19360114_77_23_1

kanonbra: Aftenposten, 24.07.1981. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19810724_122_334_1

kanonfornøyd: Aftenposten, 20.02.1984. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19840220_125_85_1

kanongod: Finnmarken, 24.01.1989. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_finnmarken_null_null_19890124_90_20_1

kanonfin: Nordlands Framtid, 24.09.1990. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_nordlandsframtid_null_null_19900924_81_220_1

kanontøff: Nordlands Framtid, 19.01.1996. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_nordlandsframtid_null_null_19960119_87_16_1

kanonartig: Nordlandsposten, 31.01.1998. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_nordlandsposten_null_null_19980131_136_26_1

kanonviktig: Adresseavisen, 28.08.1999. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_adresseavisen_null_null_19990828_233_197_1

kanongøy: Strilen, 23.02.2000. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_strilen_null_null_20000223_40_30_1

kanonkjekk: Stavanger Aftenblad, 10.02.2003. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_stavangeraftenblad_null_null_20030210_111_34_1

kanonkul: VG, 12.02.2004. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_verdensgang_null_null_20040312_0_71_1

kanonviktig: Adresseavisen, 28.08.1999. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_adresseavisen_null_null_19990828_233_197_1

griseheldig: Inntrøndelagen, 12.09.1922.

[https://www.nb.no/items/9847e289f0b10edeb02ad0a2a55445ed?page=3&searchText="griseheldig"](https://www.nb.no/items/9847e289f0b10edeb02ad0a2a55445ed?page=3&searchText=)

grisedyr: Nordlandsposten, 27.07.1983. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_nordlandsposten_null_null_19830727_121_170_1

grisebillig: Tønsbergs Blad, 02.12.1995. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_tonsbergsblad_null_null_19951202_126_280_1

grisegod: VG, 14.06.2001. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_verdensgang_null_null_20010614_1_156_1

griselekker: Dagbladet, 25.08.1983. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagbladet_null_null_19830825_115_196_1

grisekald: Aftenposten, 26.01.1952. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19520126_93_43_1

grisemoro: Altaposten, 21.09.1996.

[https://www.nb.no/items/6e432d47045ae87929d50101532052e0?page=9&searchText="grise moro"](https://www.nb.no/items/6e432d47045ae87929d50101532052e0?page=9&searchText=)

grisetøff: Nordlys, 18.03.2004. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_nordlys_null_null_20040318_103_66_1

grisebra: VG, 18.04.1997. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_verdensgang_null_null_19970418_1_103_1

griseforføyd: Klassekampen. 25.01.1997.

http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_klassekampen_null_null_19970125_29_20_1

dødssliten: Adresseavisen. 24.01.1953. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_adresseavisen_null_null_19530124_187_20_1

dødsbra: Aftenposten, 23.09.1977. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19770923_118_439_1

dødsstille: Morgenbladet, 31.12.1867.

[https://www.nb.no/items/d702b4c62048a177f98d3bf1a05fcd68?page=0&searchText="dødsstille"](https://www.nb.no/items/d702b4c62048a177f98d3bf1a05fcd68?page=0&searchText=)

døds viktig: Dagbladet, 29.04.1978. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagbladet_null_null_19780429_110_98_1.

døds gøy: Dagbladet, 11.03.1983. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagbladet_null_null_19830311_115_59_1

døds kjedelig: Aftenposten, 22.10.1934. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19341022_75_534_1

døds god: Aftenposten, 18.09.1985. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19850918_126_428_1

døds fet: Asker og Bærums budstikke, 23.10.1981. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_askerogbaerumsbudstikke_null_null_19811023_83_205_1

dødsfarlig: Fylkestidende, 31.08.1939.

[https://www.nb.no/items/4f17478ba9c0333780fc2b4d82cb56b1?page=0&searchText="dødsfarlig"](https://www.nb.no/items/4f17478ba9c0333780fc2b4d82cb56b1?page=0&searchText=)

dødstrett: Dagbladet, 19.09.1919.

[https://www.nb.no/items/9a9b954689c5a23cd15d0e068ba3bdfe?page=3&searchText="dødstrett"](https://www.nb.no/items/9a9b954689c5a23cd15d0e068ba3bdfe?page=3&searchText=)

dødsalvorlig: Aftenposten, 28.10.1929. [http://urn.nb.no/URN:NBN:no-](http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19291028_70_545_1)

[nb_digavis_aftenposten_null_null_19291028_70_545_1](http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19291028_70_545_1)

dødsbillig: Aftenposten, 01.11.1982. [http://urn.nb.no/URN:NBN:no-](http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19821101_123_502_1)

[nb_digavis_aftenposten_null_null_19821101_123_502_1](http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19821101_123_502_1)

dødsredd: Indhereds-posten, 29. 09. 1922.

[https://www.nb.no/items/feeaca3c19c52874993e303d68d2bc53?page=3&searchText="dødsredd"](https://www.nb.no/items/feeaca3c19c52874993e303d68d2bc53?page=3&searchText=)

dødsfornøyd: Asker og Bærums budstikke, 16.02. 1981. [http://urn.nb.no/URN:NBN:no-](http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_askerogbaerumsbudstikke_null_null_19810216_83_32_1)

[nb_digavis_askerogbaerumsbudstikke_null_null_19810216_83_32_1](http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_askerogbaerumsbudstikke_null_null_19810216_83_32_1)

Sammendrag

Kjersti Sørum Mjelde

”Vi synes det er døds morsomt, faktisk”. Semantisk og grammatisk analyse av forsterkende forledd i norsk.

En utbredt måte å forsterke adjektiv på i norsk er ved bruk av vanlige ord, som regel substantiv, som forledd. For eksempel kan dette ses i *grisebra*, *dødsbra*, *kanonbra* eller *steinbra*, som alle uttrykker ‘veldig bra’. Her forsterkes adjektivet med forledd som har leksikalsk betydning i andre språklige kontekster, som når de opptrer i sammensetninger som *grisebinge*, *dødsannonse*, *kanonkule* og *steindeponi*. Denne typen forledd kalles forsterkende forledd. Forsterkende forledd befinner seg i rommet mellom ord og affiks (prefiks, suffiks). Formelt ligner de selvstendige ord, men funksjonelt og semantisk har mange av dem prefikslige egenskaper. Slike elementer er satt i sammenheng med begreper som affiksoider og grammatikalisering. Med dette som teoretisk utgangspunkt, og med bruk av hovedsakelig aviskorpus som materiale, undersøker jeg i denne oppgaven hvordan forsterkende forledd skiller seg semantisk og grammatisk fra tilsvarende selvstendige ord, og hvordan disse kan beskrives som grensetilfeller mellom ord og affiks.

I den semantiske analysen undersøker jeg relevante mekanismer innenfor grammatikalisering med hovedvekt på utstrekning og semantisk bleking. Dette for å finne ut om forsterkende forledd er grammatikaliserte, og om det er mulig å avgjøre ulike grader av grammatikalisering. I den grammatiske analysen undersøker jeg blant annet om forsterkende forledd kan karakteriseres som affiksoider, hvilken grammatisk rolle de har og hvordan de interagerer med gradbøyingssystemet. Jeg vurderer også deres semantiske styrke samt enkelte fonologiske og prosodiske forhold.

Den semantiske analysen viser at flere forsterkende forledd er tydelig desemantiserte. Men også at det forsterkende mønsteret har ulik utstrekning, og at forsterkende forledd inngår i ulike forsterkende paradigmer. Den grammatiske analysen viser at forsterkende forledd med størst utstrekning kan passe kriterier for affiksoider. Videre viser den at forsterkede forledd har en grammatisk rolle i og med at de er elementer som endrer adjektivets semantikk ved å tilføre en skala av intensitet, ‘i veldig stor grad’. Men analysen avdekker også ulike nyanser av ordlighet hos de ulike forsterkende forleddene. Dette kan, sammen med kategoriens forsterkende natur, begrense forleddenes videre utvikling mot en mer grammatisk funksjon.

Abstract

A common way to express the intensification of adjectives in Norwegian is by using regular words, normally nouns, as bound intensifiers in prefixal position. This can be seen in structures like *grisebra* (lit. *pig-good*), *dødsbra* (lit. *dead-good*), *kanonbra* (lit. *cannon-good*) or *steinbra* (lit. *stone-good*), all meaning ‘very good’. The bound intensifiers in question all exist with a lexical counterpart which appear as such in regular compounds as *grisebinge* ‘pigpen’, *dødsannonse* ‘obituary’, *kanonkule* ‘cannonball’ and *steindeponi* ‘stone landfill’. Formally, bound intensifiers are identical with independent words, but many of them are functionally and semantically more like prefixes. These intensifiers are connected to notions like affixoids and grammaticalization, which form the theoretical basis for this thesis. With textmaterial from newspaper corpora, my aim is to investigate how these intensifiers differ both semantically and grammatically from corresponding independent words, and to describe them on the basis of the demarcation of words and affixes.

Relevant mechanisms within grammaticalization theory, like extension and semantic bleaching, are the topics in the semantic analysis. This is done in order to determine if the intensifiers are grammaticalized and if it is possible to determine different degrees of grammaticalization. In the grammatical analysis, I investigate, among other things, if the intensifiers can be characterized as affixoids, their grammatical function, and how they interact with the graduation system. Furthermore, I discuss their semantic strength as well as some phonological and prosodic conditions.

The semantic analysis shows that several intensifiers are clearly semantically bleached. But their semantic extension is various, and they have various intensifying paradigms. The grammatical analysis reveals that some of the intensifying elements with greatest scope can match the criteria for affixoids. It also places their function in the grammatical area, as they are elements that change the semantics of adjectives by adding a scale of intensity in a regular way. However, the analysis also reveals that the intensifiers share various factors that are characteristic for independent words. This, in addition to the intensifying nature of the category, can limit their further development towards the grammatical function.

Profesjonsrelevans

Prosesen med å skrive en masteroppgave har gitt meg viktige og verdifulle erfaringer som jeg vil ta med meg inn i et fremtidig yrke som lærer. Med utgangspunkt i læreplanen i norsk, vil jeg her redegjøre for noen av disse.⁷³

Ved å skrive en masteroppgave innenfor temaet orddanning har jeg tilegnet meg nyttig kunnskap om språket som system. En kunnskap som har gitt meg et metaspråk og en trygghet jeg kan ta med meg videre inn i undervisningssituasjoner som blant annet omhandler skriving som prosess, det å uttrykke seg skriftlig, undervisning i grammatikk og relevante kompetansemål direkte tilknyttet dette på ulike trinn og nivå. En slik kunnskap har i tillegg overføringsverdi til andre språkfag, ettersom det å forstå hvordan ulike språk er bygget opp, er en nyttig forutsetning i denne typen undervisning og noe en kan dra veksler på i et tverrfaglig perspektiv.

Videre har oppgavens teoretiske rammeverk gitt meg forståelse for hvordan språket stadig er i utvikling og hva som skaper endring. Dette kan settes i sammenheng med norskfagets formål som skal fremme kulturforståelse, danning, kommunikasjon og identitetsforståelse. Jeg har blant annet blitt oppmerksom på den direkte tilgangen til kultur en har gjennom eget og andres språk som daglig er i bruk, og hvilke mengder med informasjon språket inneholder. Dette kan dras nytte av i undervisningssituasjoner som omhandler det historiske, det nåtidige og det fremtidige, og relateres til undervisningssituasjoner som omhandler emner som for eksempel språkhistorie og talemål. I tillegg kan det knyttes til det digitale og det globale.

Sist, men ikke minst, har en forskningsbasert tilnærming til hvordan språk utvikler seg og hvordan ord er bygget opp, gjort meg mer nysgjerrig, kritisk og søkende – Egenskaper som direkte henvender seg til den generelle delen av læreplanen, og som jeg ønsker å videreføre i fremtidige undervisningssituasjoner der elevene kan få stille spørsmål, observere, forske, finne mulige svar og kontrollere egne funn. På den måten kan en vitenskapelig arbeidsmetode blant annet oppmuntre elevene til å være aktivt deltakende i læringsprosessen, fremme kritisk tenkning og skape en dypere forståelse for det som skal læres. Med dette vil jeg påstå at arbeidet med denne masteroppgaven har vært svært nyttig for en fremtidig profesjon.

⁷³ Utdanningsdirektoratet (20.06.2013). Læreplan i norsk (Nor1-05). Hentet fra: http://www.udir.no/kl06/nor1-05/Hele/Grunnleggende_ferdigheter/.

